

AZ ERDÉLYI
NAGY FEJEDELEMSÉGBÉLI
MAGYAROK ÉS SZÉKELYEK
POLGÁRI PEREIK FOLYAMATTYÁNAK
RAJZOLATTYA

Egy kézi könyv, melyet Tanítványainak ki adott

Sz[ász] K[ároly],

leíratta Nagy Leopold $\overline{836}^k$ 8^{br.} N. Enyeden

— — — ex fumo dare lucem cogitat
Hor[atius].

Bévezetés

I. A' munka tárgya.

2 r.

A' Polgári törvények tudománya egész kiterjedésében véve két fő részekre oszlik, melyek közzül az első magában foglalja a' törvényes rendszabásokat (Jus determinativum) a' második pedig elé adja azokat a' törvényes intézeteket, melyek az első részben foglalt rendszabásoknak a' polgárok által lejendő meg tartattatására szolgálnak (Jus executivum).

A második rész az elsőnek segédje, őrzője, oltalmazója. Szükségesképpen azért annyi ágakra oszlik, a'hány osztályt abban lehet megkülönböztetni. Ha tehát általunk másuttis bővebben kifejtett osztályt követjük, azt mondom:

A.) A' Jus publicum rendszabásainak végre hajtását és teljesítését eszközlő intézetek is lehetnének ugyan, de ez egy olyan kényes tárgy, hogy ritka törvényhozás mert csak valamennyireis belé ereszkedni.

B.) A' politicalai rendelkezések mezeje tudományos tekintetben nálunk még* egy merőben míveletlen parlag. Az ezeknek ki vitelére szolgáló intézetek is tehát ez uttal vizsgálódásunk köréből ki maradnak.

C.) Mitsoda Jussai vannak az egyes Polgárnak, és a' Személyt 2 v. formáló egyesületeknek, mit kívánhat meg kiki más polgártársától, ezt tanitya a' polgári magános törvények tudománya, az egész törvényes tudománynak legfontosabb része, azért mert alkalmaztatása 's használása legközönségesebb. Éppen olyan fontos tárgy tehát megesmérkedni azokkal a' törvényes intézetekkel is, melyek a' Jus privatumba foglalt törvények tellyesítésben vétele, 's következés-

* Az eredetiben tévesen: meg.

képpen a' polgárok Jussainak bátorságban valo helyheztesére — a' közönséges társaságban fenn állanak.

Ilyen Intézeteket, valamint a törvények többi nemeire, úgy a magános törvényekre nézve is négyet találunk használva másutt is, nállunk is, u. m. az oktatást, politiaát, a' büntetések és a' perlést.

1.) Az első, az okosság és erköltsi érzés indito okaival serkent és unszol kötelességeink 's a' mások Jussainak sértetlen hagyására.

Ez a' neme a' törvények tekintetét oltalmazó Intézeteknek, a' kénszerítés határán kívül esvén ami tzélunkra nem tartozik.

3 r. 2.) A' Politzia igyekszik — némely magokba ántatlan de rosz következéseiket szülhető || tselekedetek meg tiltása által, a' Jussok sérelmét a menyiben lehetséges ki kerülni meg előzni. Más országok nyögnek a mindenre ki terjedő politizai törvények szövevénye alatt, Erdély az ellenkező esetben van 's azok nélkül még talán igenis szükölködik. Éppen ezért 'még politiai Codex és politiai rendszabások tudománya Erdélyben esméretlen dolgok közzé tartoznak.

3.) Mi módon igyekeznek ami törvényeink is büntetések szabása, 's azoknak telyesedésben vétele által a' törvényeknek tekintetét szerezni, azt egy külön Tudományban, A' polgári Büntető-Törvények tudományába[n] magyarázgatni igyekszünk.

4.) Hátra van tehát a 4^{ik}, talán legfontosabb intézet, a' perlés.

Az oktatás, a' politia, a' büntetések mind arra tzéloznak, hogy a' mások Jussai megsértését, ki kerültessék, meg előzzék, lehetlenné tegyék. De ezt a' czélt, ilyen emberek között mint a' milyenek mi vagyunk, tökéletesen elérni lehetetlen. Mindég voltak, vagnak és mindég találtatni fognak olyan Emberek, kik másokhoz valo

3 v. tartozásaiknak eleget tenni nem akarnak, másokat igazságos Jussaikban || megháborittanak stb. Az emberiség természeti, vagy igazábban szolván vad állapotjában maga a' megsértetett fél volt kéntelen magának elégtételt szerezni úgy, amint tudhatott. Így uralkodott az erős, szenvedett a gyenge, 's E volt a fő ok arra, hogy az Emberek polgári Társaságba álljanak. A' polgári társaság az Egyes polgárok jussainak oltalmazását magára vállalta, először igyekszik azoknak meg sértését, az oktatás, politia és büntetések intézeteivel kikerülni, arra az esetre pedig ha ezekkel az (úgj szolva) præservatívákkal tzélját minden egyes esetre nézve el nem érheti rendelte

a Pert vagy perlést, t.i.:

azt az utat és modot, a melyszerént az a' kinek más a' törvény rendelése szerént valamivel tartozik, a' tartozot tartozása betöltésére, az a' kinek jussait más megsértette, a' megsértöt elég tételre szoríthatya.

Ennek a' pernek, perlésnek, perlés modjának törvényeit foglalva magában az a' kitsin munka az Erdélyi Magyarok és Székelyek polgári Ügyeikre nézve.

a.) A Magyaroknak és Székelyeknek mondom, mert a' Szász Nemzet, mint magános törvényeiben || ugy perlése modjában is, 4 r. annyira különbözik a két Asiai Nemzettől, hogy a Szász perről külön munkát jobb írni, mint annak, a' mieinktől különböző rendszabásait közikbe elegyíteni. Ilyen munkát [írt] K. Thesaurarius practicans és feleskütt Szoszollo T. Dálnoki Intze Joseff Ur, de a' mely még a' kinyomtatásra várakozik.¹

b.) Polgári Ügyeket értek, mert azok a' tárgyak, melyek a' Katonai Egyházi és Bányász törvények rendszabásaik szerént, ugyan azon nemű Itélő Székek által láttatnak el, ez uttal tzélunkhoz nem tartoznak.

II. Ezen Munkának kutfejei.

A' Kutfök, melyeket ezen munkában használunk, éppen azok, a' melyek egy átallyába a' magános törvények tudományának kutfejei (L.a' Jus Privatum bévezetését).² Különösen pedig a' Tabularis Instructio az mely a' perlés modját tárgyzató rendszabásoknak $\frac{9}{10}$ részét magában foglalva.

A' Törvények Könyvek és Felső Rendelések ki jegyelésére (citatio) melyre anyiszor vanszükség ezen Munkában is a' lessz a' melyet a' Jus privatumban követtünk. Tsak az olyan felette sokszor elő fordulo Tabularis Instructorol jegyzem megazt, hogy azt ezzel a' rövid ki irással *Instr.* fogom citálni.

¹ Dálnoki *Incze* József: Az Erdélyi nagy fejedelemségben lakó nemes szász nemzetnek törvénykezésmódja. Megjelent Brassóban, 1837. Petrik II. 217, Szinnyei V. 112.

² Szász Károly: Erdély Polgári Törvényeinek tudománya. Nagy-Enyed, 1831—32. EME. kéziratár 1286. sz. A bevezetés a jogforrásokkal foglalkozik.

Ezen Munka tárgyának nintsenek szövevényes osztályai, az előadás rendje a' lesz a' melyre maga a dolog természete vezet. Felveszünk egy Embert kinek mások jussai megsértéséért törvényes keresete vagyon, a legelső pontot a' melyet megfontolnia, a legelső lépéstől a' melyet megtennie kell, az utolsóig lépésenként és pontonként az egész per folyamatyán keresztül vezetjük, mindeneknél a' szükséges magyarázatokat, oda illő rendszabásokat, környül állásos utasítást megadjuk, a' véletlen eseteket, történhető változásokat, közben jöhető rendeletlenségeket megemlityük, azokhoz képpest mit kellyen tselekedni, megmagyarázzuk, és ezekből a természetes rendel elé adott a' törvényekből megbizonyított magyarázatokból fog állani maga a' munkánk Első Része.*

5 r. Egy Erdélyi per folyamattyában, igen sok olyan lépések fordulnak elő, melyeknek bizonyos meg határozott formájú levél mellett kell véghez menni, és ezen leveleknek formái törvényeink által néha olyan szorossan meg vannak határozva, hogy ezektől veszedelem nélkül el távozni nem szabad. A' perlésben || rendre elé forduló lépések alkalmatosságával, tehát az ilyen perbeli, vagy ugy nevezett *oklevelek* törvényes formaivalis megismerkedünk, azoknak példáit leirjuk meg gyűjtyük, és ezen gyűjtemény lesz Munkánk egy igen hasznos 2^{ik} Része a' következő czim alatt:

*Az Erdélyi Magyarok és Székelyek
per-folytához tartozó oklevelek formái.*

* „Első Része“ az eredetiben tévesen mint cím szerepel.

Az Erdélyi Magyarok és Székelyek polgári pereik folyamatyainak rajzolatya.

§. 1.

A' ki maga Jussát más által meg sértve lenni képzeli, mi-
modon szerezzen magának elégtételt? e tehát a kérdés.

1^r A' régibb törvények egy esetben a' privát erőszak által valo
elég tételtis meg engedték volt, t. i: a Tr. I. 68. szabadságot ad
arra, hogy azt, aki az én tsendes birtokomba lévő Jóságot portéká-
kat sat., vagy a^s Szüleimről, atyámfiáról nyilván reám szállott
örökséget, erővel elveszi elfoglalja vagy abba még elébb mint belé
ül, egj esztendő alatt az elfoglaltatástól számlálva énis haszonlo
erőszakkal a törvénytelen || birtokból* ki vessem magam vagyonyát 5 v.
vissza vagy el foglalyam, de

a.) Ezen még a vad idők maradványaiból örökölt erőszak
modja helyett az ujjabb törvények egy törvényes eszközt, az ugy-
nevezett panaszos keresetet (Spolii processus, quærusus proces-
sus) állították fel 's ma már az erőszakkal elfoglalt birtok Vissza
Szerzésének ezen az uton kell esni, az Appr. III. 8. szerént.

b.) Tsak ugyan az erőszakos ellentállás jussa az elfoglalni
akaro ellen, 's hevenyében valo visszafoglalás jussa, tsak hogy az
közbenvetetlen legyen, mais áll anyira, hogy az ember nemtsak
életét, hanem (legalább fekvő) jószágát 's azt erőszakos meg táma-
dónak halálávalis (cum moderamine inculpatæ tutelæ) oltalmaz-
hattya.

2.^{or} Rendszerént tehát, az elégtételt törvényes uton kell keresni
's a' követelőt ettől az egyező levélben ne talám bé iktatott ellenkező
fel hatalmazás is fel nem menti, és ez azután a' *perlés* (processus
judiciarius, processus, lis, litigatio) Verbötzi nyelvén sokszor
acquisitio p. o. II. 76. §, II. 82. §. 2.³ mely abból áll, hogy a' maga

* Az eredetiben tévesen kétszer áll.

³ A hivatkozások nem egészen helyesek; az *acquisitio* előfordul a
Tr. II. 82. §. 1, 5, 22.-ben.

6 r. Jussát meg sértve érző és ameg sértő között fenn forgo ellenkezés, a törvénytől arra rendelt személy vagy rendszerént személyek eleibe terjesztetik, a' ki || vagy akik a' követelés törvényes vagy törvénytelen voltát a' törvények által ki szabott modok és formák szerént meg itélvén ezen ítélet ha a' szükség kívánja elég-séges közérőnekis reá fordításával elégtételbe vétetik.

Igy tehát a perlésben:

a.) Három Személy (egyres személy vagy egyesület) forog okvetetlenül. H. T. K. B. V. 13. §. 4.⁴

1.) Az aki jussát meg sértve érezvén mástól elég tételt kíván a' panaszo v. Felperes (Quærulans, Actor).

2.) Az akitől az elég tétel kéretik (a bépánaszoltatott Alperes) Quærulatus, reus, Incattus, Inctus azaz in causam attractus. I.

3.) A kia két fél közt fenn forgo ellenkezést elítéli, (Biro, Itélő Szék)* Judex quasi jus dicens H. K. 13. §. 1. Forum, Judicium, Tribunal.

b.) Elő fordulnak természetes rendel azok a' lépések, a' melyek-szerént a' kereset elő adatik, megbizonyittatik, megítéltetik és az Ítélet telyesedésbe vétetik. Elő fordulnak még más a' perhez járulo Személyek, elé fordulnak levelek sat.

Eszerént tehát egy perelni akaronak tudni kell

1^{or} azokat a rendszabásokat, melyeket a Törvények a' perben elő fordulo személyekre nézve meg határoztak p. o. ki perelhet, kit lehet perelni, az ügyet melyik Biró eleiben kell vinni.

6 v. 2^{or} Esmérni kell azon törvényes lépéseket 's azoknak ki szabott modját, melyek a' perfolytában elő fordulnak, azokat a' személyeket, s azoknak törvényes tulajdonságaikat akik a perhez járulnak.

Miis tehát ezen rendet követve

1^{or}) Elő adjuk mind azt amit ami törvényeinkben a Felperesről, Alperesről és Birorol meghatározva találunk.

2^{or}) Elő számláljuk és a' Törvények szerént meg magyarázzuk a' perben elő fordulo lépéseket, meg említvén és a' Törvények

* Az első zárójel az eredetiben hiányzik.

⁴ A Hármaskönyv bevezetését rövidíti így a szerző.

értelme szerént meg határozván mindenütt az ezen lépések alkal-
matosságával a' perben elő fordulo Személyek téteményeit, alevellek
formáit.

I.

A' perben mulhatatlanul elő fordulo Személyekről

A. Felperes.

§. 2.

Közönségesen véve és rendszerént minden egyes embernek
jussa van a' maga állított sértetteteseiért mást megperelni, ezt a'
Just ami törvényeink *Actoratusnak* (helyesebben lehetne agendi
activitas) nevezik, amit magjarul Felperességnek fordították,
rendszerént tehát minden embernek a' maga sérelmeért valo per-
lésre vagjon Actoratussa vagy Felperessége. De

a.)* meg kell jegyezni, hogy tsak *maga sérelmiért* mas 7 r.
Javai meg sértéséért perelni nintsen senkinek actoratussa, kivévn
azokat a' Személyeket, akikre egyenesen a' mások Jussai oltalma-
zása van bizva, mint az atyák, gyámatyák. Továbba a' Társaságok',
Egyesületek Igazgatói sat. 's az ország 's Fejedelem Jussáért, vala-
mint a' polgári bűnök megbüntetésére az ugy nevezett köz fel-
peresnek, és ezt a' Szabályt némely tekintetbe olyan szorosán
tartya ami Törvényünk, hogy a' pereltetés Jussát, még másra
egyezősképpen át ruházni nem engedte meg ami törvényünk t. i.
ha nekem valaki más akárki eránt valami keresetem lehet, szabad
ugyan személyesre (plenipotentiaris) biznom a' per folytatását,
a' ki az én részemre követelt (*pretendált*) Just ki perelye, de
magát a' követelés Tárgyát másra által nem szállithatom, ugy-
hogy az által vevőnek légyen, maga részére perelni jussa, az az
Felperessége. Ez ama hires törvényes szabály, melyet Verbőtzi
igy fejezi ki T. 27. §. 5. *lites pretio venundari et coemi non pos-
sunt*, melyet mind azon által, bizonyos meg határozásokkal sőt
igen nevezetes kivételekkelis kell érteni, helyesebben így lehet 8 r.
ki fejezni:* || személyes megbántásért, 's fekvő Jozság iránt állit-
tott örökös tulajdoni jusért valo perelhetést vagy Felperességet
nem engedheti senki másnak által. Fenn marad tehát másnak által
vagy elis adható jussuk:

* Az eredeti 7. lapot kitépték és az itt közölt szöveggel pótolták..

a.) a' fekvő Jozság vissza szerzésére valo Juss ha nem örökös hanem ideig oráig tarto birtokolása alá volt másnak által adva p. o. másnál zálogba haszonbérbe lévő Jozságomat eladhatom, 's a' meg vevő azálog haszonbérlet sat. nak feltételeinek meg tartása mellett azokat ki veheti 's ha nem adják ki perelheti;

b.) jövendőbeli örökség, p. o. az Atyámrol reám szállandó Jozságot előre eladhatom azon törvényes képzet nyomán, mi szerint a' törvényes örökös a' meg holt személye létezését azörökségre nézve folytatónak, 's a' kettő e részben egyszemélynek tekintetik. De ha az Atyám azt még életében elidegenitené, ugy örökség nem lessz, 's nints semmihez szava, a' meg vevőnek maga neve alatt ki perelni lesz felperessége.

8 v. c.) Fel kelhető 's pénzbeli követelések nevezetesen || másnál lévő pénz tartozások (activum debitum).

d.) A' töllem más által hatalmasul elfoglalt fekvő birtok iránti Jussomat által adhatom é másnak, kérdés alatt van. A felvett alap elv szerint inkább lehet tagadolag felelni.

b.) Önnön meg sértődéséért sem perelhet minden ember, minden ellen, 's mindennemű tárgy iránt. Jelesen:

1) Nem perelhetnek senki ellen azok, kikre valo fel ügjelés, tetteik vagy dolgaik igazgatása 's ezzel együtt a helyettek valo perlésis másra van bizva. Ilyenek:

1.) Az atyai hatalom alatt lévő gyermekek, kik helyet perel az atya, kivétel** a.) Szerzeményeire H. K. I. 5. b.) Házassági viszonyaira nézve. c.) Ha éppen maga az atya ellen akar perelni a fiu mire jussa van a' H. K. I. 53. 's 54. szakaszaiba felhozott okokból az ősi Javak fel osztására nézve, de más okból, Attya ellenis a' fel nem szabadult (nememancipalt) gyermeknek felperessége nints.

2.) Gyám gyermekek (pupilli) kik helyett perel gyámatyok (Tutor) ugyan azon kivétellel, mint az atyai Hatalom alatt lévő Fiu, de a' gyámatya ellen valo perlésnek a' Gyám Gyermekek részéről || helye nints, minthogy köztök az ősi Jozság meg osztása feletti per nem foroghat fenn. H. K. I. 124. §. 1.

* 7 v. üres, a 8. r. elején áthúzva a következő szöveg áll: *bb) egybizonyos tárgyra nézve*

1) Maga kötelezését, nem tsak hogy senki el nem ronthatya: *nem kell leírni — eddig —*

** Az eredetiben tévesen zárójel áll.

3.) Felvigyázat alatt lévők (curatelati) kik ép korokbanis elmebeli hijjánosság büntető fogságban létel vagy vesztegetés tekintetéből javaikra nézve felvigyázat (curatela) alá vettetnek. Ez utolsók a vesztegetők részéről a' nem perelhetés és felvigyázóiknak (curator) helyettek perlése csak vagjont tárgyazó perekre nézve értetődik. Személyökre nézve pedig tulajdon felperességgel birnak. Hajdon a' 12 esztendő* meg haladott éretlen (ugy nevezett törvényes) koruak (legitimæ ætatis homines) hasonló tekintetben vétettek t. i. Felvigyázójok Curatornak neveztetett, 's pereik magok neve alatt folytak. De a' 1791. 52. cikkely (ámbar nem elég világosan kifejezve) a szokásos törvény pedig kettségben hozhatatlanul egj sorba helyezettette ezeketis, perlés tekintetében a' gyám gyermekekkel. Felvigyázójok tsak ugjan Curator név alatt gyakorolja a Tutori Jussokat.

4.) Társaságok, egyesületek magok általános nevek alatt nem perelhetnek, hanem helyettek 's részekre perélnek különböző nevü Elöljáróik, felvigyázók mint képviselők. Ide tartozik a' köz Felperes, ki ország Fejedelem || jussaiért 's a' közbünösök ellen 9 v. folytat pert.

2^{or}) Nem perelhetnek, de tsak nemes ember ellen, a' parasztok H. K. III. 31. §.⁵ de igen a' polgárok, mert ez seholt sem tiltatik. A' paraszt helyet tehát perel a' Földös Ura, pártfogo (protogens) vagy ha ez nem akar a köz felperes segítő (assistens) czim alatt, hasonlólag ez a Földes Uratlan szabad parasztokért (libertinus) 's paraszt közönség Magjar országon több nemű perekbe, p. o. egyezmények, zálog, anyai ágon illető örökösödés tárgyában sat. van felperessége a' parasztnak Nemes ellen is.

3^{or}) Azis aki személyére nézve a' perelhetéstől el rekesztve nints, élrekesztetik nemely tárgjra nézve u. m.

a.) Hamis esküvésért, betsület vestéssel büntetett ludas, hajdon semmiért sem perelhetett, H. K. II. 30. §. 4. Ma talám a' (köz vélekedés szerént) csak betsület sérelméért nem, mint szintén más akármi okbol, betsület vesztésre ítél[etett] (infamizalt) ember. Némelyek azt állityák, hogy a' ludas egyebért sem, se más, se maga személyében, hanem csak személyesse (plenipotentiarius) által perelhetne.

* Ered. tévesen esztendő.

⁵ T. i. az idézett cím principiuma értelmében.

b.) Maga kötelezését senki is nem csak fel nem bonthatya, de annak felbontására felperessége sints, H. K. I. 77. Tsak ugjan a' férfi 24 esztendejének bétöltése előtt, a' fejeznép leány korában és még házassága első évébenis tett általános fenn hágjásával (generalis retractatio) okadás nélkül és minden esetre akarki pedig
10 r. ha erőszak || vagj csalás által vetetett az egyezésre, annak kelésé-
től számlálva esztendő alatti, rávitetődő ellentmondással (specialis retractatio) just származtathat önnön kötelezései felbontása iránti perelhetésre. (Lásd Lev[él] Form[ák.]⁶)

c.) A' Fiscusnak is mint köz felperesnek a' Fejedelem által adott kiváltságok értelme ellenére felperessége nints, p. o. mind két ágra ajándekozott joszágra nézve, a' fiu ág kihalásával magv szakadási keresetet nem indíthat. T. U. §. 70.⁷ De van Felperessége magának a kiváltságnak megsemmisítését követelni törvénytelen- sége tekintetéből.

B. Az Allperes.

§. 3.

Meg perelni azt kiról állítom, hogy Jussomat sértette vagy sérti; átalljában szabad, vagy törvényes nyelven szóllva minden élő Embernek van Alperessége (Inctoratus), aki meg holtat idézne perbe, holt díjjal büntettetik, annak örökössi részére. H. K. II. 23. §. k.⁸ Mind azon által ezt a' Szabálytis I^{ör} bizonyos meghatározással és II^{ör} Nemely ki vételekkel kell érteni:

1.) Csak azt lehet perelni, aki sértette vagy sérti jussomat, nem mást, hanem a' fennforgo eset ugy nevezett quasi delictumot, masért lakolo hibát foglal magában, midőn t. i. a' törvény egy
10 v. valakit más hibájáért tézen || felelővé p. o. a' falut az ellopott vagy elkárosodott marhaért Appr. III. 34. *Sértette* pedig azén jussomat személyes bántás, kár tétel, egyezmény szegés sat. tekintetében, az, aki ezeket elkövette fekvő vagyon iránti követelésben; *sérti* akinek az birtokában van. Ezért tehát, ha például Eleim örökösön vagy zálogba eladtak egj jóságot, melyet a' meg vevő ismét tovább adott másnak, én nem azt, ki eleimtől vette,

⁶ Itt és még többször a bevezetésben ígért formulákra hivatkozik, de ezek sajnos hiányoznak kézíratai közül.

⁷ Táblai Utasítás, rendszerint Instr.-nak rövidítve.

⁸ T. i. §-on kívül, a cím principiumában található a szabály.

vagy annak maradékait perlem a Jozság vissza szerzésére, hanem azt akárkinek birtokában van, sőt ha ez per közbe tovább adná, néki békét hagyva, az ujjabb birtokos ellen folytatom tovább peremet sat. Egj szóval a' fekvő Jozság iráni per a' jozsággal és a jozság után jár. H. K. I. 82 §. 10., II. 76 §. 6, 7, 8.

2.)* Nints kivétel nélkül azon szabály is, hogy mindenkit lehetne perelni, mert ha szintén azzal a' kiváltsággal, hogy a' pereltethetéstől általánosan és örökösön felmentve legyen senki sem biris, (hanem ha a' gyogjithatatlan eszelős). Csak ugjan mentesítve vagynak a' pereltethetéstől, némelyek anyiban a' mennyiben nem ők magok, hanem érettek másoknak kell a pert folytatni, mások pedig ideig oráig birnak allperességi haladék jusával (prorogata).

A)** Magok személyekbe ugjan nints allperességök, de mások^{11 r.} által meg pereltethetnek, mind azok kikiről láttuk hogj idegen hatalom és fel vigyázat alá lévén rendeltetve, éppen azért Felperesek sem lehetnek, jelesen.

1.) Eszelősök vagy tebo'yodottak 's vagyoni tekintetben a foglyok vesztegetők és egyesületek. Ezek helyet tehát meg pereltetnek Felvigyázoik. Valamint a' Fiscus is a' Köz Ügyek Igazgatója személyében.

2.) Atyai vagy Gyám atyai hatalom alatt lévő Gyermekek. Ezekről külön kell szollanunk, mert réajok nézve sok águ volt a' régibb irott 's részerént olyan az ujjabb nagyobbára szokásos törvény rendszabása is, u. m.:

a.) Személyes tettéért, gyermek nem per, hanem tsak apai vagy felvigyázoik fenyíték utyán lakolhat. Jelesen aki törvényes kort még elnem ért (12 évet be nem töltött) gyermeket hatalmaskodás czimjén akarna perelni, holt dijj büntetésen marasztatik H. K. II. 23 §. k. I. 132 §. 1. Verbőtzi idejében a törvényes időt bé töltött ifjút ugj látszik hatalmaskodásért személyesen lehetett perelni, de az 1791^{ki} 52 cikk*** mely a' 12 esztendőn fejüli kort nem menti fel a' gyámságtól, ma már ellene személyesen ugjan ekkor sem, de apja, Gyám atya, által igenis folyhat hatalmaskodási || per.

11 v.

b.) Vagyon tárgyába is nevezetes allperességi mentességgekkel ruházta volt fel a' régi törvény a Gyámság alatt lévő gyer-

* Az eredetiben tévesen II. áll.

** Az eredetiben hiányzik.

*** Kimaradt: szerint.

mekeket, ugjanis ilyen per tizenkét esztendőös korokig ellenek sem magok sem gyám atyok, allperessége alatt nem folyhatott, megjelenni sem tartoztak, vagy ha megjelentek, 's hozzá szollottanak volna is ú Perhez, ezen hozzá szollásnak kötelező ereje 's következése nemvolt. Kivévén á fekvő jország iránti örökös ezimen, indult perek, melybe, a' meg hívásra elé állani kötelezettek ugjan, de tsak azért, hogy időkorokroli bizonyság levelek (revisionalis) elő mutatása nyomán a' kereset további folyása tizenketődik esztendőjök bé töltéseig elhalasztassék H. K. I. 124. §.3,⁹ I. 129. §. 2. 3, I. 131. §. k.

Nem birtak tsakugjan ezen mentségeségekkel a' fekvő Jozságot tárgjazo pereknek is két nemében, mert:

1.) Még atyok életében el kezdve volt a' reájok a' jozsággal együtt szállott pert folytatni tartoztak: H. K. I. 129. §. 1, I. 130. §. k. esztendei haladék után, ha nem hatalmaskodást illetett a per H. K. II. 50. §. 1. vagy helyesebben Gyámatyaik érettek H. K. I. 131. §. k.

12 r. 2.) * Ha a' gyermek részéről ellentmondás tétetett valamely olyan Jozságba elő forduló törvényes beigtatás, határjárás, 's más ily nemű lépés elen, a' mely nem azó, hanem más birtokában volt, az ilyen ellentmondás okadására meg jelenni 's a' pert Gyám atya által maga rendjén folytatni tartozott, mert úgy szollva maga kezdette a' pert tettelesen. De ha a Jozság békességes birtokába maga a' Gyám Gyermeke volt, úgy ilyen esetbe is allett az allperességi mentségeség, mert jussai oltalmára az ellentmondást megtenni elnem mulathatta H. K. I. 131.

Azomban még ezen két esetben, melyben a Gyám gyermeki mentségeségi aloll kivétel lenni láttatik, ha a' per egj oly pontyára érkezett mely Biroi ítélet szerént az alperes esküvésével lenne el döntendő, meg állott á per s további folytatása el halasztott, törvényes korra bétöltéseig, mikor eskü letételére Verbóczi az Embert már alkalmatosnak ítélte H. K. I. 130. §. 1. II. 34. §. 2.

Mind ezen kiváltságoknak meg különböztetéseknek 's ki vételeknek már ma helyök nints, mert kétségen kívüli szokás nyomán ma mind 12 esztendőn alol, mind az azon fejül lévő gyer-

* Ered. tévesen 1.

⁹ Ez a hivatkozás téves: a §. a gyám és gondnok különbségéről szól.

meket maga Személyébe ugjan nem, de Gyám atya által meg-
leletet || Jozságra vitetődő követelések tárgyában perelni. 12 v.

B.) Ideig oráig terjedő alperességi haladék (prorogata) jus-
sával bír.:

1.) A' R. Catholicus püspök egy évig hivatala kezdetétől*
számítva akár** ekkor lett elébb püspökké akár egyébünnen téte-
tett ide által H. K. II. 50., 's a' bévett Vallások jussai egyenlő-
sége 's a' hasanlo ok nyomán más Vallások püspökeis kik azon
hivatalokhoz kötött fekvő Jozságot birnak, milyenek tsak a'
Reformátusoké 's egyesült Görög Vallásuakéi.

2.) A' Nemes özvegj, esztendeig és három napig A. III. 25.,
A. IV. 2.¹⁰ De erre a' szokás szerint királyi parants vétele
szükséges.

3.) A' Fejedelem (de nem a kir. petsétesek) adhat pereltethe-
téstőli mentességet (prorogatat) leg felyebb amint á törvények
összevetéséből kijön esztendőre á következendő személyeknek és
esctekben:

a.) Kik Fejedelem vagy ország szolgálatyában foglalatos-
kodva, akár a' hazába, akár idegen földön, a' köz jo tetemes kára
nélkül pereikhez nem láthatnak: Maty. II. 6. 7. 2. Wlad I. 71.¹¹
és A. IV. 2.

b.) Ért korra nem jutott ifjaknak H. K. II. 30. §. 3.¹²

c.) Idegen földön utazoknak 's tanulóknak. 2^{ik} Wlad. IV. 1.¹³

C. A' Biro.

§. 4.

II. VI. apud 4. 2.¹⁴ H. K. II. 30, §. 3.¹⁵ II. VI. VI, 1—4. §.^{16***}

Ha a' két fél a' köztök forgo egyeneltenség felett meg nem
egyezhetik, természet szerént egy harmadiknak kell a dolgot eldöj-

* Ered. ezután áthúzva: kezdve.

** Ered. tévesen: akkor.

*** Ez a sor a margón áll.

¹⁰ Ezentúl A. az Approbáták rövidítése a szövegben.

¹¹ 1464:6, 7, 1492:71. t. c.

¹² Helyesen II. 50. §. 3. vagy inkább §. 1.

¹³ 1500:1. t. c.

¹⁴ 1500:2. t. c.

¹⁵ Téves hivatkozás.

¹⁶ 1507:1—4. t. c.

teni. Ez a Biro, aza' kérdés tehát az Erdélyi törvények szerint kikre van ez a Juss és Kötelesség bizva, hogy a' polgárok között támoldo törvényes egyenetlenségeket foganatoson elítélje. *Felelet:* Szabadságokban van az ellenkező feleknek, az hogy magoknak közakarattal Birot (arbitrer) vagy birákat (arbitrativum forum) válasszanak, 's ezt a Birot vagy ítélőszéket a' fenn forgo egyenetlenség foganatoson valo elítélésére meg hatalmazzanak. Az ilyen egyezés nevezetik Compromissumnak, megbírálásnak, 's az ezen megbírálás következésében vagy köz birák által hozatott határozás, nem mint törvényes ítélet, hanem mint a felek egyezése ugy nevezetik. Innen folynak a' következő regulák:

a.) Tsak az és tsak olyan tárgjra nézve bírálhat akinek és a' melyről egyezni hatalma volt.

13 v. b.) Az arbitrativum forum ítéletét nem lehet közönségesen alkalmaztatni, azt a' mit a' rendes törvényes ítéletekről ami törvényeink meg állították: *res judicata vellicari nequit*. Én legalább || azt tartom, hogy ha a' felektől megbírált arbitrativum forum, magános személyektől szabad választás szerint alkottatott össze, az ilyen forum ítélete a' feleket életekben tökéletesen kötelezi ugjan, de maradékaik, ha annak tiszta és nyilván valo törvénytelenységét megbizonyítják, felis bonthatyák törvényesen. De ha a felek nem magok alkottak össze egy különös arbitrativum forumot hanem a' fenn álló törvényes ítélő székek közül egyet, t. i. nem azt, amelyhez a' per különbenis tartozott volna, bírálták meg, az ilyen quasi Törvényes ítélet bajosan lesz fel bontható.

§. 5.

* *Hapedig a' két perlekedő fél, a' köz biro választásrol nem tud vagy nem akar megegyezni*, erre az esetre már a törvény rendelt törvényes birákat és ítélő székeket (Fora judiciaria, Tribunalia publica, fora contradictoria) akik eleibe a' felperes a' maga keresetét az Alperes kedve ellen bé adván, ezek a fenn forgo tárgjba foganatos ítéletet hoznak.

Több ilyen ítélő székek állanak fenn Erdélyben is.

1.) Többnyire mindenik egy egy moralis személy az az egyes tagokból (Birákból)** álló egyesület.

* Ered. tévesen b).

** Ered. a zárójel tévesen a mondat végére került.

2.) A' közönséges életben elé fordulo számtalan peres tárgjak közöttök felosztva 's mindeniknek aző munkásságához és köréhez tartozo tárgyak kivannak szabva.

3.) Egyre tsak kevés tárgy van bizva, hanem többnyire || meg 14 r. engedtetett az Itélettel meg nem elégedett Félnek az, hogy ügyét 's annak a' rendes ítélő széknél valo ellátását, egy felsőbb ítélő szék eleibe vigye, 's ott erettebb ellátást, kedvezőbb Itéletet nyerni próbályon (apellatio).

Miis azért, A. a Hazában fennálló Törvényes ítélő székekkel esmérkedjünk meg, ezen három pontok szerént megvizsgálva:

1^{ör}) Mitsoda Tagokból van mindenik össze alkotva.

2^{or}) Mitsoda peres Tárgyak tartoznak eleibe.

3^{or}) Hová vitetnek előlle apellatioba az ellátott ügyek és B. lássuk 2^{or}) mitsoda formákhoz, rendhez és regulákhoz köttötték törvényeink ezen ítélő székeket.

§. 6.

A. Az Erdélyben fennálló törvényes ítélő Székek elő szám-lálása és esmérete.

Erdélyben két féle polgári ítélő székeket találunk a' törvény és törvényes szokások által meg alapítva u. m. rendeseket és rendkivül valokat.

Rendesek (fora ordinaria) azok, melyek a' törvények által állandólag lévén fel állitva, vagy meg szünés nélkül, vagy közbe szünetekkel ugyan, de határozott időben rendszeren tartják a' magok Üléseiket a' végre, hogy a' Hazafiak az elő fordulo pereket, mindeniket maga helyén elejebbe terjeszhessék elítélés végett és 14 v.

Rendkívül valok (fora extraordinaria) azok, melyek sem || folytába fenn nem állanak, sem határozott időben üléseket nem tartanak rendszeren, hanem némely különös eseteknek, melyek ami törvényeink szerént, nem a' rendes ítélő székek Tárgjai elítélésére, mikor egy ilyen eset magát elé adja, tsupán azon egyes esetért, a' törvénytől meghatározott módon öszve alkotgatnak, 's azon eset ellátásával minden foglalatosságok megszünve elenyészik. Ugy szolva a' *rendes ítélő székekben* az ítélő széknek meg vannak a maga tárgjai, a' *rendkívülvalokba* a' Tárgynak van a' maga ítélőszéke.

Esmérkedjünk meg először a' *rendes* — azután a' *rendkívül valo* ítélő székekkel.

§. 7.*

I. Rendes ítélő székek.

Erdélyben, mind a Magyar, mind a' Székely föld, valamint a' politiai igazgatás, ugy igazság ki szolgáltatása tekintetébenis kerületekre vagjon felosztva, melyek a' Magyaroknál Varmegyéknek és Vidékeknek, a' Székelyeknél Székeknek neveztetnek, és még ezen kívül vannak elszorva egyes városok melyeknek külön igazgatások és ítélő Székek van.

Ma

1ör) Minden egyes Varmegyének Széknek és Videknek valamint a' Városoknak is megvannak a' magok külön ítélő székeik melyeknek hatalomköre tsak a' maga megyéjére terjed ki értve t. i. ||

15 v. a.) a' *Fekvő vagyont*, közbe vetetlenül tárgyazo perekre — (zallogos, vásárbontás) sőt azokra nézveis, a' melyek felkelhető tárgyznak ugyan, de aki eleggyítésre nézve** közbenvetőleg tsak ugyan a' fekvő Jozságok Fenekelnek meg milyen p. o. az adosság azt a' megyét, melyben a' per tárgyául *szolgáló* az adosság esetében szolgálható fekvő vagjon fekszik (actor sequitur forum rei i. e. objectio litigiosi).

b.) Ha a' pernek tsak személyes praetensioja a' tárgya vagy az Alperesnek éppen nints fekvő Józsága. Értve azt a' Megyét, melybe az lakik (ismét: actor sequitur forum rei = incattus) azzal a' megjegyzéssel mind azon által a' nemes Személyekre nézve, hogy ha polgári városon laknak, de van Varmegyei Jozságok, mégis a' Személyes perekre nézve is inkább*** a' vármegjei, Széki, Vidéki nemes ítélő szék eleibe tartoznak.

****c.) a' kerületü törvényes ítélő székeken kívül vannak olyan szélesebb hatalom körü Törvény székekis, melyek résszerént az egjes esetre atöbb kerületekben együtt fekvő tárgyü pereknek, résszerént az alsobb ítélő Székekről felvitt apellatioknak ellátásáa vannak bizva.

* Ered. áthúzva: 6.

** Ered. áthúzva: is amelyek tsak felkelhető.

*** Ered. „inkább“ tévesen kétszer áll.

**** Ered. áthúzva: 2 or).

Igy tehát a' rendes ítélő Székek viszont kétfélék

1.) kerületi vagy alsobb ítélő székek, || (*fora gremialia infe-riora*), melyeknek ítélő hatalmuk az egyés kerületekre u. m. Vármegyékre, Székekre és Videkekre terjed ki;

2.) közönséges vagy felső ítélő székek (*fora communia altiora*) melyeknek ítélő hatalma, az egész országra vagy leg alább a' két nemzetre ki terjed. Lássuk tehát:

§. 8.

A) Kerületi vagy alsó ítélő székek.

Az also ítélő székek különböző módon, vannak össze alkotva és különböző tárgyakról ítélnék a' Magyar Vármegyékben és Vidékekben, a' Székelyszékekben és Városokban, rendre rendre meg esmérkedjünk mindenikkel.

§. 9.

a.) A Magyar Vármegyékben és Vidékekben fennálló kerületi törvény székek.

A magyar Vármegyékben és Vidékekben két kerületi ítélő székek állanak fell, a' melyek közül akisebbik vagy alsobb *filialis*, *partialis* székeknek, a' felsőbb *generalis* székeknek neveztetik.

A. **A' Filialis és partialis szék; ezakét szék valósággal tsak egy, és tsak a' tárgjak külömségéhez képeest van két különböző neve.

a.) ***Tagjai: Elölülő egy Fő Biro, Birák néhol 7 másut 12 választott assessorok, kik a' Marchalis gyúlésen neveztetnek ki az ismét közelebbről tartando Marchalis gyúlésig, és akik Diurnum nevezet || alatt bizonyos avégre rendelt summát, magok közt nemü 16 r. nemü jutalomul osztatnak ki, egjébbbarantis minden Vármegjei Assessornak Vármegje nemes tagjaiból, Törvénybeli Jártasságért, a' Vármegyei Birák 's törvényes lépéseket tévő Regiusok közzé a' Marchalis szék általbé vett és felesketett személyeknek, szabad megjelenése szava és voxá van, nem lévén valamely ügyben elég Biro, az Elölülő a' Vármegye Assessoraiból tölti ki az ürességet.

* Áthúzza: 7.

** Ered. tévesen: a).

*** Ered. tévesen még: B.

b.) *Tárgyai.*

A.* *Mint Filialis székek parasztoi u. m.*

1.) a' Földös Ur nélkül való parasztoznak (libertini) 's a' paraszt közönségnek perei minden esetben.

2.)** A' Földös Ur hatalma alatt lévő parasztoi perei ha földes Ura uri szék jussával élni nem akarna, ami abüntető keresetekre nézve, tsak abbolis törvényesen feltéttetik (præsumáltatik) ha az ilyen paraszt gonosz tévő a' szokás szerint elfogattatvánis a' Földes Ura 15 napok alatt törvény láttás alatt ki nem kéri.

B. *Mint partialis székek tárgjai, a' Nemeseket tárgjazo perek, u. m.*

1.) Vagyont tárgjazo perek (processus realis) ha a' fekvő Jozság éránt való örökkös Jus (perpetuitas radicalitas jurium possessionari[or]um) nem kerestetik, p. o. zálog, adoság sat.

16 v. 2^{or}) Személyt tárgjazo perek (processus personalis), kivévén a' büntető kereseteket. De mind a' két nemü perekre nézve, tsak ugj, ha a' per tárgja (Zálog Summa, adosság, személyes büntetesei dijjá) a 100 Mft meg nem haladja, és így tehát ide tartozik törvény szerint a' kisebb hatalmaság anyelv Váltság esete az 1680. art. 6.¹⁷ és Instr. §. 24. *apud.****

C *Apellatio a Generalis Székre.*

A Filialis és Partialis székről szoll a' prov. art. 96.****

§. 10.

B. 2^{ik} kerületi törvényszék a' Magyar Vármegyékben és Vidékben a' Generalis szék.

a. *Tagjai.*

Elölülő a' Fő Tiszt, vagy ha a' törvényes okok által ellenne foglalva egj Fő Biro vagy egy vénebb Köz Birois. A Birák mind a Filialis és partialis széknél de mindeg 12, actuariusza a' Fő Notarius.

b. *Tárgjai.* Két törvényszékünk van, amelyek előtt minden pert lehet kezdeni, ha tsak más Törvény Székhez nints utasitva.

* Ered. tévesen: II.

** Ered.: a.

*** A másoló a §. 10. kezdetét tévesen ide helyezte.

**** Itt újból tévesen §. 10. áll.

¹⁷ Az partialis székek folytatásáról az vármegyéken. Erd. Orsz.gy. Eml. XVII. 96.

*Egyik a kir. Tábla. Instr. §. 12.*¹⁸ *Más a Generalis Szék art. prov. 97;* mitsoda perek vannak pedig nevezet szerént más törvényszékekhez rendelve, azt resszerént láttuk, resszerént meg fogjuk látni. A' mely esetek tehát valamelyik Törvény Széknél miud különösön oda tartozok megemlittetnek, azokat || ugy kell nezni, 17 r. mint a' Generalis Széknekis tárgjait. Leg nevezetesebb az ilyen Amphibiális perek közt a' fekvő Jozság iránt valo örökös jussu pert (radicalitas) tárgjazo, de privilegium elé adását nem kiváno per, p. o. csere, örökös vásár elrontása. Itt tehát elészámláljuk tsak azokat, melyek kirekesztőleg tsak a' Generalis Székhez vannak köttetve, és ezeka' következendők:

1.) Fekvő jozság eránt valo örökös just nem tárgjazo, de mégis vagyont illető perek (processus reales radicalitatem juris possessionarii non involventes) 100 Mfnyi érteken fejul régen alol [H. K.] III. 7. §. 5, Instr. §. 24., Comp.¹⁹ art. prov. 97. és 135. minthogy pedig a minor Summás zálogos perről nem lehet előre tudni, hogy menyit ér minden esetbe itt szokott folyni.

2^{or}) A' Nemesek ellen folyo büntető keresetek (processus criminales et publico politico fiscales) melyekben a' törvény nem tette névszerént a' Fiscalis Directort Felperesnek Instr. §. 25, art. prov. 27.²⁰

3^{or}) Meg fosztás (spolium) Apr. III. 8. 1,²¹ Instr. §. 27, prov. art. 97.

4er) Határok felett fenn forgo perek (processus metales) prov. art. 97. 's egy átalyában minden olyan perek, melyekben az itélő székektől biztosok neveztetnek ki valamely színére valo ki mentelre, hogy a' fenn forgo egyenetlenséget, vagy ott mindjárt enyésztessek el, vagy a' törvény széknek arrol referályanak (processus relatorii) || p. o. káros malmok gátok és töltések iránt valo panaszok. Apr. III. 41.²²

5.) Osztályos perek között H. K. I. 48., prov. [art.] 97. com. apr.²³ 133.

¹⁸ Helyesen §. 21.

¹⁹ Nem a Compiláták rövidítése, hanem annyi mint v. ö.

²⁰ Helyesen 97

²¹ Azaz P. III. tit. 8. art. 1.

²² Helyesen III. 40.

²³ Helyesen prov. art.

6.) A' gyermektelen özvegy férfitől (simplex viduus) való jóság vissza kérés prov. art. 134.

7.) A' gyermektelen vagy felnőtt gyermekei vagy gyám anyának nem alkalmas özvegy asszony (simplex relieta vagy vidua) özvegyi tartásának kiszakasztása és azon fejlül maradó jóság rész ki kérése, még pedig: ez az eset azzal a meghatározással, hogy ámbár a' megholt férj Jóságai, melyek a' per tárgyát teszik, több különböző kerületekben fekiüdnénekis, mind azon által a' per nem valamely közönséges törvényes székre, hanem azon Vármegyének Generalis Székére tartozik a' melyben fő lakása volt a' megholtnak (residentia).

18 r. Sor Az Apr. VI. 1. 4. 11-ben²⁴ elő számlált esetek, melyeket a' következő articulus a' Felperes kényére bizott volt, hogy akár a' Táblán, akár a' Generalis Széken keresse, és a' melyeket a 97^{ik} prov. [art.] a Generalis Szék tárgyai közé számlál (de tsupán ezen törvénytshékhez ki rekesztöleg nem köt) a' K. Gubernium 1805. költ magyarázó rendelése szerént, a' Generalis Széken kell hogy kezdödjenek. Ezeket a' citált art. ezen szokkal adja elő: *causæ quinque casuum, actu[u]m potentioriorum majorum et minorum, || deliberati homicidii, dotum, rerum parafernalium, quartalitorum,*²⁵ *vinculorum, obligationum, depositorum et diffamationum, falsorum delictorum, repetitionis litterarum [et] literalium instrumentorum qualitercunque apud manus alienas existentium, nec non Jobbaggionum, servorumque fugitivorum, aliorum in articulis regni superinde editis specificè denotatorum.* De ezen hosszas szotska consignatiojáról jegyezzük meg ezeket:

a.) Az Apr. 4. 1. 12. comp. prov. 97 szerént ezek közzül tsak azok tartoznak a' generalis székre, amelyek szerént más formákhoz nintsenek rendelve, így tehát ki kell innen hagyni a' kisebb hatalmasságot és rágalmazást a' 100 flon aloll való zálogot és adosságot, melyek a' partialis székre, a' gyilkosságnak azokat az eseteit, mellyekért a' Fiscalis Director perel és a' melyek a' Kir. Táblára vannak utasítva.

b.)* A' kir. Tábla nem akarja magát szorossan a' Kir. Gubernium rendeléseihöz szabni, és az elé számlált esetek közzül sokat

* Ered. tévesen: B).

²⁴ Helyesen P. IV. tit. 1. art. 11.

²⁵ Az id. cikkben itt még: tutelarum, bonorum impignoratorum — szavak állanak.

felveszen és elítél ha eleibe vitetnek, p. o. levelek fel *kérését* nagyobb hatalmassággat. Verb. A' major potentia régen tsak Táblán volt: II. 61. §., Ar. arg. 1553. R.²⁶

De ha az alperes jóságá több Jurisdictionoba fekszik mais ott kell. ex. r. 65.²⁷

9.) Némely rendkívül valo törvény székeknek birait a' Gene-18 v. ralis Szék rendeli ki, mint osztato Birakot, || a' második gradusig lévő atyafiak közt, ha ezzel a' moddal kívánnak osztózni, a' számvető határositto sat. Törvény Székek Biráit. [Mennek] az ide appellált perek (appellatio) a' Kir. Táblára; tsak Fogaras vidékéről a' Kir. Guberniumhoz.

§. 11.

A' Székely Székekben fenn álló kerületi törvény székek.

A' Székely Székeknek törvényes Székek kivált a' Tárjgak ki osztásában sokat különböznek a Magjar Vármegjékben és Videkekben; fenn álló törvény Székekről, nem különbben a' törvényes lépések dolgában is sok tekintetben különböző szokást követnek, amint alább magok helyeiken elő fog fordulni. Csak Maross Szék egyedüll tart régi szokást Appr. IV.* 14 a. 4. szerint, majd minden részbe a' Vármegyéből. A' Székely Székekbeis két kerületi törvény szék van, melyek közül az also *vinceszéknek* a' felső *Derékszéknek* neveztetik.

a. *A' vice szék.*

A' Székely Székek többnyire több vagy egyenlő vagy ugy nevezett fő és fiu székekből vagynak öszve alkotva vagy legalább kerületekre felosztva, 's azt a' régi szokást (mely hajdon a' Vármegyéken és a' partialis székekre nézve fenn állott, a' honnan jött a nevezetis) hogy t. i. minden fő és fiu székeknek 's kerületnek külön Törvény Szekei légyenek, többnyire mindég megtartották. Így hát a' Székely Szekek közzül háromba, Csik, Udvarhely Szék, 19 r. több || Maros és Aranyos Székbe vice Szék van. [!]

a.) *A' vice szék tagjai.*

* Ered. tévesen: VI.

²⁶ Talán az 1553-i tordai országgyűlés határozatára utal, amely a fej- és becsületvesztést kivéve, a királyhoz való fellebbezést megtiltja. Erd. Orszgy. Eml. I. 496.

²⁷ T. i. ex ratione Tr. II. 65.

Elölülő. Edjik vagy respective a' concernens V. Kir. Biro — Birák és actuarius, mint a' Vármegyei partialis székeknél: prov. 96.

b.) A' Tárgjai. A' Székelyeknél rendszerént minden per a' vice széken kezdődik, kivéteken mind azon által a' következők:

1^{ör}) Határok felett való perek (processus metales) melyek a' derék székre tartoznak: usus.

2.) minden perek, melyeket a' törvények nevezet szerént a' felső vagy közönséges ítélő székekhez rendelték.

3^{or}.) Két eset van, a' melyért a' Felperes önnön választása szerént a' Székelyt a' Kir. Táblán vagy a' vice széken perelheti, u. m. a' Jobbágy fel kérés, és törvényes mandatumoknak való nem engedelmesség. Apr. III. 76. art. 13.

A' ki ezen a' kettőn és más nevezett szerént a' közönséges ítélő székek eleibe rendelt eseteken kívül a' Székelyt füstön kívül (felső ítélő székek előtt) perli 200 fn. büntetésen marasztatik. Apr. III. 76. art.* prov. 97.**

Appellatio a' derék székre, Apr. IV. 145.

b.) *Második kerületi törvényszék a' Székelyeknél a' Derek Szék.*

a.) Tagjai, mint a' Generalis székeknél prov. 97.

19 v. b.) Tárgjai: [1.] A' Határt tárgyzazo. 2.) A' vice székről || appellalt perek prov. 97. 3.) Az appellatio a Kir. Táblára. Apr. VI.*** 14. 5.

§. 12.

C. A városok helybeli törvény székei. A városoknak rendszerint csak egy helybeli törvényszékek van (némelyekbe a' Biro másod, harmadmagával *Judicatus* nevezet alatt egj alsobb törvény széket formál, mely a' kisebb tárgy egyenletlenségeket ítélgeti) és ez a' Magistratus, melynek a' Tagjai a' város fő Tisztje mint Elölülő senatorok vagy assessorok kiket a' közönség egész ítéletekre választ actuarius a' fő Notarius.

b.) *Tárgjai* minden városi perek. III. 10. § intr.²⁸

c.) Apellatio. Károlyvárról, Abrudbányáról, Vizaknárol a' Guberniumhoz, a' több Taxalis helyekről a Kir. Táblához, a M.

* Ered. áthúzva: Apr. VI. III. 5.

** Ered. tévesen kétszer áll.

*** Helyesen: IV.

²⁸ T. i. a Tr. III. 10. principiuma szerint.

Várcsokrol, Désről, Tordáról, N. Enyedről az azon Vármegyei Generalis Székekhez, Oláh falváról elébb a' Fiscalis Directorhoz, onnan a' Kir. Guberniumhoz vitetnek a' perek.

§. 13.

A' Marchalis Szék.

Minek előtte törvény Székekről a' közönségekre által men-
nénk, illő meg jegyezni, hogy a' Vármegyék Vidékek és Székely
Székek nemesi közgyűlései (Congregationes Marchales) ítélő
széket formálnak egj esetben ez a' vesztegető nemeseknek, Fel-
vigjázot alá vetése s Jozzágaikról valo dispositio || meg tiltása 20 r.
(processus publicationis) arg. 1791^b art. 12. Comp. R. R.²⁹ dedatis
8^a Apr. 1772 et 900. Gub. Decret. 29. Mar. 808.

* Közönséges felső országos ítélő székek a' *K. Tábla*, a' *K. Gu-
bernium*, a' *productionale forum*, a' *Diaeta* és a' *Fejedelem*.

§. 14.

Méltóságos Kir. Tábla.

a.) Tagjai.

Elölülő, egy a' legtekintetesebb személyek közzül a' Hazában,
kit ezen Hivatalra az ország rendei választanak és a' Fejedelem
erősít meg (Diploma Leop. 8. art., 1791. art. 20.) mintha a' Dip-
loma kelésekor a' Kir. Tábla püsesse a' régi szokás szerént egy-
szersmind az ország rendeinek elölülője és Gubernialis Consi-
liarius volt. *Actuariusok* 3 ítélő Mester, kiknek hasonló módon az
ország gyűlésén kellene választatni és a' Fejedelem által meg
erősitetni.

Bírák. 12 rendes Birák (assessores actuales) mindenkori
telyes voxal (votum decisivum). Ezekhez járul a Fiscalis Director
A. I. 25.** De aki természet szerént a' fiscus pereiből kél, a' trans-
sumáltatás véget bé adott leveleketis nem nézheti meg. A 17. 6.**
Maria Tresia által fizetés mellett fel állitatott szám felett való
Birak (assessores supernumerarii) tanátskozo voxal (votum con-

* Ered. tévesen II.

** Mindkét hivatkozás téves. Helyesen: Appr. IV. 17.

²⁹ Resolutio Regia.

sultativum) kivéven ha a' rendes birák száma 10re ki nem telnék a' mely esetben a' regibb szám felett valo assessorokból potoltatik 20 v. ki ez a szám; a' || papi rendből Mária Terezia által fel állittatott Instr. §. 3. említett Tábla Birot (prælatus Tabulae) II. Joseff el törölte, 's az után sem állott vissza, nem külömben eltöröltetett az azon §^{ba} elé fordulo rangbeli elsősége a' Mágnási rendből valo biráknak, a' nemesek felett, 's ma már tsak a' Hivatal régisége szerént áll az elsőség az 1791:17. art. szerént.

Mikor valamely egyes perben a' birák száma a' szám felett valo Tábla biráktolis 10re ki nem telnék, a Kir. Gubernium érde- mes Vármegyei Fő Birákból potolya ki a hijjánosságot.

b.) Tárgyai.

Ittis lehet kezdeni minden pert, mely nevezet szerént más ítélő Szék eleibe nints rendelve, lásd felyebb. Itt kell pedig kez- deni a következőket:

1^{ör}.) Azon fekvő Jozságot tárgyazo pereket, melyeknek tárgja több külömböző Magyar és Székely kerületekben fekszik, kivéven egy már a' Generalis Széknél említett esetet, és nemely más foru- meknál előfordulo eseteket.

2^{ör}.) Minden pert, melyben privilegium elő adása és annak visgálat alá vétele forog fenn arg. A. IV. 1. 12.

3^{ör}.) Minden pert amelybe törvény szerént a' Fiscalis Director a' Felperes, Instr. §. 25. Tehát ezen két utolso pontok köz- 21 r. zül || vagy valamelyik, vagy mind a' kettő alá befoglaltatnak, a' nemességnek bizonyítására, a' magszakadtával valo Jozsag által vételre folyo perek vagy statutiok, sat.

4^{ör}.) Régebben az egyes Szászokis két tárgyért,* ugy amint a' nagyobb hatalmasság és le tett vagyon depositum eltartoztatá- saért a' Kir. Táblára hivattak meg a Comp. III. 13. 1. szerént de 1693 esztendőbeli nemzeti egyezés (accorda) által ez a' szokás eltöröltetett és már ma ezen esetekért tsak a' Szász Communitá- sok hivatatnak a' Kir. Táblára.

5^{ör}.) Az egész Szász nemzet vagy egyes Szász Székek és Com- munitasok által biratott, ugy a' szabad városok Jozsága iránt folyo perekis a' Kir. Táblára tartoznak. III. 19.³⁰

* Ered. tévesen: tárgyat.

³⁰ Tr. III. 19. §. 1.

6^{or.}) Az also székről appellalt perek.

C.) Apellatio a Kir. Guberniumhoz. An. 1753. art. 1. §.³¹

§. 15.

*A' Felséges Kir. Fő Igazgato Tanáts, Kir. Fő Kormány széke, Kir. Gubernium.

a.) *Tagjai:* Elölülő a Kir. Gub[ernator] az alegfelső tisztikar (Dicasterium) mely Erdélyt a' Fejedelem képében és részszerént a' Fejedelem rendelesi nyomán kormányozza, két ága van pedig a Fő Kormány Szék foglalatosságainak, egyik az Igazgatás (administratio politica) másik || az Igasság ki szolgáltatása (admi- 21 v. nistratio judiciaria). A Kir. Kormány Szék ezen két nemű tárgyakat elegyesen folytatta 2^{ik} Joseff császár ideig, aki jobbnak látta ezen Dicasteriumot két külön részekre szakasztani, egyikre az igazgatást, a másokra az igasság ki szolgáltatását bizni réaja. 1791^{ben} az ország rendei mindenbe a' régi formát állították vissza, de azomban az országos Deputatiok vélekedései következésül 811^{be} ugyan ez a' meg különböztetése a' Fő Kormány Széknek meg állittatott, a' Fejedelem valamint a' több 811^{ki} végzéseket, ugy aztis a' maga modján meg nem erősítette ugjan, de azomban a' dolog kívánatos voltát által látván azon említett két féle választást, maga önnön elhatározásából parantsolta és 1823^{ba} telyesedésbe is vétette, melyszerént már a Kir. Fő Kormányzék két osztálybol áll.

1^ő az Igazgató osztály (politicum Gubernium) melynek Elölülője a' Kormány Széki Fő Elölülő. Meg kell mind azon általjegyezni, hogy ezen két osztály a' két féle Tárgyakra nézve maga üléseit külön tartya ugjan. De azért az egész Guberniumot együtt formályák, közös Ülésekettis tartanak, 's az ítélő osztály felvigya- || 22 r. zatyát 's mikor akarja, Elöl ülésétis a' rendes Fő Kormányzo vagy Elölülő vészí, mindenik osztály a' maga rendelesi 's határozásait az egész Gubernium neve alatt tészí és adja ki. Ami tárgyunk[ra] itt** tsak a' második osztály tartozik, melyben

Elölülő a' Vice Praeses vagy öregebb Consiliarius, *Biráék* az oda rendelt Gubernialis Consiliariusok és Secretariusok az utolso tsak tanátskozo de nem határozó voxal.

Actuarius minden Consiliarius és Secretarius.

* Ered. b).

** Ered. tévesen: a mi tárgyunkat. Itt...

³¹ Helyesen 1753:2. t. c.

§. 16.

Tárgjai.

1^{ör.}) A' pura Fiscalitasok vissza váltása vagy az ugy nevezett quindenalis processus, A. II. 8.-a. A' mely perekre nézve quindenale forumnak is neveztetik.

2^{ör.}) Megfosztás (Spolium) a' per tárgya különböző kerületekben fekszik, Instr. §. 22.

3^{ör.}) Fő Tisztek által a' hivatal hatalmánál fogva tett törvénytelen megfosztás, Instr. §. 22.

4er.) Két különböző kerület vagy város határa felett fenn forgo per, Instr. §. 22. A két utolsó eset csak ugy tartozik ide, ha nints Diæta, Instr. §. 22.

5^{ör.}) Az appellalt perek (Appellatio) a Fejedelemhez, 1753. art. [2.]

§. 17.

A' Felső productionale Forum, mely Tridicasterialénak is neveztetik.

[a.)] *Tagjai.*

Elölülöje a' Kir. Gub[ernium] Elölülöje.

22 v. *Birái.* A' Kir. Gubernium Tanácsossai, a' Secretariusok nem a' Kir. Tábla Elölülöje, Itélő Mesterei, rendes és szám felett való Tábla Birái (itt ezek is határozó votummal). A Magyar Vármegek és Székely Székek Fő Tisztjei vagy a fő tiszti hivatal administrat[orai], actuariusok a' Itélő Mesterek. b.) *Tárgyai* anem zállogban levő peres fiscalítások vissza szerzése. Igaz ugyan hogy a' Comp. V. Res. 27. melyben maga ezen itélő Szék fellállittatik, csak az 1657^{ik} esztendőn innen a' Fejedelem el ajándékozott pura fiscalítások vissza szerzését tette való tárgjaul, de Felső Mária Tresia maga költ kegyelmes Rescriptuma által ezen itélő Szék 's activitását minden régibbi ajándékozások, mind akár mitsoda névvel és szín alatt történt elidegenítésekre ki terjesztette.

c.) Appellatio. A' Fejedelemhez, 1753. 2.

§. 18.

Az ország gyűlése (Diæta, Comitia).

a.) *Tagjai* lásd Jus publ[icum].³² b.) *Tárgjai*:

1^{ör}) A' Nota' esetei. 2^{ör}) az ott helybe (Diaetan) kihirdetett kegyelem levelek (priv[ilegium] ellenzése, contradictio) 3^{ör}) a' Gub. 3. 4. szám alatt említett esetek. 4er) A' száraz és más törvénytelen vámok eltörlése, Appr. III. 39. 2.

5.) Comp. V. 22.³³ a' perek innenis ugyan vitetnek a' Fejedelemhez. De kérdés alatt van valyon || Appellatio vagy Confirmatio 23 r. formája alatt.

§. 19.

*A legfelső Biro Erdélyben a' Fejedelem, ki mellett az Udvari Cancellariat tsak mint Referenst ugy kell nézni — a' Fejedelem eleibe tsak appellalt ügyek vitetnek: további appellatio az Istenhez.

§. 20.

Következnek masodszor a' rendkívül valo Itélő Székek (fora extraordinaria).

1^{ör}) A' Falu Széke (forum pagense).

a.) *Tagjai* A' Falusi Biro és a' Falusi esküdtek.

b.) *Tárgyára*, 's egész aktivitására nézve határtalan, minden esetre tsak a' parasztek a' jobb egyenlenségeiről itél, egyéb aránt ezek közül, melyek is mennyi mértékig tartozzanak ide a' helybeli szokásoktól függ, addigis mig az 1811^{ben} e tárgyban hozott articulus,³⁴ mely elég tiszta meghatározásokat foglal magában, megerősítettnek, némelyek vélekedése szerint nemis lehetne a' törvényes itélő székek sorába számlálni.

c.) Appellatio helyett a' Vármegyei Tisztek hadják helyben, vagy változtatják a' Falu Széke ítéletét.

§. 21.

2^{ör}) Uri Szék (Forum Dominale)

a.) *Tárgja*, A' Földes Ur maga Colonossának és paraszt tseléd-

* Ered. tévesen: c).

³² Jus Publicum. Professor Szász Károly útmutatása szerint. EME. Kézirattár 187. sz.

³³ Helyesen Comp. V. 27.

³⁴ „A törvénykezési tárgyakban.“ Említi Gl[á]ll L[á]szl[ó]l: Az erdélyi diaeták végzéseinek nyomdokai. Kolozsvár, 1837. 264. Sajnos, sem dálnoki Incze József gyűjteménye, sem a Corpus Juris erdélyi kötete nem közli.

jének III. 26. §.³⁵ nem különben III. 25. §.³⁵ maga helyén maga
23 v. által elfogott vagy elfogatott || paraszt gonosztévőnek, a' Törvénytől rendelt Birája T. III. 25. A. IV. 1. a. 28, prov. 94, Magyar országon priv[ilegium] kell reá némely eseteket ki vévén (III. 32. §. in. 2.)³⁶ Talám hegyi uton álló Tolvaj és ezen tzégeres vétek gyakorlásában elfogott nemeseknek is A. III. 47. 11. és ezt a' jusát gyakorolya az Uri Széken III. 25. §. 3. nints szo a' Földes Ur Személyessén kívül másrol tsak a' remissio esetére van III. 25. §. 6. mind abban az esetben ha másnak van parasztra panassza minthá maga a' megsértett fél, mind pedig a' criminalis bünökért, az első esetben az uri szék neve *Forum Dominale impensionale*, a' másodikba *Forum Dominale illativum*.* Az uri széket elmellözni ha a' Földes Ur kiván ezen Jussával élni — nem lehet. Trip. III. 25. §. 3. A. IV. 1. 28. Tsak ugjan a' criminalis esetekben a' Tisztek a' paraszt gonosz tévőt elszokták fogatni, 's a Földes Ur kötelessége 15 nap alatt ki kérni törvény látására de azután későn prov. 94.

b.) *Tagjai*. Elölülő a' Földes Ur vagy személyesse arg. II. 53. §. 1. iterum III. 26 §. kivévén a' maga ügyeit és büntető kereseteket, melyekben mint Colonussainak Fiscussa Felperes, de ilyenkor is a' Vármegye tisztjei vagy Assessori közzül maga nevez ki presest, valamint minden esetbe Birákat, a' büntető keresetekben legalább
24 r. 7 Bironak (az || Elölülővel együtt) és azok közzül Tiszteknek is kell lenni, a' polgári keresetekben 5 szokott lenni prov. 94.

Appellatio a' Generalis Székre.

Jegyzések.

[1.] Az Uri Szék tartása, kivált a' büntető keresetekben felette ritkává lett, tsak a' leg nagyobb birtokosok, 's különösön a' Kir. Fiscus szokott nagyobb Dominiumaiban uri széket tartani, p. o. A Zalatnai Dominiumba, itt a' Birákat az Also Fejér Vármegyei Fő Biro szokta ki rendelni 's maga a' praeses.

2.) Az Uri Széknek egy neme a' Vásári törvény szék (forum nundinale) mely a' Földös Ur személyeséből és még egy vagy két Assessorokból állván a' sokadalmi veszekedéseket itélgeti, appellatio nélkül.

* A margón: Impensionale mikor nem a Földes Ur pereli őket.

³⁵ A hivatkozások a Hármaskönyvre vonatkoznak.

³⁶ Tr. III. 32. in pr. és §. 2.

§. 22.

[3.] *A' harmadnapos törvényszék (forum triduale)*

[a)] *Tárgjai.* Harmad napos törvény széket ültett a' Földes Ur, az ellen kit maga helyén hatalmaskodáson kapván, ötöt vagy véle volt marháját 's vagyonát ott helybe avagy folytatában tartó üldözés közben elfoghatott. prov.* 95.

[b)] *Tagjai.* Elölülő a' Concernens Fő Biro vagy akit maga helyett meghatalmaz az assessorok közül.

c.) *Apellatio a Generalis Székre.* pr[ov.] 97.

§. 23.

4. *Számvevő törvényszék (forum censurale)*

5. *Számvető törvényszék (forum computale)*

6. *Osztózo törvényszék (forum divisionale)*

7. *Határozózo commissio.*

24 v.

a.) *Tárgjaik:* nro. 4 a' számado Tisztet számoltatja mikor gazdájával meg nem egyezhetik.

Nro. 5. Azok között kiknek egymás iránt össze szőtt font penz vagy naturale beli pretensioik vannak p. o. két kereskedő, két arendator Tars sat. között számvetést tsinál.

Nro. 6. Azokat az atyafiakat kiket rövidebb uton nem lehet megosztóztatni (osztóztatya).

Nro. 7. A, közös határ részeket, communia terrena osztya fel. Az Elöl ülött és a Birákat a' Generalis Szék rendeli ki 3—5 számmal.

Apellatio a Generalis Székre.

§. 24.

8.** *Tösténtes törvény szék (Forum Statarium).*

a.) *Tárgjai:* Uton álló tolvajok, gyujtogatok ellen valo*** büntető kereset, mikor a' Gonoszság irtozatossága elharapodzása tekintetéből a' Tisztsegek feljelentéséből a' Kir. Gubernium ezen törvény szék tartására előre valo engedelmet adott.

* Ered. tévesen: privat.

** Ered. tévesen 7.

*** Ered. tévesen újból: Tolvajok ellen valo.

b.) *Tagjai*. Elölülöt és Birákat vagy a' Kir. Gubernium nevezki vagy azoknak ki nevezését a' Fő Tisztre bizza rendszerént.

c.) *Appellatio* nints.

25 r.

§. 25.

9. *Forum Delegatum*.

a.) *Tárgjai*, mikor valamely pernek, valamely különös ok miatt sem az ítélő szék, a' hová rendesen tartoznék, foruma nem lehet, sem mást a' Törvény arra az esetre nem rendelt, a' Fejedelem maga az igazság ki szolgáltatására felügyelő törvényes hatalmánál fogva rendel ítélő széket az ilyen perre, 's ez a *Forum Delegatum*. *Tagjai* a' Fejedelem el rendelése szerént, nem különben az *appellatio* is.

§. 26.

Elé számláltuk az Erdélyben fenn álló törvényes ítélő székeket, mind 's mindeniknek, tagjait, tárgyát és *appellatio*it elé adtuk, most éppen azokról a' pontokról mindenikre nézve egy néhány közönséges potlék vagy változtato megjegyzésük van. u. m. 1^{ör} a' *Forum*ról tárgyaira nézve:

1^{ör}.) A' *Forum*nak *Tagjai*, *Birak*, egyes személyek nem tsak a' *Forum* tagjairól általyában, hanem az egyes *birák*ról különösen vannak a' törvényeknek határozásai még pedig:

[a.] *Személyes tulajdonságaira nézve, nem töltöm bé itt a papirossat azokkal az üress megjegyzésekkel, hogy a' *Bironak* betsületes, tudos okos sat. Embernek kell lenni, mert ezek már mind el vannak már ítélve rolla, mikor *Bironak* tették, hanem meg említem azokat, amiket a törvény az egyes *Biroba* mulhatatlan || megkiván 's ezek a következők (mind negativumok).

1.) *Nem lehet biro* senki a' maga perében, bár azt mind representans úgy folytassa, p. o. *Fiscalis Director*, *Collegium Curatora*, ide tartozik azis, hogy valamely egyesületnek perében nem lehet *Biro*, ki azon *Egyesületnek* *Tagja* p. o. *Enyed várossa* perében egy *enyedi civis*.

2.) *Nem lehet Biro egy vagyont* tárgyazo perben az, akinek ezen per tárgyához bár mi távol valo örökségi vagy más nemű joga vagy *pretensioja* van. *Instr.* §. 66.

* Ered. tévesen: 1ör).

3.) Nem lehet Biro akar mi tárgyú perbe az aki a' peres felek között valamelyikhez közzel való atyafiságba vagy sogorságba van.

a.) Az atyafiság ki költi a' Birot székből (és ha tudja maga önkéntis ki kelni tartozik) az egyenes linéaba akár milyen távol, oldalas linéaba polgári perekbe a' 2^{ik} a' büntető keresetekben a' 4^{ik} gradusig értve a' Jus Canonicum szerént is be foglalolag (inclusive) köz nyelven szolva, kikél a' polgári perből a' Testvér és első Unoka, büntető keresetekben a' 3^{ik} Unokais.

b.) A' Sogorságról eza regula: akinek felesége azén peremből ki kelne atyafiság jussán, maga is ki kél a Sogorság jussán, akinek pereben azén feleségem ki kelne atyafiság || jussán, ki kelek 26 r. énis a' Sogorság Jussán. De a Sogor atyafiának vagy az atyafi Sogorának periből nem kell ki kelni (affinitas r.on parit affinitatem).

4.) *Nem lehet Biro*, egy perbe a' ki abba valamelyik félnek Személyese; valamely elő forduló törvényes lépésbe *regius* (ha nem ha a' széki küldéséből,)* vagy *apellatio* mellett, ha az előtt az also Széken Biro volt, Tr. II. 22. büntetés alatt, végre nem lehet biro a' Prokator és aki ellen még méltó kifogást tettek.

Ha a' Biro tudhatya ezeket azokokat magáról, amelyekért a' törvény székből ki költi, maga azokat kijelenteni és kelni tartozik, kivéve tsak azt az esetet, ha egy halálra keresett alperessel volna atyafias. Instr. §. 68.

27. §.

b.) Számokra nézve is meg vannak határozva abiráék, akiknek az ítéletbe jelen kell lenni, hogy annak** lehessen ereje, ez a' szám rendszerént tsak 7.

a.) A' Kir. Táblánál több ugy mint 10. Instr. §. 5—7.

b.) A' rendkívül való ítélő széknél többnyire kevesebb t. i. annyi a' hány számmal a' Birákis ezen ítélő székekre szoktak ki-neveztetni. Csak a' Dominale Forumán, mikor büntető keresetről ítél, kívánja meg a' törvény a' teljes 7 számot.

28. §.

26 v.

2or) A' Forumok Tárgyaira nézve.

a.) Minden ítélő székek az elészámláltakon kívül, még van egész ítélő széket illető meg sértéseknek elítélése (sedis fractio)

* Ered.) hiányzik.

** Ered. tévesen: ne.

Tr. II. 60. §. 1, 5³⁷ leg alább a'Diätáknak 's a' Kir. Táblának, és még egy 2^{ik} is t. i. az ezen ítélő székhez tartozó tagoknak, vagy ítélő szék helyére menő utyokba vagy ott helybe történt személyes megbántásai (processus tridualis verbalis) Tr. II. 20.

b.) Az ítélő Szék tárgjai még változhatnak, helybéli végzések (statuta) szokások és perelkedő felek nyilván vagy reá hagyással kijelentett egyezéseik által. Arg. priv. 97.³⁸

29. §.

B.³⁹ Mitsoda rendhez és formákhoz kötötték az Erdélyi Törvények a' forumok munkasságát?

A' Forumok munkasságának gyakorlására nézve. törvényesen meg állított rend és mod főképpen a' perek elítélésekre határozott időt illeti.

Ezen idő szakasz, melyen valamely törvény szék pereket láthat el periodusnak, törvényes szakasznak neveztetik.

27 v. A' melybe pedig a' ítélő Széknek is nyugodni a' pereketis nyugodalomba kell hagyni, Feriának vagy törvényszünetnek, és már 1^{ör}) A közönséges törvény székek a' Kir. Táblán és productionale Forumon kívül u. m. a' *Fejedelem, Dieta*, K. Gubernium nintsenek periodusokhoz és Feriákhoz kötve, hanem az elé fordulo pereket akár mikor láthatyákel, az ítéletet a' feleknek perioduson olvassák fel.

2.) Minden más rendes törvény Székek tartoznak a' törvényes szakasszokat megtartani 's az elejekbe hozott pereket tsak azokon vehetik elé, és ítélhetik ezek a' törvényes szakaszok pedig a' következők, Instr. 17. §.

Kalendariumi nyelven adja elé őket, én köz nyelven.

1.) Viz kereszt napja után valo vasárnaptol fogva Hushagyo kedd előtt valo vasárnapig (fársángi periodus) ez neha rövidebb, neha hosszabb.

2.) Hushagyo kedd után valo vasárnaptol fogva Husvét előtt valo második vasárnapig (böjti periodus) ez mindig 4 hét.

3. Husvét után valo 2^{ik} vasárnaptol fogva pünkösztig (Husvét utáni periodus) 5 hét.

³⁷ Helyesen Tr. II. 69. §. 1, 5.

³⁸ Talán a Jus Privatumra utal.

³⁹ A felosztás első tagja (A) a 6. §-al kezdődött.

4.) Pünköszt után való vasárnapotól fogva Sarlos Boldog Asszony napig (2^a Julii) Pünköszt utanni periodus, ezis különböző hosszúságu a' Fársángival együtt teszen 10 hetet annyi nap hijján, amennyi a' viz keresztől fogva következő Hétfőig van.

5.) Sz. István király napjától (20. aug.) Sz. Mihály || napig 27 v. (29 7^{br}) Sz. Istváni periodus 40 nap.

6.) Sz. Márton napjától fogva (11^{ik} 9^{br}) Karátson előtt való Vasárnapig Sz. Mártonnapi periodus 40 nap.

De ezen törvényes szokások ki szabásához még a' következő meg jegyzések tartoznak:

a.) A' Productionale Forum a' Husvétii utáni perioduson tartya a' maga üléseit, 's ezt sem mindenkor. Instr. §. 28.⁴⁰

b.) A' kir. Tábla dispensálva van a' Sz. Istvankir. napjától a' böjti periodus pedig egészen 's pünköszt utanninak harmad része a' Fiscalis perek ellátására van rendelve. Instr. 17, 18.

c.) A' kerületi törvény székek perek nem léte miatt, nem az egész periodusok folytát, ha nem tsak egy részét szokták székezekkel tölteni 's azért az ilyen székezesek kezdete mindég előre a' kerületbe ki hirdettetik.

d.) Filialis székek törvény által megvan engedve, hogy a' parasztek ellen folyo kereseteket ferianis lássák el, pr[ov.] 96. Ha az ilyen perek meggyülnek, más Forumnakis ezt a' kivételt meg engedi a' Kir. Gubernium.

e.) A' periodusba eső innep nap, a' 4 bévett vallások közül, annak, a' melynek legtöbbben vannak t. i. a' Catholica Vallásnak, 's egyszersmind minden törvényes szünet napokis, nem különben a' Székezes helyén tarto soka||dalom nap.

28 r.

3.) A' rendkívül való törvény Székek nintsenek periodusokhoz köttetve. Nemelyikre nézve mind azon által meg kívántatik, amint alább megfogjuk látni, hogy periodusba kezdjék el a' magok munkásságokat, a' folytatást a feriarais által vihetik.

30. §.

II.⁴¹ Minek utanna azokkal a' személyekkel, kik a' perben okvetetlenül elő fordulnak, 's mind azokkal a' törvényes rendszabásokkal, melyek ötet illetik meg esmérkedtünk, következik, hogy

⁴⁰ Helyesen: Instr. §. 18.

⁴¹ A felosztás első tagja a 2. §-al kezdődik.

már magokat a' perbe elő fordulo lépéseket az elsőtől fogva az utolsó vizsgálódásunkkal végig kísérik, és így az Erdélyi perfollytával meg esmérkedjük.

Talám nints egy ország, melyben a' perek tárgyainak külömbsege szerint, azoknak folyamatya modjais anyira külömböző lenne, mint Erdélybe. De ebbe az északpráztato külömbségbe is lehet valami egy formáságot találni, lehet tehát azt közönséges regulák alatt előadni, hogy anyit meg nyerünk, hogy

28 v. a.) Némely felette különös rendkívül valo folyamatu pereket ne elegyittsünk a' rendesekbe folyok közzé, hol azoknak előadása az egyébb aránt meglévő rendet és regulasságot || tsak szüntelen valo kivételekkel homályosittana.

b.) Minthogy a' rendkívül valo törvény székekre tartozó pereknek is folyamatyába is mindég van valami rendkívül valo, azokatis külön szakaszba tegyük, így tehát:

A.) arendes törvényes ítélő székeken rendes modon folyó perek folyamattáról,

B.) arendes törvényes székeken minden rend kívül valo modon folyó 's minden a' rendkívül valo törvényszékeken tartozó pereknek folyamatyával esmérkedjük meg.

ELSŐ RÉSZ.

§. 31.

A' rendes törvény székeken rendes uton folyó perek folyamatyáról.

Ha valaki más által jussát megsértődve tartja lenni, sérelme orvoslására, ezek látszanak természetes lépések lenni, hogy 1^{ör}) A' Jus tarto, a' tartozot tartozása bétöltésére meg intse (meg intés admonitio).

2^{ör}) Ha erre elégtételt nem kap, tudtára adja, hogy maga Jussát törvényesen meg kívánja keresni. Törvénybe hívja (törvénybe hivas in jus vocatio,* litis motio).

29 r. 3^{ör}) A' panaszlo törvényes keresetét a' Biro előtt is || beadja és a' más fél is meg felelvén a' per tárgya iránt össze felelkeznek, 's mindenik maga igasságát bebizonyittani tartozik (össze Felelkezés és bizonyitas allegationes et probationes).

* Ered. itt tévesen) áll.

4er) Ezen össze Felelkezéseket, és bizonyításokat a' Biro megvizsgálván hozza az ítéletet: *Deliberatum*.

5^{ör}) Ezaz ítélet vétessék elégtételbe *Executio*. Az Erdélyi törvényis a' pereknek nagjobb részében éppen ezeket engedi és kíványa meg nemelyekben többeket, némelyekben kevesebbeket 's mindenik lépésnek rendjét modját, törvényeit meg határozva ezzel a' rendel menyünk tehát miis keresztül az Erdélyi rendes per folyta modján.

§. 32.

1^ő Szakasz. Meg intés admonitio.

Meg inteni valakit 's törvényesen is meginteni sok esetben kell az Erdélyi törvény szerént, ha valaki ösi Jozságát elakarja adni, az atya fiakot, szomszédokat meg kell inteni az iránt. Ha valyon magok elsőégi Jussoknál fogva az elado Jozságot magoknak meg akarják tartani. Egy ilyen admonitio formáját lásd az 5^{ik} szám alatt⁴² az ilyen törvényes ugjan de nem perbeli meg intés, ezekről tehát ez uttal szollani nem akarunk, ide tartozik tsak az olyan admonitio, melynél fogva valaki arra intetik || meg, hogy 29 v. tartozását meg tartsa bétöltse 's magára pert ne vonnyon.

§. 33.

Meg inteni az allperest, hogy tartozásának per patvar nélkül önként eleget tegyen; nem minden perben, hanem tsak azokban elmulhatatlan szükséges, melyekben azt a' törvény* nevezet szerint meg kíványa, ilyenek pedig főkép a következők:

1^{ör})** Minden kötelező irásba foglalt kötelezés bétöltésére indult vagy ugynevezett contractualis kereset *instr.* §. 96.⁴³ nevezetesen adosság felvétele art. prov. 136. zálogos kereset provis. 135. ide tartozik az ugy nevezett Quindenalis processus Appr. II. 8. 2.

Dos parafernum leány negyed kiadása kiszakasztása Trip. II. 24. [Appr.] 3. 25. A' gyermektelen vagy felnőtt*** gyermekei öz-

* Ered. tévesen: törvényt.

** Ez a felosztás nem folytatódik.

*** Itt áthúzva: gyermektelen.

⁴² T. i. a hiányzó formulák között.

⁴³ Helyesen §. 93.

vegytől vallo Jozság-vissza kérés prov. 134. Ekklesiai Jokat 's Jövedelmeket eltartok 's ki nem adok ellen Apr. I. 5. 1. Levelek A. IV. 11. 2. Jobbágy és sellér, A.* IV. 5. 1. Az 1791. 26. szegődött Tseléd** felkérése ezekben az esetekben lévén tehát mulhatatlanul szükséges az admonitio (mért akármilyen perbenis meg-

30 r. tenni szabad, de nem hiba, igyis hagyni***). Már aza || kérdés, [a.] ki vagy kik által. b.) mimodon kell megadni az ilyen admonitio-nakis c) mitsoda bizonyosságlevél irodik rolla.

§. 34.

Kik általesik az admonitio?

Az Admonitio eshetik

1ör) Két cancellista által az egész országba akár ki ellen, de szükség hogy a' cancellisták névszerént és különösen a fenn forgo tárgyba valo admonitiora egy királyi petséttel élő személytől ki botsátva legyenek (exmissio specialis) Tr. 2. 19. §. 3.

2ör) Két assesorok által a' Vármegje kerületébe.

3.) A' Járásbeli Szolga Biro által egyedül is a' maga Járásában.

4.) A' Székelyeknél többnyire elégnek tartatik két nemes ember vagy egy Jurassor.

5.) Városokon egy Városi Szolga Biro vagy két hites vagy amint van mindenik városnak a' szokása.

§. 35.

Mimodon esik az Admonitio?

Aki valamely törvényes lépést más által vitet végbe, ami törvényünk nyelvén nevezteik *exponensnek*, aki azt véghez viszi *regiusnak* oda értve (homo), tehát:

30 v. 1ör) Az exponens a' regiusnak utasítástád, || adja pedig azt az utasítást vagy

a.) szóval megmagyarázza nekik, hogy kit és mi iránt admo-neáljanak, az ilyen szóval valo Verbalis admonitio szokásba van a'

* Ered. tévesen: a).

** Ered itt tévesen újra: az 1791. 26.

*** Ered. a zárójel hiányzik.

Székek között, a' Városokon, igen tsekély tárgjakra nézve, a' Vármegjén is rendszerént írásba adatik az uttasítás nevezetik Deákos névvel *instructionak*.

Az *instructiok* szoktakis rendszerént Magyar nyelven a' Fiscalis perekben legalábbis régebben Deákulis. Az *instructio* magában foglalya röviden, ki és kit, mitsoda törvényes fundamentumnál fogva mi iránt intett meg, és mit kíván tölle, mennyi idő alatt telyesíttessen, rendszerént a végére fenyegetődzések szoktak tétetődni, 's ez a béfejezés legjen hirével és tudtára az Urnak et protestatur legyen hirével annak (lásd *admonitio instructio* formait a' 6^{ik} szám alatt). Hány napi köz tétessék a' meg intő utasításába a' tartozás bétöltésére, a 4. első pontba elő számlált esetekbe 15 napok alatt kíván és enged a' törvény, az 5^{ik} és 6^{ik} említett esetekre neze halgat a' törvény, régebben szokás volt, hogy ugyan levélbe foglalták az *admonitiot* és törvénybehívást, elolvassván az első ágát, meg kérdették hogy eleget akaré tenni || azomba megis 31 r. hívták az utasittas második ága szerént, ma ezen utolso esetre nezevis a' szokás 15 napokat kíván meg tartani.

Jegyzes. Azt erősittik sokan, hogy régen szokásban lett volna a' mandatum (kir. parants) formájában valo *admonitio*, de ez tévelyedés, mert más esetekre gyakoroltatott ugjan 's mais gyakoroltatik ezen moddal valo megintés (p. o. a' leveles gyűjtemény V. számja alatt miis láttunk egj ilyen *admonitio* példáját) de perkezdés tárgjába, hogy szokásba lett volna a' tsupa *admonialo mandatum*, annak eddig elé nyomát még nem találtam, ellenben kétség kívül gyakorlásba volt az *admonitorium evocatorium mandatum*, melynek erejével az *admonitio* és a' törvénybe hívás is megeshetett (erről alább bővebben lásd gyűjtemény VII^{ik} szám.).

§. 36.

Folytatás.

Meg értvén aszoval, ugy kezekhez vévén az írásba adott utasítással a' Regiusok, azzal ameg intendő személyt fel keresik, és ha lehet személyesen ötet meg talályák, ha nem lehet Feleségét hozzátartozoit vagy szomszédjait sat. akitől bizonyosan meg értheti (lásd a fennebb idézett törvény helyeket) 's előtte vagy ezek előtt az irott || *Instructiot* fel olvassák, 's ha szükség anyanyel- 31 v.

vénis p. o. oláhnak megmagyarázzák, 's annak értelme vagy asz-
val adott utasítás szerént meg intik admoneályák, melyre a' meg
intett személy felell, amit tettzik.

§. 37.

Mitsoda bizonyság levél irodik az admonitorol.

Meg esvén az admonitio a' Regius vagy Regiusok arról bi-
zonyság levelet irnak még pedig

1°) Rendszerént relatoria tudositto levél formában melyet
intéznék:

a.) a' Cancellistak Deák nyelven a' Fejedelemhez.

b.) A' kerületi Regiusok azon kerület Generalis Székéhez, a'
Városiak a' Városi Magistratushoz, maga nyelvén.

Az ilyen relatoriaban, az Instructio szorol szora be 's azzal
tett törvényes lépés, p. o. (procedura) folyamata datummal, a'
Felettel leiratik, a' Regiusok ezen kifejezéssel: igaz hitünk sze-
rént nevek alirásával meg erősítik, kívülről tulajdon petséyeikkel
bé petsételik 's #zimezik (titulálják).

a.) A' Cancellisták a' Fejedelemhez Deákul.

b.) A' kerületi 's városi Regiusok, magok törvényszékeikhez.

32 r. Felbontja az első rendbelieket egy kir. petsétes || személy, a'
Vármegyeieket a' Fő Ispán, Fő Biro vagy Notarius, a' Székelyek-
nél a' Fő és Vice Kir. Biro, Notarius, a' Városokon az Első Tiszt
's Notariusok — 's reá jegyezvén kívül ezen felnyitásról valo bizo-
nyítást esztendő számmal, ettől fogva a' Relatoria bizonyitto erő-
vel bir.

2°) A' Székelyeknél, Városokon, s aprobb tárgyjaikban a' Vár-
megyen is szokásba van a' tupa Bizonyság levélis, melyet a' pro-
cedens Regiusok adnak az admonitio miképpen lett végbe viteléről,
's nevek alirásával 's petséyekkel erősítik.

Mind a' relatoriabol mind a' Testimoniumbol ameg intett fél-
nek, haaz intésre adott feleletyében, vagy azutanis addig mig az
Exponensnek még által nem adták, kéri, párt adnak a' regiusok
(admonitoria relatoriak) és Testimoniumok formáit a' Lev[eles]
Gyűjtemény VIII. és IX. számja alatt.

Második Szakasz.

Törvénybe hívás, *Injus vocatio*, *Litis motio*.

§. 38.

Törvénybe híváson kezdődik tulajdonkeppen maga a' per, 's ezért neveztetik *Litis motionak* p. o. ami törvényeink szerént amár elkezdett perről tsak bizonyos tereh (pénz) letétele mellett || lehet 32 v. le mondani, két pert egy tárgy iránt nem lehet folytatni, sat. Már mind ezen esetekben a' per kezdete a' törvénybe hívástól számlalattatik, 's admonitiot tizetis lehet, de törvénybe hívást nem egynéi többet tenni egy perbe.

Törvénybe híváson kezdődik tehát a' per, 's azt lehetne gondolni, hogy [ez] egy olyan természetes szükséges lépés, melyet elmellőzni egy perben is nem lehetne, mert meg halgatatlan senki't meg itélni nem lehet, meg nem jelenhetik pedig maga mentségére az, a' kinek hirrre nem adták hogy perelni akarják. De nem éppen így van a' mi törvényünk szerént, mert:

1°) Igaz ugyan, hogy a' pereknek sokkal számosabb részében a' törvénybehívás elmulthatatlanul szükséges lépés, de —

2°) Vagynak mind azonáltal oly tárgjak, melyekben maga a dolog, 's az abból folyo Igasság olyan tisztának látszik, hogy ami törvényeink vélekedése szerént, arról még szot szaporítani is ok nélkül valo dolog. Ilyen esetekben tehát nem tsak a' törvényben valo hívás. hanem a' Biro előtt valo öszve felelkezés is elvan engedve, 's a rendes Elégtévö (Executor) Tisztekre van bizva || 33 r. hogj még a' sértett féltől meg találatván azonnal ki menyenek és néki eleget tegjenek. Ilyen p. o. a' tiszta az az a' kötelező levelen (contractuson) épülő adosságnak, liquidum Debitumok felvétele modja, 's még egy más imitt amott az Apr. és Comp. Const. elő fordulo esetek. Ezekben tehát elszökvén a' rendes perekben előfordulo 4 első lépéseket (lásd §. 31.) NB. némelyekben az admonitio tsak ugyan szükséges, aper egyenesen ugjan azon egy Execution kezdődik és végződik is. Az ilyen perek neveztetnek executionalis processusoknak. Melyek legyenek az ilyenek, elő számlályuk miis mikor hatodik szakaszba az Executiok tárgyához érkezzünk.

3°) Vannak végzetre nállunk olyan különös perekis, melyek a' tsak most említett két nemü perek közt ugj szolva közbül lebeg-

nek t. i. amelyekbe minden meghívás nélkül egyenesen execution kezdődik aperi, 's ha az Allperes az Executiót bebocsátja, az végreis hajtatik, 's ebbe az esetben valóságos executionalis processussá válnak. *Ellenben* szabadságában áll az Allperesnek az Executiót be nem bocsátani, 's ekkor törvénybe hivatik, mint az 1° szám alatti rendes keresetekben. Ezeket az amphibialis pereket nevezzük *repuls[i]os keresetnek* (processus repulsionalis).

33 v. Mind az első, mind a 3^{ik} esetben szükséges || törvénybe hívásról, lássunk röviden.

§. 39.

1^{ör}) A rendes meg hívást kíváno perekben.

Erdélybe a' törvénybe hívásnak három különböző neve van. amelyeket régen ösze tserélve is használtak arg. II. 18. §. in.^{43a} ma szorossan meg kell különböztetni, mert egyéb aránt a *Schlen-drián* a pert öszve rontja.

Ezen három nevek a következők.

Citatio, Evocatio, Certificatio. Magyarul még nem merjük őket kitenni.

Melyik esetben melyikkel kell élni legegyszerűbben meglehet határozni az ítélő székek különbsége szerént, nemely kivételekkel, tehát:

1°) *Citalunk*, a' Kerületi és Városi törvény székekre rendszerént, kivévén a' Filialis Széket A. IV. 1. 19. 's még kivétel képpen pedig citáltatik a' Diaetára 's Kir. Táblára is aza ki ezen székeknek tagjait megbántotta. Tr. II. 20. §. in.

2°) *Evocalunk*, (füstről ki hívjuk az Allperest) a' Diaetara II. 75. §. 1. és Kir. Táblára A. IV. 1. 13.

3°) *Certificalunk*, a' productionale forumon, a' Kir Gubernium eieiben továbbá certifikaltatik a' paraszt minden esetben minden-üvé (valyon a Diaetara is) nemkülömben ki vételképpen

34 r. a.) *Spoliumba* A. III. 8. b.) a' gyermektelen özvegy Jozság ki adásra, art. pro. 134. c.) minden olyan perekben melyekben a' kérés Generalis Székre vagy Magistratushoz, Instantia formába

^{43a} Tr. II. 18. pr.

adodik bé, ahová tartoznak azon esetek, melyekre nézve a' Generalis Széktől Commissio, vagy rendkívül való Törvény Szék ki rendelése kérettetik (Lásd §. 23), d) Certificálunk a' harmad napos tősténtes 's talám aki rendelt (Delegatum forum) ítélő székek eleibe, e.) az ujj nevezett liquidatio keresetekben.

§. 40.

Magát a törvénybe hívást ami illeti ittis az a' három kérdés adja elé magát: A) ki által, B) mimodon esik, C) mitsoda bizonyosságlevél irodik rolla.

A.) Ki által:

F. 1°) A' Közönséges ítélő Székek eleiben két nevezet szerént ki botsátott Cancellista vagy nemes által, II. 19. §. 2.

2°) A' Kerületi Törvény Székekre meg hiva két assessor egy szolgálja Biro, a' Székelyeknél Dulo (Comissarius) egy assessor két nemes ember, a' városokon szolgálja Biro, két hites polgár. L. A. IV. 1.⁴⁴

3°) Harmadnapos törvényszékre tsak egy nemes Ember is, a. prov. 95. Harmadnapi törvényre egy Cancellista is. Tr. II. 20. §.

§. 41.

B)* *Mi modon esik a' Törvénybe hívás?*

1.) Cancellisták által.

34 v.

a.) Az evocatio királyi parantsolat (mandatum) mellett, dirigáltatik,** melj szoll magokhoz a Cancellistákhoz, 's elé adván benne a' kereset tárgyát, rövideden parantsolatik, hogy aki nevezett személyt, az említett, 's majd az ítélő szék színén bővebbenis kifejtendő tárgyért (ratione praevia coram latius declaranda) hívják meg (lásd a levél formáját, nro X.) az ilyen parantsolat neve *Evocatorium mandatum*, Törvénybe hivo kir. parantsolat.

b.) Certificatio némely felső törvény székekre, p. o. a' Kir Guberniumhoz, a Productionale Forumhoz hasonloképpen Cancellisták által vitettvén véghez, mind az ilyen certificatio, mind

c.) a harmadnapi törvényre való citálás, mind pedig

* Ered. tévesen 2 or).

** Ered. tévesen: melj szoll) dirigáltatik.

⁴⁴ Főleg art. 19.

2.) a' kerületi Törvényszékekre valo akárminemü meghívás írott magjar Instructio mellett. A kerületi törvényszékekre instructio mellett valo meghíváshoz régen Tiszti Petsétis kívántattott a' Fő Tisztól, vagy Fő Birotol vagy Kir. Birotol avagj Kapitánytol, városi Tisztól, de ez már kivált a' Vármegyék nagyobb részébe kiment a' szokásbol. Levelek formái Nr. XI. Törvénybe hivo instructio Nro. XII. Tiszti petsét.

Mind a' mandatumrol mind az Instructiorol jegyezd meg:

a.) Ha talán (amint megvan nemely perekbe) az allperes személyes megjelenésre meghivatik, ennek nyilván ki kell irodni.

35 r. b.) A' meghívás Erdélybe rendszerént 8^{ad} a' Partiumban 15^{öd} napnak (mához egy hét, mához két hét) azon ítélő székeknél, melyek törvényes szakaszakhoz vannak kötve, ugj kell intézve lenni, hogy aki telő nap a' periodusba essék.

§. 42.

Kezekhez vévén a' Regiusok a' Mandatumot vagy instructioct azzal felkeresik

a.) A' polgárt és parasztatis személyesen, halehet és azt előtte felolvasván, megmagyarázván, annak értelme szerint meghivják.

b.) Nemes Embert nem szabad személyesen meghivni. Tr. II. 24. és usus, ámbár a mandatumba belé van írva, *qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, aliquin etc.*, de mégis ha ezt merné tenni a' Regius, az Exponens a' hivutt nemes Ember dijján maradna. Meg hivják tehát a' Nemes Embert ha lehet Jobbágja, 's ha ezt sem lehet paraszt Tselédje, szomszédja 's más olyan valami tekintetben vele egjben köttetésbe lévő nemtelen személy által, a' kitől meg tudhatja, Deákul *De bonis juribus possessionariis aut de Curia et loco solitae residentiae*, közelebbről ez a' vélekedés kezd lábra kapni, ámbár Törvény fundamentum nélkül, hogy az olyan esetekbe, melyekbe az allperes személyes megjelenésre hivatik meg, személlyesenis meg tettzett a' nemes Embert hivni.

§. 43.

35 v. [C.] Mitsoda bizonyság levél irodik a' Törvénybe hivatásról?

a.) A' Cancellisták relatoriat irnak a' Fejedelemhez,

b.) A' Kerületi Regiusok a' Generalis Székhez,

c.) A' Városiak a' Magistratushoz, de ezek

d.) Nemkülönbén a' Székelyek Maros széken kívül tsak bizonyosság leveletis. Mindezen relatoriák és bizonyosság levelekre nézve, azok a' megtartani valók, a' melyeket már az admonitio alkalmatosságával iratni szokottakról meg jegyeztünk.

Lev[él] For[mák]: Törvénybe hívásról szollo relatoriak és Bizonyosság Levelek, Nro. 13.

§. 44.

Az elégtétel próbálásán kezdődő perekről (processus executionales vel repulsionales).

Elégtétel próbálásán (execution) kezdődnek. De ha az executio bé nem botsáttatik, tsak ugjan törvénybe hívás mellett, esnek a következő perek:

1.) Minden irott kötelezésen (contractus) épülő keresetek, ha a' Contractusba a' menedékek nevezett szerint ki vagynak rekosztve. Instr. 93.

2.) Első és 2^{ik} izbéli atyafiak osztálya pr[ov] 134.⁴⁵

3.) Pap és mester megverése vagy ezektől valo megveretés, a. 155.⁴⁶

4.) A' Nemesség köz szolgálatra hajto parasztyait, satzolak 36 ellen valo kereset Apr. III. 67.⁴⁷

5.) Kortsmarolo paraszt ellen, ha a bor immár el költ Apr. III. 6.⁴⁸

6.) A' marha béhajításnak magokat ellenek szegzők. Apr. III. 33.

7.) Seregestől más falu Erdejére menő falu hatalmaskodás. C. III. 72.⁴⁹

8.) Jobbágy és cseléd fel kérés anni 1791. a. 26.

⁴⁵ Helyesen 133. art.

⁴⁶ Helyesen Apr. I. 5. 5.

⁴⁷ Helyesen Apr. III. 6. 7.

⁴⁸ Helyesen Comp. III. 6.

⁴⁹ Helyesen Comp. III. 7. 2.

§. 45.

Ezen perek kezdődése modja.

Minden ezen perekbe legelőször is elégtétel próbáltatik, mintha az egész dolgba semmi homály is nem volna, vagy pedig a' már ellenre itélve. Hogj esik egj ilyen Executio-probálás (tentálás) alább hol az executiokrol lessz szó, megláttjuk. Tentáltatva tehát az Executio, ha bé botsáttatik, meg lesz az elégtétel maga modján, ha nem, ugy visszatér az executor, 's az executionnak magát ellene szegző (repellans) meghivatik ellent állásának ok adására (ad reddendam repulsionis rationem) Tehát:

1.) Ki tsinálya az Executio próbálását?

2.) Ki a' Törvénybe hívást?

3.) Mitsoda moddal?

1.) Executiót próbáló 's ha bébotsáttatik véghezvivő

36 v. a.) Az osztályba mikor a' Jozság több kerületekbe || fekszik itélő Mester, ha tsak egybe ugy:

b.) Minden más esetbe a' Vármegyei rendes Executor Tiszt, Vice Ispány, V. K. Biro.

2.) A' Törvénybehívás mint akár mely perbe ugjan által mennyen véghez.

3.) Modja, hívják certificationak (certificatio ad reddendam repulsionis rationem) (Lásd levél form[ák] Nro. XIV.) viszik véghez, mint más certificatiót. Irtak rolla Relatoriat hasonlókppen.

§. 46.

Hasonlo ezekhez a' Publicatio és Statutio, annyiban, hogj ezeket ugj lehet nézni, mint a* — vagy Jozság nyerő részére valo Executiót, ugy a' privilegiumok valo hirdetését is. Mind ezek egy Executiótól akövetkezendőkbe különböznek:

1.) Ezeket nem Elözi meg certificatio mint az Executiót.

2.) Astatutio és publicatio mindég mandatum mellett esik.

3.) A személyes privilegiumok ki hirdetése, tsak a' közönséges Gyűlésekbe (Diaetan, Marchalison) az actuarius által történnek.

4.) A repulsio helyet contradictionnak van helye. Egyébb aránt

* Itt egy szó helye üresen van, talán a „nemesség“ szóé.

az ellent mondo ezen esetben is certificáltatik ellent mondásának okadására, ha a' Diaetán ki hirdetett privilegiumoknak ott mondott valaki ellent, Instr. §. 22. a' több esetekben a' Kir. Táblára mindég két cancellisták által mandatum mellett, lásd lev[él] form[ák] nro. XIV.

§. 47.

37 r.

*A' Törvénybe hívást merőbe ki rekesztő perekről.
(Processus articulares sensu strictiori.)*

Némely keresetek nem csak, hogy Executio útján kezdődnek, de ha ellent állás jönne közbe az Allperes ennek ok adására meg sem hivatik, hanem az Executor mellé segítség adatik (brachium) hogj executioját erő hatalommalis végre hajtsa. Ilyen tiszta adóság 's még némely mások. Mindezek ide nem tartozván meglátjuk mit kell rola tudni az Executiok magyarázatyában.

§. 48.

Utolsó Jegyzés.

A' törvénybe hívás neve, [ha] a' nemességről producalni akaro ember perel (productionalis perben) admonitio; admoneálni kell a' helységet, melybe lakik az iránt, hogy ha valami ellentvetése lenne, a' producalni akaró nemessége ellen jelenjék meg a' Kir. Táblára 's tegye meg. Esik Instructioval, Cancellisták által vagy Vármegyei Regiusok által, irodik rolla Relatoria, a Székelyeknél Testimonium, lásd levél Forma Nro. XVI.

§. 49.

III.⁵⁰ A' perlekedő felek össze Felelkezéseik és bizonyítottások.

Eddig folytak a' törvényes lépések a' felek közt, már foly a' per a Biro előtt. Mind a' két perlekedő || fél folytatya keresetét, 37 v. ha tettik maga bizhatya Személyesre megbizottra (plenipotentarius) 's élhet ügyvéd, szoszollo (procurator, advocatus) segedelmével.

A.). Megbizott személy (plenipotentarius).

⁵⁰ T. i. szakasz. Az I. és II. szakasz a 32. ill. 38. §-al kezdődik.

Magának a' perlekedő félnek személyét viseli, ami annak szabad, ennek is, ami annak nem ennek sem. Személyes lehet minden a' perbe, aki magais perelhet. Tehát nem p. o. paraszt gyermek nemes ellen sat.

A' Személyesnek amaga személyessé lett ki neveztetéséről bizonyság levélnek kell lenni, anélkül nints Felperessége. Ilyen bizonyság levelet adnak (plenipotentiaaria constitutio.)

a.) Az egész országban minden ítélő széknél használhatnak [!] a' hiteles helyek 's a' Kir. petsétesek.

b.) A' Kerületi és helybeli ítélő székeknél folyo perekre nézve adhat az illető Notarius, lásd levél forma nro. XVII.

B.) Procurator, Szoszollo, Ügyvéd, egy olyan hivatalos Személy ki mások perének az ítélő Székeknél valo folytatására, oltalmazására előtte valo megpróbálás után fel van szabadítva. Procurator csak az lehet, aki a' Kir. Táblán mint Cancellista praktizálván 's megpróbáltatván alkalmasnak találta'tik 's ezen hivatalra feleskettetik.

38 r. Ezen felesketésről bizonyság Levelet kap. Stallum agendi levél forma nro XVIII. Ezen bizonyság || levelét bé mutatván azon ítélő Széknek, mely mellett hivatalát folytatni akarja, (vagy akár a' Marchalis széken) a' kívánt szabadságot meg nyerni.

A' procurator a' pert nem a' maga nevében, hanem a' peres fél (principális) nevében folytatya, 's minthogy azö közönséges megpróbáltatása, 's hivatalos kinevezésnél fogva, ugy szollva a' Status felel arról hogy érti a' maga mesterségét. Innen azö szarvas hibái a' peres félnek nem árthatnak, hanem szabad azokat a' principálisnak, ha észre vézi meg tagadni, általa vagy más procurator által megjobbítani (procuratoris revocatio).

Egyéb aránt a' prokuratornakis, ha az ellenkező fél kíványa bizonyság levelet kell arról mutatni, hogy ötöt azö principálissa procuratorának vallotta (procuratoria constitutio levél forma XIX.). De ezt az also ítélő székeknél a' procuratorok egymásnak el szoktak engedni.

Mind a' plenipotentiaarius mind a' procurator hivatala addig tart, mig a principalisnak őket vissza hívni tettzik. Erről a' vissza hívásrolis ha a' per közönséges ítélő széken forog Kir. vagy más hiteles helytől valo Testimonium kell az also székeknél. Notariusi bizonyittás, mely a' Procuratorokra nézve a' perbe rendébe szokott a' Notarius kezével béiratni, lásd levél forma XX.

§. 50.

Szoval és írásba folyo perek.

Akár maga, akár személyesse által, 's a' prokurator segítségével folytassa a' pert minden esetben || nállunk írásba folynak az 38 v. össze felelkezések, kivéven a' következő két pert:

a.) A' Széktörés (Sedis fractio) Tr. II. 69.

b.) Diaeta 's Kir. Tabla tagjait megbántok ellen folyo harmad napos kereset (processus tridualis verbalis) Tr. II. 20. Ezekben szoval.

§. 51.

A' Kereset bé adása.

A' Kereset bé adása esik instantia vagy pedig ugy nevezet Levata formájában.

Instantia formájában.

a.) A megfosztás keresetében (spolium).*

b.) Minden azokban az esetekben, a' hol a' Biztosoktól, vagy rendkívül valo Itélő Szék tagjai ki neveztetése kéretik.

*Levata formába** minden más esetekbe.*

A' Levata és Instantia formájával megismérkedünk a' példákból. Materiája tárgja az ami kéretik, annak törvényes okaival. Minden Levata tulajdonképpen egy Syllogismust foglal magában tisztábban vagy homályosabban, a' mely a' következő közönséges képpen elő adato:

Major propositio. A Törvény azt mondja hogj ha A. dolog 39 r. történik B. ember C-nek tartozik Dt. adni.

A dolog meg történt.

Te B. vagy Én C. vagyok.

Conclusio: tehát B, nekem C-nek tartozol D-t adni, p. o. Ha valaki mástol pénzt vett költsön.

Major propositio. A' költsön vevő maradéka, a' költsön ado maradékának az adosságot megfizetni tartozik.

Minor propositio. Már pedig N. N. T. T. től költsön vett 100 Rf-t. Te N. N.-nek maradéka vagj, Én T. T. maradéka vagyok.

* Ered. a b) bekezdés az a) előtt áll.

** Aláhúzás tölem.

Conclusio: tehát te nekem tartozol 100 fl-tot adni. És így a' Levata tulajdonképpen 4 pontot foglal magában, melyek ugyan nem mindég tisztán vannak benne kifejtve. De valósággal bár homályosok is vagy meggy vagynak abba vagy oda értetődnek.

Az első pont egy törvényes igazság (juris quæstio) a' harmadik és negyedik személyes kérdés (personalis quæstio) akár melyik legyen ezen pontok között hijjános vagy éppen hamis, a' Felperesnek nints igazsága és nem perelhet.

§. 52.

Folytatás.

A' Levatába lehet több mint van a' törvénybe hívásban de nem lehet egyéb, azaz azt ami a' Törvénybe hívásban a' per okának iratik, lehet a' levatában bővebben kifejtve, de nem valami új tárgyat belé keverni. Erre való a' mandatumokba belé tenni szokott coram latius. Hasonlóképpen a' tisztaság 's jó rend kíványa, hogy különböző dolgok, 's egymással szükséges egybe függésbe nem lévő panaszok, ugyan azon perben, 's tehát ugyan azon Levatában össze ne elegyítesenek p. o.: nem perelhetnek valamit

39 v. egy perrel 's egy Levatával azért, hogj tegnap megvert, 's || azon kivül adosom még 100 forinttal, de ha verés közben szidalmazottis, minthogy a' két sértés egyben köttetésbe van, a' kettőért egy Levatába perelhetek. A' két különböző tárgyakat össze elegyítő pereket nevezik halmozott pereknek (cumulatus processus) végre a' pernek nállunk 's még inkább Magyarországon 's leg inkább a régi Romajaknál, a' honnan származott ez a' szokás, tzimes Titulust kell adni, hogj zálogos vagy tsere elrontására vagy adoságért vagy megfosztásért sat. indult 's ez a Titulus a' perlekedő személyek nevével együtt a' Levata külső oldalára felirodik 's* *rubrum-nak* neveztetik. Ez a feltzimezése a' pernek tsak azértis szükséges, mivelhogy nállunk a' perek különbsége szerént, az abban elő fordulo lépések is különbözők, 's egyikbe több másikba kevesebb kegyelmeivel lehet élni a' Törvénynek. Erre nézve tehát előre tudni kell mi féle per forog a' kezünkön.

* Ered. tévesen: neveztetik.

§. 53.

A' per bizonyítása, ki kiáltása (proclamatio, praesentatio).

1^{ör}) A' Levatat vagy Instantiat *rubrummal* felkészítve ajol rendelt székeknél a' Felperes bé adja a' Szék Elölülőjének. Ez praesentatiot ir reá 's a' Kir. Táblánál aztis hogy ki fogja referalni, egyszersmind az arra rendelt jegyző könyvbe, matrixba a per feljegyeztetik s' a' felperesnek a' további lépések megtétele végett vissza adatik.

Az utolsó székeknél pedig ez a' praesentatio in matri || culatio 40 r. elmarad.

2^{ör}) A' Felperes tehát, praesentatio után vagy a' nélkült peret kikiáltatya a' Dictaturan, az az a' peresek és azoknak Személyessei és szoszollo gyülekezetnek szine előtt. Ez a' kikiáltás tsak annyiból áll, hogy a' Levata rubrumat felolvassák: 1^{ör} 2^{ör} s 3^{ör}. A kikiáltásról a' következendőket kell megjegyezni

a.) Nem lehet a' pert ki kiáltani minekelőtte a' perbe hívás 8^{ad} vagy 15 napja bé tölt volna.

b.) Az olyan ítélő székeknél, melyeknek munkássága törvényes szakaszokba van köttetve esni kell a' kiáltásnak törvényes szakaszon 's akkoris nemlehet ki kiáltani a' pert bár bé tölt. A' 8^{ad} nap ha az meghívás még nem meg azon törvényes szakasz kezdete előtt történt p. o. az az előtti ferian vagy még az előtti törvényes szakaszon. A. IV. I. 13.

c.) A' törvényes szakaszok három első napjain nem kell a ki kiáltásnak megtörténi. Instr. §. 39. Ugy a perek külömbsege szerént a' 8—10—15 utolsó napokba, Apr. IV. 1. 35. Comb. Instr. §. 93. Ugy értve mindazonáltal hogy ha az alperes jelen van 's apert által akarja venni megeshetik a kikiáltatás, de ha nints jelen a' kikiáltatásnak sints helye. Tsak ugyan az utolsó 8—10 vagy 15 napi kivétel az also székeknél nints szokásba, mert ezeknél rövid székezé[se]k tartodván, sokszor előll három, hátul 15 nap ki maradna idő sem jutna a' proklamatiokra.

d.) Egyébbaránt a' proclamationak nem kell éppen a' meg hívás 40 v. 8^{ad} vagy 15^{öd} napján és mi tsak hamarébb || ne történék kezdhetik akár 31 esztendeig 364 napig.

§. 54.

Az Alperes megjelenni tartozik.

A' ki kiáltatáskor az Alperes meg jelenni és az pert által venni tartozik (Valyon tartoziké erőssen incompetens Biro előtt, vagy ha nem hívtak meg jelenni). Ez a' megjelenés pedig rendszerént eshetik személyesen szoszollo által, sőt ha jelenis volna a' peres maga vagy személyesse kéntelen ügyvédet fogadni, mert a peres levelek másnak nem adodhatnak által, tsak a' szék hatalma alatt lévő szoszollonak (regen magokis ott agaltak, mert nem volt processus, vagy tám nem mind írásban folyt a per II. 82. §. 5.) Rendszerént mondom, mert vannak olyan esetek, melyekbe az Alperes maga személyesen tartozik megjelenni, 's úgy a' Levatanak a' hely színén valo felolvastatását, 's későbbre majd az ítélet ki mondásátis önnön füleivel meg halgatni, hanemha abetegség akadályoztatná. Ilyen esetek a' következők: II. 75. §. 1.*

Még pedig mamár a' kisebb nota esetenis.

1.) Hitetlenség motska (nota infidelitatis**) Apr. IV. 1. 16.

2.) Nagyobb hatalmaskodás, Apr. IV. 1. 15, 16.

3.) A' szántszándékos gyilkosság, Apr. IV. 1. 15.

4.) A' harmadnapos szoval folyo per, Tr. II. 20, a' másikus physikai kéntelenségnél fogva úgy a' szék törés is. Tr. II. 69.

41 r. Ezekben tehát az Alperesnek személyesen kell meg jelenni. De ha valaki külső országon létében árultatásért pereltetnék menthetnék az atyafiaiis *ingessio* titulus alatt. A. III. 14.

§. 55.***

Az Alperes megjelenik vagy nem.

1^{ör}) Ha az Alperes meg nem jelenik, azt írják a' Levata alá: *az Alperesért senki a' perhez nem szoll*, rövidebben *pro I. nemo*, 's a' per a' székre bé küldetvén, a' kereset minden megvizsgálás nélkül (per non venit) megítéltetik ilyen kivétellel: *Az Alperes a Felperes telyes keresetén marasztaltatik*. Instr. 14. §. 42.⁵¹ Mind-

* Ered áthúzva: Apr. IV. 1. 16.

** Ered. tévesen: infedilitatis.

*** Az ered. téves 56 ceruzával át van javítva.

⁵¹ Téves a 14. szám; helyesen Instr. §. 42.

azonáltal ezen az igenis kemény rendelkezésén a törvénynek szelidített már ma valamit a' szokás, t. i.:

a.) A' Criminalis keresetekbe nem ítél az értelmes Biro soha per non venit, sőt inkább hivatalos pártfogo ügyvédet rendel a' meg nem jelent Alperesnekis.

b.) Némely Vármegyék, p. o. Also Fejér Vármegye a' Repulsionalis pereket nem per non venit látyák el, hanem a' Felperes keresetének s' bizonyításának meg vizsgálása mellett (exactio) a' honnan sokszor történik, hogy az Alperes minden maga mentsége nélkülis a' kereset aloll feloldoztatik.

2^{or}) Ha az Alperes megjelenik, vagy repulsionalis a' per vagy rendes folyamatu: a.) ha repulsionalis, || az ellent állás díjját 41 v. (onus repulsionale*) a' Királyi Táblán 72 Mf., a' Generalis Széknél 36 Mf., a Partialis Széknél 18 Mf. letenni tartozik, 's addig a perhez nemszolhat, hanem ha ott lenne is *pro I. nemonak* vétetik, 's ugy ítéltetik el.

b.) Más perekben minden ilyen tereh nélkül által vézsi a' pert.

§. 56.

Az Alperes első lépesei.

A' felső Itélő Székeknél (p. o. a' Kir. Táblánál) a' Levata tsak pusztán adodik által az Alperesnek, hogy tehát a' Felperes törvényes erősségeit jobban által érthesse az Alperes a' Felperes leveleiből pártl kér 's azt ítéletesen meg is nyeri, kivévén a' privilegialis leveleket, melyekből pár nem adodik, tsak közlés a' Dictatura színén, hanem ha az Alperest éppen olyan Jussal illetve az ilyen levél mint a' Felperest, Instr. §. 61. (performáj[át] lásd lev[él] form[ák] Nro. XXI.). Az also Széken a' pár adás nints szokásba, hanem a levelekis in originali néki által adodnak az ellenkező félnek a' Levataval 's azután is a' perbe forognak.

Első iratásai az alperesnek, még a' mentség előtt különböző praeliminarek lehetnek, p. o. a' Felperestől valo Cautio kérés, ha birtoktalan, a lehető költség meg térítéseinek bátorságára, a' pernek valami okból valo félre tételének kérése, || p. o. a' publicatio 42 r.

* Ered. hibásan: repulsionalis.

per nyugszik esztendeig a' proclamatio után A. IV. 3. Instr. §. 31., lehetnek több helyes okok is a' haladékra (Dilatio) Ezeken keresztül menvén következik már a' mentiség.

§. 57.

*Mentség.**

Az alperesnek maga mentiségére két útja van:

a.) Mentheti magát *egyenesen* bé ereszkedve magába a' panaszba, vagyis a' felperes positio állításába, 's azt tagadva vagy módosítva.

b.) Mentheti oldalosan, de nem ereszkedve bé, sem meg eszmérésében sem vittatásában a' panasznak, hanem csak valami olyan környül állást hozván elő, a' mely miatt a' Felperes ha állításai igazak lennének is nem nyerhetne, az ilyen oldalos mentiség nevezetik kifogásnak, *exceptio*. II. 82. §. 5. 's ez is kétféle:

1ö) Ha az alperes azt mondja, hogj a' Felperesnek még lehet igaza, jussa lett volna ugjan, de már *csak volt*, mert valami olyan környüllállás jött közbe, mely által lehetett jussa elenyészett, (p. o. praescriptio, időmulás) az ilyen kifogás nevezetik eldöjtő, leronto, öldöklő kifogásnak (*exceptio peremptoria*) mert itt maga a' Felperes Jussa romlik le, 's lessz semmive a' kifogás által. Ezekről lejjebb lesz szo a' magok helyeken.

42 v. 2or) Ha az Alperes *csak egyet* mond, hogj a' Felperes hibázott vagy is hiba van a' perlés törvényei ellen tehát ezen rossz uton indított folytatott keresettel nem nyerhet, honnan ha tetzik, kezdjen vagy kezdessen jobbat, II. 82. §. 5. Az ilyen kifogás nevezetik halogato vagy közönséges kifogásnak (*exceptio Dilatoria* vel *Simplex*) 's már ezekről van itt tulajdonképpen szo, mert ezeknek kell az első lépésnek** lenni a' mentiségben.

§. 58.

Kifogások.

A' Perlés Törvényeinek négy sarkalatos kérdései szerint*** tulajdonképpen négy közönséges kifogás lehetne.

* Ugyanaz a' kéz ceruzával ide jegyezte: censuran én feleltem eddig.

** Áthúzva: kell.

*** Áthúzva: vannak.

1^ö) Kérdés: ki perelhet? Tehát 1^ö kifogás *te nem perelhetsz* (fennebb a 2^k § szerént) ennek neve Felperesség ellen valo kifogás, actoratus exceptio vagy exceptio contra actoratum.

2^k) Kérdés: kit lehet perelni? Tehát 2^k kifogás engem nem perelhetsz (a 3^k §-ba előlszámlált okokból). Ezt lehetne nevezni Alperesség ellen valo kifogásnak, Inctoratus exceptio.

3^k) Kérdés: Hol lehet perelni. Tehát 3^k kifogás: Nem a' törvénytől ezen tárgyra rendelt Itelő Széken perelsz (L. §. 4. sat.) Ez az ítélőszék ellen valo kifogás *fori exceptio*. Ennek egy ága vagj || neme valamely egyes Bironak Személy és Birosága ellen 43 r. valo ki fogás, a' 26^k §^{ba} elé számlált okokból, Judicatus exceptio.

4^k Kérdés: mimodon kell perelni, tehát 4^k ki fogás, hibáztal a' perbeli lépések meg tételében, per folyta modja ellen valo ki fogás, processus exceptio.

'S valósággal szinte ezek a' kifogások fordulnak elő ami törvény szekink előtt is, mind azon által nemü nemü változtatással u. m.

1°) Mind a' Felperesség mind az alperesség ellen valo ki fogásnak értelmét szélessebben terjesztette ki az Erdélyi szokás, a' tsupa perelhetésnél, 's valamit olyatis vont ezen nevezet alá amint maga a' per alatt forgo dologhoz valo juss dől el. T. i. amint már feljebb a' Levata magyarázatyába megjegyeyztük a' Felperes Jussa 4 ponttol fogva:

a.) az első egy törvényes kérdés (Juris quæstio), mit mond a' törvény bizonyos esetről, factumrol,

b.) a' második maga az eset factum, megtörténté, facti quæstio.

c.) Harmadik és 4^{ik}. A' Felperes

d.) a'féle Emberé. a' milyennek az említett törvény az említett esetből, just tulajdonított, 's az alperes a'féle, amilyenre kötelezést téssen? || (personalis competentiae quæstio) p. o. Bizonyos az hogy 43 v. a' Nagy Atya halálával az Unokaknak meg kell osztozni. Törvénybe hivu valaki 's részt kér, nem tagadom a' Juris quæstiot, nem a' factumot hogy meg holt a' nagyapám. De tagadom azt, hogy a' Felperes unokája a' Nagy Apának, 's kívánom, hogy Genealogiáját *connectálya*, tagadom tehát a' personalis Competentiát, 's már ami törvényes szokásunk nem tsak perelhetést, vagy nem perelhetést számlálja a' Felperesség ellen valo ki fogáshoz, hanem azt a Felperesnek személyes categoriája iránt fenn forgo kérdést.

Hasonló képpen nem csak a' pereltethetés vagy nem pereltethetés kérdése tartozik az Inctoratus exceptiohoz, hanem az alperesnek személyes helyheztetése s annak eldöntése, valjon ő aféle ember és a' milyenre a' törvény a' fenn forgo esetben tette a' kötelezés terhét p. o. maradékaé a' költsön vevőnek.

Két ága van tehát nálunk, mind az allperesség mind az Felperesség ellen valo kifogásnak:

a.) A' perelhetés vagy pereltethetés kérdése. Ezen még nem dől el maga a' dologhoz valo Juss, azért hogy nem perelhetek perelhet más helyettem, vagy perelhetek én későbbre.

44 r. b.) A' Személyes Competentia, e ha rosszul dől a' Felperesre nézve, elvesztette az egész perét, || mert ha ő nints közötté azoknak akiknek a' Jus competál tehát nints jussa, 's nem azért nyer ez uttal, mivel nem perelhet, hanem nem perelhet azért, mert nints Jussa magához a' tárgyhoz.

Az allperesnek pedig ha megis ítéltetik Személyes Competentiája még marad mentségére ut, a' Juris és facti quæstio vitatásába. Innen érthetni azt mennyivel terhesebb a' Felperesség ellen valo ki fogás kérdésében a' Felperesnek.

2o) Még tovább ment az Erdélyi Szokás a' Felperesség ellen tett ki fogás értelmének szélesítésében, 's az alperesség ellen valo ki fogást merőbe Felperesség ellen valo ki fogásnak nevezi ezen ki fejezéssel *Exceptio contra Actoratum et incompetentia Inctoratus*. Innen már a' Felperesség ellen valo kifogás, vagy

a.) Valóságos Felperesség ellen valokifogás, melynek amint látok két ága van, vagy

b.) Az alperesség helytelen volta tekintetéből lett Felperesség ellen valo kifogás. Ennek ujra két ága, 's így az actoratus Exceptioknak mindössze 4 ága van.

Ugy látszik ezen tsudálatos nevek össze zavarásának oka az, hogy az Apr. IV. 1. 30. cikk* szerint egy perben csak három kifogással valo élés engedtetik meg. Szükség volt tehát a' 4 kifogást háromra szállítani le.

44 v. 3o) A' perfolyta modja ellen valo kifogáshoz tartoznak mind azon hibák és hijjánosságok melyeket a' Felperes a' perléshez tartozo törvényes lépésekben, iratásokban, sat. ejtett, ide tartozik

* Ered. tévesen: cikkben.

p. o. hogy a' meg intés ámbár a' per természete szerént szükséges lett volna elmaradott, a' meg hívás nem helyes név alatt (citatio certificatio helyett) nem jó moddal esett. A' Levatába fogyatkozás van II. 82. §. 1., a' per halmozott (processus cumulatus) s végre a' közönséges vélekedés és a' szokás ide számlálja aztis, ha az Alperes megbizonyítaná, hogy a' per ténye, a dolog valóságos állásával ellenkezik,* p. o. zálogos pert indítottam, s az alperes egy örökös vásárról szolko Contractust be adván abból meg tettik, hogy a' Jozság meg van örökösítve ez épül a I. 82. §. 5. ámbár azén vélekedésem szerint az ilyen Vitatásnak a' per Derekához** kellene tartozni.

4o) Minthogy egy Bironak Személye ellen tett kifogás az egész pert kevésbé érdekli, 's nemis a' Felperes hibájának fessegetése, tsak intés a' Birohoz, hogy székéből kelyen ki, innen azt kissébb kifogásnak nevezhetjük 's főbb kifogás (exceptio simplex pall — — —***) marad három. || Aetoratus, Forum, Processus Exceptio. 45 r.

Jegyzés. A' Tabularis Instructio kelésekor volt még egy ötödik kissébb kifogás is, a *sor* ellen (exceptio contra seriem) ha t. i. a' pert maga rendinél előbb felvették. De minthogy ma a' perek felvétele nints szoros rendhez kötve, ezen ki fogás is elő nem fordulhat.****

§. 59.

A' ki fogások meg tételének modja.

A' ki fogásokat rendre, még pedig a' következő rendel kell meg tartani.

1.) Az ítélő Székek, 2^k A' Felperesség, 3^k per folyta modja ellen való kifogás, míg az egyik kifogásnak sorsa el nem dőlt, addig a' másakra által menni nem szabad. Instr. 4. §. 69,⁵² kivételnek mind azon által némely perek, melyekbe a' kifogások, sőt a' Derekas mentség is egyszerre, cumulative tételnek meg.

Illyenek:

a.) A' megfosztás Spolium.

* Ered. tévesen ellenkeziünk.

** Javitva: derekában-ról.

*** Ez a szó olvashatatlan.

**** Ceruzával: eddig.

⁵² Helyesen: Instr. §. 69.

b.) Azok az Instantia utyán kezdődő perek, melyekben Comisariusok vagy rendkívül való ítélő székek Birái kineveztetése kéretik.

2.) Az iratásokat a' kifogásban tsak a' második Feleletig kell vinni (duplica) valamint egy átaljában minden közbe jövő pont felett (incidens) folytatott iratásoknak ez a' regulája. Az Alperes maga kifogásának meg erősítésére jegyzői hiv kezekbe (adfideles 45 v. manus notariales) ígérhet és adhatbé okleveleket, || az az azok az ellenkező féllel nem közöltetnek, hanem a' Biro bé kérvén azokat az Alperestől, meg is ítél azoknak nyomán.

3.) Bé végződván az iratások a' kifogás kérdése ítélet alá bocsáttatik 's a' Biro elítéli. Ezen ítéletben főképpen arra kell vigyázni, nehogy a' dolgok derekát illető vitatások eldöjtésében a' Biro belé ereszkedjék, annál fogva haugy találja, hogy a' Felek eféle nem aki fogásokra, hanem éppen magára a' per derekára tar tozo dolgokat feszegetnek akifogas ellátását a' per derekára veti 's ez által a' pereseket a' további lépésre utasítja. Innen nagyon közönséges dolog lévén az, hogy a' Szoszollok kifogás nevezete alatt tsak a' dolog derekát lovagolják, közönséges ítélet formája az actoratus exceptioban ez: *a' Felperesség ellen tett ki fogás ellátása a' per derekára vettetik*, vagy processus Exeptioban ez: *a' per derekát tárgyzazo iratásokba nem ereszkedve, a' per folyta modja meg állittatik.*

4.) Ki mondatván az ítélet 1° *Hatetzik* a' Felek azon meg nyugosznak, 's ebben az esetben ha a' kifogásnak hely nem adatván, a' Forum, az actoratus, a' processus meg állittatott, a' felek tovább lépnek, leg feljebb a' vesztő fél irattya oda az ítélet alá, hogy *apellal in ea parte*, azaz hogj most ugjan anyiba hãgja adolgot, de ha majd a' per minden lépéseken által esvén, netalán felsőbb 46 r. ítélő szék eleiben hat apellatio uttyán, akkor || fenn tartya Jussát, hogy meg nem nyert keresetét sürgethesse, 's az also ítélő Szék ítéletének a' részben lejendő meg változtathatását kívánhassa.

Ha pedig a' kifogás helyesnek találtatván, a' forum vagy fel peresség vagy processus leszállittatott, akkor vége a' pernek, de a' Felperes jobb moddal minden akadály nélkül ujra kezdheti.

2°) *Hogjha* akifogásra hozott ítéletben valamelyik fél meg nyugodni nem akar, a' kimondás alkalmatosságával Recursust jelent

a' F. Kir. Guberniumhoz az ott nem nyerő Fél, az ő Felsége Tronussához, az onnan jött határozás osztán áll változatlanul,* ezeknek a' Recursusoknak rendje, alább amaga helyén bővebben meg iratik. Recursust jelent tehát aki fogásra hozott itélettel meg nem elégedett fél, de egy esetben t. i. ha az Felperesség ellen ki fogás itéltetvén a' kifogásnak hely adatik 's a' felperesség le szállittatik, apellálhatis a' felperes 's felbotsáto parantsolatot (mandatum preceptorio** apellatorium) vevén annak ereje mellett, ez a' kifogás kérdése felsőbb itéletre botsáttatik. Instr. §. 159.

§. 60.

A' per dereka.

Keresztül hatolván a' per a' kifogásokon, le kell már szállani a' per derekára (meritum causæ) az az magára fenn forgo keresett és prætentio tárgyára.

A' per derekára hozzá szoll: vagj

1.) Maga az Allperes, vagj

46 v.

2.) Ha van természetes, törvényes vagy kötelezett szavatossa (naturalis legalis contractualis evictor) hozzá kell szollani ennek (az Evictorrol lásd a' Jus privatumba).

Erre az esetre ha t. i. a' per oltalmazását 's lehető károm potlását a' Szavatyosra akarom harítani, szükseges

a.) Hogy magam a' per derekának oltalmába leg kissebbéis belé ne ereszkedjem, külömben a' Szavatyos a' Szavatyos kötelezés aloll feloldoztatik, 's a' pernek további oltalma kár potlás reménysege nélkül réam Allperesre háromlik. Instr. §. 153, 154.

b.) Hogy Evictoromat magam modján az illő időre elé állítsom. Erre nézve teheti az allperes azt, hogy a' Szavatyost azonnal elő állítsa t. i. amint magam a' perben meg hivatott, úgy nem sokára meg hívja öis*** Szavatyossát a' Szavatyosságra. Eza' meghívás mindég certificatio mellett esik, egyéb aránt éppen azzal a' moddal amint más certificatiok. Altal esvén tehát a' kifogásokon, Szava-

* A margón: 1753. art. I.

** Ered. hibásan: preceptorio.

*** Ered. tévesen újra: nem sokára.

tyosságát a' certificadoria relatoria mellett ki kiáltattya (proclamaltatya) és ebből áll az Evictor elő állítása.

47 r. Teheti 2^{or} az Allperes* azt, hogy ha a' per olyan, mely természete szerént egy más törvényes Szakaszig valo haladékot megszenved, előre ne certifikáltassa Szavatyosságát, ha nem bévégezvén a' kifogásokat, keredzik || ki a' Szavatyos elő állítására, a' következő törvényes Szakaszig ezt (ha tsak** amint mondám a' per természete leg alább egy haladékot megszenved) megis nyeri. Azaz Exmissio ad statuendum Evictorem. Ebben az esetben a' Felperes sürgetésére a' következő törvényes Szakaszon állok elő a Szavatyassam certificadorio relatoriával 's proclamaltatom: eszerint. Már most két eset van, vagy elé áll a' Szavatyassam, vagy nem.

a.) Ha nem, ugy vétetik mint *nemo* 's a felperes telyes keresetén marasztatik, hanem ha az alperesnek tettzenék valamit mellette, 's helyette szollani a' perhez, ámbár azt tselekedni kényes dolog, 's jobb az egész terhet ameg nem jelent Szavatyason hagyni.

[b.)] Ha pedig meg jelent a' Szavatyos leg elébb is öszve köthet az Alperessel 's tagadhatya Szavatyosi kötelezését, melyről a' duplicaig öszve felelkezvén ítélet hozodik, 's ennek is lehet Recursusokkal orvoslását eszközölni. Ha pedig nem disputálya vagy minden vitatása mellett meg ítéltetik Szavatyossága, akkor állíthat elé masod rendbeli Szavatyost (super evictor) a masod rendbeli harmadik rendbelit (super evictor secundarius, super super evictor), ez negyed rendbelit mind addig, mig a' kereset valamelyiken meg feneklik. A' super evictorok elé állításáról jegyezzük mind azokat, melyeket az evictorok elő állításáról jegyeztünk, hozzá tévén hogy ha az evictor exmissio mellett állíttatik elé,
47 v. az a' maga super evictorát || azonnal elé állítani tartozik, mert két exmissio egy perben nem adatik. Instr. §. 153, 154.

§. 61.

Az Allperes vagy Evictor felelete.

Vagy magának az Allperesnek vagy az Evictornak vagy

* Ered. tévesen: Allperest.

** Ered. a zárójel tévesen itt kezdődik.

valamelyik Super Evictornak tehát a' per derekához hozzá kell szollani, és kinyilatkoztatni magát arról, hogy a' felperes praetensioját, helybe hagyja, tagadja vagy modositjae? Ez a' kinyilatkoztatás az Allperes félnek első felelete, mely neveztetik *litis contestationak* 's ami az Allperes rész a' litis contestatioban meg nem esmér hanem tagad, tsak az már tovább az össze felelkezés nek targja.

Tagadhat pedig az Allperes a' litis contestatioban.

1^{ör}) *Egyenesen, ha azt mondja*, hogy nem igaz a' Felperes erősítése, ameg történt factumrol vagy nem ez a' törvény értelme amint a' felperes magyarázza, ez *litis contestatio simplex* (affirmativa vgy negativa qualificativa) vagy:

2^{or}) *Azt mondja*, ha mindenek ugy lennénekis amint a' Felperes erősíti, ha igazis a' factum 's illik réa a' törvény, megis a' Felperes nem nyerhet mert valami olyan környül állás jött közbe, mely által a' felperesnek jussa, ha voltis elenyészett.

Azilyen allperesi ellenvetés neveztetik *peremptoria exceptio-nak* meg semmisítő ki fogásnak és van ilyen kettő (főképpen):

„1.) Az idő mullás (praescriptio) ha t. i. a' Felperes talán méltó 48 r. praetensiojára a' törvénytől kiszabott idő eltelés által elenyészett.

2.) Calumnia (patvar) vagy is olyan valamely tsalárd törvénybéli lépés, melynek büntetéséül a' törvény az egész pernek elvesztését és 66 forintot azonkivül határozott. Ilyen esetek, amennyiben a' pernek ezen állásáig elé fordulhattak a' következők:

a.) Ha valaki egy tárgy iránt két uton p. o. egyszerre két különböző forum előtt, vagy két litis motiot egy perben tett; de ha elei vagy Tutorai tették az egyiket 's ő vétségből amást, meg szabadul tsak a' 66 forintot 's perét azért el nem veszti. Apr. IV. 1. 38.⁵³

b.) Ha valaki olyan dologért perel, mely az ő birtokában vagyon, vagy olyan kötelezésért, mely allol maga az ellenkező felet feldozza. Tr. II. 70. §. 3.

c.) Eshetnek még a' perfolytában több olyan lépések, melyeknek törvény szerént Calumnia a' büntetése, de azok tsak későbbre adhatván elé magokat a' per ezen állásában meg nem allegalhatok.

⁵³ Helyesen Apr. IV. 1. 37.

Exmissio ad probandum.

A Litis Contestatioval az Allperes amaga bizonyito levelét, vagy bé adja, melyekből a' Felperesnek hakiványa pár adatik vagy pedig bizonyság levelek szerzésére ki kéredzik a' jövő törvényes szakaszon s' kiis botsáttatik, hatsak a' per nem aleg rövi-
48 v. debb || természetű, 's már exmissio ad statuendum evictorem, benne nem volt, mert két exmissio egy perben nem adatik. Instr. §. 153, 154. Ez az exmissio ad probandum.

A' következő törvényes szakaszon a' Felperes a' pert tovább folyni kéri (continuálja) ha az Allperes meg nem jelent *mindjárt*, ha megjelent az össze felekezések a' quadruplicaig vivödvén 's bérekesztödvén akkor a' per submittáltatik, ítéletre botsáttatik és Dictatura utyán a' Széknek bé küldetik.

NB. A' peres állításának bizonyítására be adottak leveleik 's azokban foglalt bizonyságok személye ellen egymásnak tett ellenvetések, kifogásaik (exceptiones contra testes et documenta) nemigen helyesen derekas kifogásoknak (exceptiones meritaes) neveztetnek.

IV. Szakasz a' Biro Itélete.

Sor. Series. Continuata.

A' mely perek in merito submittáltatnak, azokat a' közönséges Dictaturai protocollumon kívül, egy más különös submissionis protocollumba beirják, 's ebből készitődik minden periodus végivel a' jövőre a Series (Sor). A' Series készitésének törvényes modja lenne, hogy minden periodus végivel a' submissionis protocollumban a' régebben submittált || perek és az ujjabban submittáltattak
49 r. közzülis némely sürgetőbbek (extra serialisok) melyek legyenek ilyenek lásd Instr. §. 59.⁵⁴ Választassanak ki annyi számmal a' mennyiről gondolkodni lehet, hogy azon Perioduson referaltathatnak Instr. §. 28. Ezek az a' szerént ki választott perek a' sürgetőség és submissio régisége szerént rendbe tevödvén 's ez a rend (series)

⁵⁴ Helyesen Instr. §. 29.

periodus végivel felolvastatván a' jövő periodusban a' referálásban tartassék meg, ellenkező esetben a' series ellen exceptionak helye van. Instr. §. 31.

De nem így van ez ma, ha nem a' periodus vége felé minden addig submitált pert, nem tekintvén arra, hogy annyi van már a Seriesben amennyit több perioduson is referálni nem lehet, ujjrabe tesznek egy sorban 's ezzel tudtára adják a' Dictaturának, hogy már azok a' perekis referálhatók, de a' referálás nem lévén ahoz a' Sorhoz kötve ma már az egész Seriesben tétetnek kevés haszna van.

A' Fiscalis perek Seriessét a' Kir. Táblánál a' böjti periodusra egészen a' Fiscalis Director készitti, a' periodusra pedig melynek csak egy része van Fiscalis perek folytatására rendelve, anyi pert, a' hányát elégnek gondol által ad a' Kir. Tábla Előülölőjének, hogy azokat a' rendes seriesbe be iktassa.

Az also székeknél az egész Series dolga nints szokásba, hanem a' per submitáltatván mikor || tettik a' Notariusnak referallja, 49 v. süigeti az ember a' referáltatást a' Praesennél.

Minekutanna tehát a' per Seriesben van (vagy az also székeknél anélkülis)* referaltatik elíteltetik 's csak ugyan ha egy periodusnál tovább hever a' per a' submitio után vagy a' Felek magok kikérik, és ujyra submitályák (semmi ujj allegatiokat nem téve) vagy a' Notarius ki küldi, hogy ujyra continuályák és submitályák, ha valami olyan környüllállás jött közben, p. o. békesség, arrol a' Széket tudosityák, ez az ugj nevezett *Continuata*.

§. 64.

A' Biro itélet alapregulái.

A' Biro az ügy el itélésében, magát a' következendők regulálákban alkalmaztatja:

1., Egy pontotis, melyről a' felek közt folyt vitatás el nem melőzhet, hanem mindenikről itélni tartozik.

2.) Minthogy *volenti non fit injuria*, többet mintsem a' Felperes kíván, vagy kevesebbet mintsem az Allperes ajánl nem itélhet, ha mindjárt látnáis, hogy másképpen van az igazság. *Judex de se opponens et judicans esse non potest*. Hasonloképpen, ha az Alperes amás félnek bizonyittásai személye per folyta modja, sat.

* Ered. a zárójel hiányzik.

50 r. ellen kifogást nem tett a' Biro magától a féle ellenvetéseket || nem tehet, hanem a' hibát, ha látyais elnézni kéntelen.

3. A' törvényt tudni, 's ha nem citályák a' felek, a' fenn forgo tárgyra nézve alkalmaztattni a' Biro kötelessége, de a factumok erőssítések, meg bizonyíttását az azt erősítő vagy állito Féltől várja 's maga tudásából itélni nem szabad.

A' bizonyíttás teljes vagy hijjános 's néha ellenkező voltára nézve, a' következendő esetek fordulhatnak elő. A per tárgyául lett állításokat a' Felperes, a' kifogásokat az Alperes, egyszoval mindenik a' maga állításait telyesen, és pedig ugy tartozik megbizonyíttani hogy ezen bizonyíttás, ellenkező bizonyíttásokkal ne gyengíttessék, tehát:

*Ha a' Felperes amaga állításait telyesen meg nem bizonyította ugjan de nemü nemü bizonyíttása (semi plena proba) van a' másíknak pedig ellenkező nints akkor:

a.) Ha lehet a' fél bizonyíttást ki potolya, ha pedig nem lehet, abban az esetben ha adolog olyan, melyben leg alább valamelyik a' peres felek közzül benne forgott (in proprio facto van) akkor tehát ha a' felperes vagy kifogást bizonyíttó Alperes van, abban az esetben nekie itél ki egészítő esküvést (juramentum supletorium), ha az Alperes ugy ennek kítisztító esküvést (juramentum purgatorium), ha mind a' kettő ugy mégis a' Felperesnek vagy állitonak, mert nekie van már valami bizonyísága maga mellett.

50 v. b.) Ha nem lehet a' fél bizonyíttását ki potolni, azért || mert edjik peres fél sintsen in proprio facto vagy nem olyan ember hogy hitében bizni lehessen, az Alperest feloldja.

c.) Ha a' per tárgyát tévő eset természete szerént titkos 's annál fogva a' Felperes nem bizonyíttat ugyan, de az Alperes in proprio facto van, meg kínálja ezt ki tisztító esküvéssel, az Alperes lehet ugyan hogy az esküvést el nem fogadja, azért a' Felperes keresetén nem marasztatik, de ha elfogadja, 's leteszi azonnal a' Felperes az Alperes fáradtsága költsége meg téríttését ítéltetik, végre:

d.) Ha mindenik fél bizonyíttott maga mellett 's tehát a' bizonyíttások közt ellenkezés van, vagj.

1.) Nem lehetséges azt az ellenkezést felvilágosíttani 's ilyenkor az Alperes feloldoztatik.

* Az eredetiben a felosztás teljesen összezavarodott. Itt a.), a következő bekezdés élén 1.) azután 2.) áll. Az új jelölések tölem származnak.

2.) Vagy lehetséges mikor mindenik tanukkal bizonyít a tanuk megélnék 's ellenkezőképpen vallanak a két fél esketéseire, ilyen esetre a Szék amaga kebeléből köz esketést (communis inquisitio) azaz maga tagjai közzül rendel (rendszerént) hármat ki küld, hogy az ellenkező vallomásu tanukat 's másokot is a' kiktől e lépésben adott pontok szerént ki kérdeztvén, a fenn forgo ellenkezést elenyészteti, az igazságot ki nyomozni igyekezzenek, nem különben rendel személyes vizsgálásra biztosokat a Szék, mikor a fenn forgo dolog tökéletes által értésére valamely szemmel való látása 's megvizsgálása megkivántatik; mind a két célra ki 51 r. rendelt biztosoknak, mikor tudositásokat bé adják, a Székbe meg kellene esküdni arról, hogy a reájok bizott dologba igazán és jólelki esmérettel járnak el. De ez (leg [!] az also Székeken) nints szokásban. A Forum tehát a communis inquisitorol, az occultata [!] revisiorol készült biztosit tudositás mellett fel vévén a' pert, elítéli. Instr. §. 83—89.

§. 65.

A' Törvényes menedékekről.

Minden pert el hoztunk a' derekas ítéletig, azt gondolná az Ember, hogy már a' törvényesen hozott ítéletnek elég tételbe kell vévödni, de nem így van ez törvényeinkbe, sőt inkább minállunk jussa van a veszto Félnek arra, hogy az ellene hozott terhelő ítéletnek elégtételbe való vételét egyszer kétszer 's a' maga ügyét jobb moddal való oltalom ujj okok és levelek bé adása mellett ujjra a Biro eleibe terjessze, 's ujj, talán kedvezőbb ítéletet nyerjen. A' törvénynek ezen engedelmei nevezetnek *Törvényes Menedékeknek* (remedia Juridica) nagy és nevezetes szerepet játsznak ami perlésünk modjában.

Ezeknek természetével esmérkedjünk meg tehát rövideden.

§. 66.**

A' Törvényes Menedékek Fő Osztálya.

A' törvényes Menedékek kétfélék:

1.) Ollyanok, melyekkel a' veszto peres fél ügyét, ugyan tsak

* Áthúzva: a mi törvényeinkbe.

** Ered. tévesen: §. 65.

51 v. azon ítélő Széknél (prima instantiae forum) újjbol felvéteti és meg ítélteti.

2.) Olyan egy menedék, melynél fog[va] az also Széknél el vesztett perét érettebb meg vizsgálás végett felsőbb ítélő szék eleibe viszi ez az *appellatio*.

§. 67.

[A.] Az also ítélő székeken használható törvényes Menedékekről.

1.) A' per non venit meg nyeretetett Allperesnek a' következő törvényes menedékei vagynak:

1.) *Prohibita*, mely abból áll, hogy a' meg nem jelent Allperes ellen hozott ítéletnek *executio*ra való kiadását az nap akárki (csak maga nem *indebita* büntetés alatt) benn tilthatya. Instr. §. 97. A' *prohibita* az ítélet kiadását felfüggeszti 3^{ad} napig §. 98. Ha az Allperes ez alatt megjelenik 's a' pert ki kéri, elkésésének okát sem tartozik adni, hanem folytatya dolgát mintha legelőször megjelent volna. §. 99. Ha meg nem jelenik 3^{ad} nap a' *Deliberatum* újjra meg erősítetik, de már

2^{ik}) Menedék *supervenientia*, mely szerint a' per non venit hozott ítélet, ha *prohibita* nemis jött közbe, vagy ha jött a' *prohibita* 3^{ad} napja bételése utánis bizonyos ideig ki nem adodik, hanem azt a' Biro magánál tartya a végett, hogy ha azon ki szabott idő alatt az Allperes megjelenik és késedelmének helyes okát adja, a' pert maga mentségére || nekie ki adja. Instr. §. 97, 154.

52 r. A' *Supervenientia* haladéka különböző a' perek külömbségéhez képpes.

3^{ik}) Menedék lehet a per non venit meg nyeretett Allperesnek a' *novum inhibitionale*, mely szerént az ezen két haladék alattis meg nem jelent Allperes a' kir. petsétesektől *mandatumot* vévén (*mandatum novum inhibitionale*) annak ereje mellett a' Birot az ítélet kiadásáról vagy a' Felperest annak ki vételétől vagy ha már kivette az *Executornak* való által adástól, vagy ha által adta, az *Executort* az *executio*rol, vagyha az *executio*is elkezdődött az *executum*nak által adásától (*assignatio*tól) eltiltya egyszersmind pedig a' Felperest a' közelebbi törvényes szakaszra újj ítélet elfogadására *certificáltatya* a' szokott módon, Instr. §. 120. Aki az ítélő Szék helljén jelen volt 's mégis magát per non venit meg nyeretni engedte *novum inhibitionale*val nem élhet *Calumnia* büntetése alatt,

Appr. IV. 1. 14, Instr. §. 119. Ugyan eza' büntetése annakis, aki Novum Inhibitionaleval eltiltván az Executort azomban a' más Felet ajövö Székre meghivni elmulotta, Instr. §. 120. Más perioduson tehát meg jelenvén a' *Novisans*, a' Felperességet proclamaztatja, a certicatoria relatoriából letévén a' késedelem díjját Instr. §. 153, 154.. maga mentségét éppen ugy teszi meg mintha legelőbb megjelent volna.

4.) Teheti a' per non venit meg nyeretett Allperes, || hogj az 52 v. executiot bevárja 's magát annak szegve ellene, ami szoval vagy leg feljebb páltza felemeléssel is meg eshetik. Ekkor Repulsioja okadására a' közelebbi törvényes Székre certifiáltatik, 's ott meg jelenni tartozik, 's ha meg jelenik, letévén a' repulsionis onust* a' perhez hozzá szollhat, hanem vagy ha onust nem teszen ismét per non venit íteltetik meg.

§. 68.

Mind a' két peres felek megjelenése mellett, költsönös egybefelkelkezésekre hozott ítéletnél fogva meg nyeretetett peres fél pedig élhet a' következendő menedékekkel.

1.) *Novum Simplex*, mikora' terhelő ítélet ki mondatik még a Szék elbomlása előtt (stante sessione) jelenti a' vesztő Fél, hogy ítélettel kíván élni, ezt ha helye van meg nyeri, minthogy a' más félis jelen van azt certifiálni nem kell, hanem a' következendő perioduson *novizatiot* az az ujj okait és bizonyosságait bé adván ujj öszve felelkezések történnek, 's ujj ítélet hozatik. Ha a' Novizalo fél a' *novizatiot* a' következő periodus utolso napjáig bé nem adta *indebita büntetéssel***, a' másik fél ki kérésére cassáltatik, Instr. 131.

2.) *Novum cedendo Appellationi*, ha az vesztő || Fél appellált 53 r. volna 's észre vévén, hogy lennének még nyomos ujj okai és bizonyításai, a maga ügye mellett Appellatiojáról le mondhat, 's *novumot* jelenthet. A' kir. petsetesek előtt a' Notariusoknál azalso ítélő székeken, de minthogy ezaz ellenkező fél nem tudhatya, certifiáltatni kell amás felet ajövö periodusra a' novum mellé. Ez a' *Novum addendo Apellationi*.

* A margón e teher összegei: Rfl. 72. K. Tab. 36. G. Szék. 18. part.

** A margón ennek összege: 33 fl.

3.) Az össze felelkezés mellett megnyeretetett Alperes élhet *Repulsioval*. Lásd előbbi §-us.

Jegyzés. Ha a' menedékek használatát a' Felperes és Alperes különbsége szerint osztjuk el, kijön hogy

- 1.) Az Alperes élhet mindenikkel különböző esetekben.
- 2.) A' Felperesnek Menedékei, tsak *novum Simplex és cedendo*.

§. 69.

Ezen menedékek használatában aperek különbsége szerint.

A' mi már ezen Menedékeknek a' perekben* valo használatát illeti, erre nézve a' perek három félek, u. m. hosszú, rövid, leg-rövidebb folyamatu perek: *processus longi, breves, brevissimi*.

1.) A'hosszu folyamatu perek azok, melyekben a' peres félnek, minek előtte a' per derekan** szollana vagy minek utánna perit in merito elvesztette, háromszor engedi meg a' törvény hogy más periodusig valo menedékkal élyen, 's akkor ügyét elő vagy ujra 53 v. alá vitesse s az ilyen perek tehát 4 Szakaszban || (terminus) folynak ki.

2.) Rövid folyamatu perek azok, amelyekben nemengedtetik ilyen haladék, ezek tehát két terminusuak.

3.) Leg rövidebb folyamatu perek azok, melyben az ilyen haladéknak nintsen helye, ezek tehát tsak egy terminusuak.

Szükség tehát tudnunk, melyik per melyik nemhez tartozik.

Erre nézve köz regula ami Törvényünknek ez: Minden per rövid folyamatu, ha nevezet szerint vagy a' hosszak vagy a' rövidebbek közé számlálva nintsenek. Instr. §. 71.

A' tehát tsak a' kérdés melyek a' Törvény nyilvános rendelkezései szerint vagy hosszak vagy leg rövidebbek.

a.) Hosszak egy átyában azok a' melyekben a' fekvő jóság iránt valo örökös jus (*radicalitas juris possessionarii*) forog fenn, Math. 17—19., Ulad. 154,⁵⁵ de ezen köz regula aloll sok az *exceptio*, nem árt azért az alája tartozó eseteket különis fel venni 's melyek

* Ered. tévesen: pereknek.

** Áthúzva: fogna.

⁵⁵ Helyesen: 1486:19, 1492:54. t. c. (Mátyás VI. 19, Ulászló T. 54.)

vagynak azok közzül hosszú folyamatu pereknek meg hagyva, melyek kivétel modjára más osztályokba által téve előszámlálni.

Hosszuk lennének tehát:

1.) Örökös vásár elrontása Tr. 1. 60., de ha abból azokból foly a' per. ha az elidegenítő másét adta el, rövid. Tr. 1. 61.

2.) Örökös tsere elrontása, de haszines volt a' tsere, || rövid. 54 r. Tr. 1. 71. §. 1.

3.) A' fiu és leány ág között a' jorzág leszállás természetéről folyo per.

4.) Az alap principium szerént, az osztály is ide tartozik, de más törvények értelménél és szokásnál fogva:

a.) A' közelebbi atyafiak osztálya és a' *rectificatio* legrövidebb folyamatu.

b.) A' távollabb valo atyafiak osztálya rövid, tehát hosszúnak marad tsak az ujjból valo osztály, *nova divisio*.*

5.) Határ nem barázda felett folyo perek Tr. II. 18. §. 4.

6.) Vérárulás (*proditio fraterni sanguinis*).

7.) A' *Fiscus* jorzágos pereis mind ide tartoznak, a' *Quindenalis processus*on kívül, de más törvények szerint a' *publicatio* és *productionale* forum eleibe tartozó perek is a' legrövidebbek közzé lévén számlálva Instr. §. 117, ma tsak a' régi mag szakadta (*latens jus regium*) ki keresésére folyo perek maradtak meg ezen osztályba. Apr. IV. 3.

B. Leg rövidebb folyamatu perek.

1.) Minden *repulsionalis* perek. Instr. §. 101.

2.) A' *Fiscus* Jorzágos (*realis*) perek kivévén a' már említett *latens jus regium*ot, Instr. §. 117.

3.) Tiszta zálogos kereset, prov. 135.

4.) A' *Simplex viduustol* valo jorzág kikérés prov. 134.

5.) *Asimplex vidua* intertentiojának kiszakasztásai. Apr. III. 28.⁵⁶

6.) Meg fosztás (*spolium*) Apr. III. 8. 1.

54 v.

7.) Közelebbi Atyafiak osztálya, 's *rectificatio*. Tr. I. 45., prov. 135.⁵⁷

* Ered. ceruzával áthúzza: *decisio*, helyette ceruzával *divisio*.

⁵⁶ Helyesen Apr. III. 25.

⁵⁷ Helyesen art. prov. 133.

Meglehet jegyezni, hogy mindezek a' 3^{ik} pont alattin kívül, certification kezdődnek, azért némelyek azt tartják, hogy a' certification kezdődő perek, mindég leg rövidebb folyamatuak, 's leg rövidebb folyamatuak mind certification kezdődnek, de egyik állítás sem igaz mert a' tiszta zálog brevissimus processus, pedig citation indul, a' metalis per pedig certification kezdődik, 's mégis hosszú.

§. 70.

A' menedékek használása, a' perek különbsége szerént.

A' mi már a' perek ezen különbsége szerént a' remediumok hasznáadását illeti.

1.) *A' prohibita* nintsen természete szerént és szükséges képen más periodusig valo haladékkal egyben köttetve, tehát engedtetik mindenféle perben, de egy perben csak egyszer. Instr. §.96.⁵⁸ kivévén a' hosszú perket, melyekben ketszer vagyon helje a' prohibítának de a' második prohibítának dijja (onus) 6 Rf. a' Kir. Tablan Instr. 94.,⁵⁹ ellenben ezt a' prohibitat magais teheti az Alperes, ha a' Szék ülésének elbomllása után érkezett meg. Instr. 100.

2.) *A' supervenientia* hasonloképpen nem lévén szükséges-
55 r. képpen más periodusig valo haladékkal egyben || kötve, ennekis helye van minden perben egyszer Instr. 153, 154. de különböző a' supervenientia ideje a' perek különböző nemeik szerént, u. m.:

a.) A' leg rövidebb perekben 15 nap Instr. §. 93. 117,

b.) A' hosszabb erdélyi perekre nézve 8, a' partiumban 15 nap. Apr. III. 1. 35.,⁶⁰ Instr. §. 154.

c.) A' rövid perekben tulajdonképpen nints *supervenientia*, de mivel a' prohibítának van helye, 's erre egy nap várakozni kell ennélfogva ha nem voltis prohibita per indirectum van mégis egy nap supervenientia, de prohibita után nints.

3.) A' többi menedékek mind olyanok, hogy természetek szerént a következő periodusig valo haladékkal vagynak egybe köttetve 's ezek neveztetnek graduale remediumoknak, sőt mivel az

⁵⁸ Helyesen Instr. §. 95.

⁵⁹ Helyesen Instr. §. 96.

⁶⁰ Helyesen Apr. IV. 1. 35.

exmissio is ilyen periodusi haladékot foglal magában, annál fogva azis Graduale remediumnak neveztetik* in proprie. Ámbár tulajdonképpen graduale beneficiumnak neveztetethetnék, van tehát 3 graduale remedium:

1. Exmissio akár ad probandum, akár ad statuendum evictorem. Instr. §. 183.⁶¹

2.) A' három novum (inhibitionale, simplex, cedendo).

3.) Repulsio; ami már ezen Menedékek használását illeti megjegyezvén azt, hogy tettett a' törvénynek azt rendelni, hogy egy perbe csak egy exmissioval Instr. §. 153, 154, egy novummal, Instr. 115, egy repulsioval Tr. II. 73. Instr. 104. lehessen élni, lesz a' következő

§. 71.

A' Graduale remediumok használása a' perek különbsége szerént.

A' leg rövidebb perek, egy haladékotis mely szükséges képpen 55 v. más periodusra terjedjen ki, meg nem szenvednek, azért ezekben egyik graduale remediumot is használni nem lehet, ki vetetvén a' Zálog, mikor arajta fekvő summa dolga homályos, melyre nézve exmissionak igenis, de más Graduale remediumnak helye nints.

2.) A' rövid folyamatu perek megszenvednek egy haladékot, a' következő periodusig, tehát ha ezekbe már volt exmissio, akár bizonyosság szerzésre, akár Szovatyosra, ezzel a' Graduale remedium kivan véve 's más remediumot használni nem lehet. Apr. IV. 1. 13., Instr. §. 153. Ha exmissio nem volt, lehet akármiljen Graduale remediummal élni, detsak egyikkel Instr. §. 153.

3.) A' hosszú folyamatu perek három következő periodusi haladékot szenvednek meg ezekben tehát mind a' három Graduale remediummal, (mert ugy sints több) lehet élni az Allperesnek, a' Felperesnek peig a' Novummal kívül más Graduale remedium nem lévén, ő élhet azzal, Instr. §. 154.

Mitsoda rendel használlya pedig az Allperes a' hosszuperben a' Graduale remediumot, mind egy de mégis ugy láttszik azt akarja

* Ered. tévesen kétszer: neveztetik.

⁶¹ Helyesen Instr. §. 153.

Törvény, hogy az exmissiot az Allperes legelső meg jelenésekor kérje, Instr. §. 153, 154.

Minden ezen Menedékek használásáról még a' következőket kell megjegyezni:

56 r. 1.) A' Novumok nagyon kenyes remediumok, annyira, hogy ha az azokkal élő fél, a' következő periodus utolsó napjáig elő nem állott, 's novumat nem prosequalta, az ellenkező fél novumát cassáltatni kéri, 's cassáltatikis, megpedig legalább a' novum szokása szerint, indebitával, 33 fl. Instr. §. 131, 138.

2.) A' repulsio mellett a' következő perioduson esendő proclamatio alkalmatosságával (melyel a' Felperes nem tartozik éppen* utolsó napját várni a periodusnak) ha megjelent az Alperes per non venit, vagy némely also székek szokása szerint ex actis megítéltetik és a' repulsionis onus elvesztésén is marasztaltatik.

3.) Minden remedium elenyészteti a' Bironak azt a' közelebbi ítéletét, a' mely ellen a' peres véle él, 's visszateszi a' pert az azon ítélet és ahoz tartozó Allegatiok előtti állásába. Innen egy per ha a' merítumra már leszállott volt, 's ugy kéretett exmissio, vagy ítélet hozatván ugy applicáltatott a' remedium, ily remedium mellett a' simplex exceptiok meg tételére vissza tenni nem lehet még procuratoris revocatio mellett is, Instr. §. 69. 129. De ha mind tsak non venit mellett állott, ugj kétszeri Remedium után is az első meg jelenéskoris az exceptiokon kezdheti mentségét az Allperes. Instr. §. 121, 153, 154.

§. 72.

A' Következtetések.

56 v. A' fennebbiekből következik, hogy a' különböző pereket || igy is lehet definialni: Leg rövidebb folyamatu per az, melyre egy Graduale Remediumnak is nints helye, rövid folyamatu per az, melyben egy, hosszú, a' melyben három graduale remediummal lehet élni,*** közép folyamatu (brevis brevium) melyben kettővel lehet élni, nints, hanem a' criminalis perek, melyekben tallám exmissio mellé még egy novumot engednének. Továbbá a' Ter-

* Áthúzva: ugyan.

** Áthúzva: mellett is.

*** Ered.: a' melyben — élni tévesen zárójelben van.

minust lehet így definiálni, ha az a'pernek kezdetétől egy Graduale remediumig vagy egy Graduale remediumtolfogva amásikig, vagy azutolsó Graduale remediumtól fogva a' végső ítéletig különbözik, sokszor a' terminus a' Gradustól.

§. 73.*

B.⁶² *Appellatio.*

Minekutána a' per mind a' Törvénytől engedtetett menedékeken az also Széknél keresztül ment, az utolsó, az az már többé az also Széknél nem remedizálható ítélet neveztetik végső ítéletnek, *definitiva sententia* 's ezt már a vesztő fél felyebb kérheti apellálhatya. Az apellatiót kell jelenteni a' Szék ülésének elbomlása előtt (*stante sessione*) Instr. §. 160., az apellationnak rendszerént minden perbe birodalmon kívül** (azaz *executio* előtt) helye van, Tr. II. 35., 175[5.] art. 2., Instr. 157. kivétetnek mind azon által némely perekben, melyekben az apellatio éppen nem, vagy tsak birodalman kívül engedtetik meg.

1.) Éppen nem engedtetik meg:

a.) *Statarium Forum*tól.

b.) Ha az Alperes a' felperes hitére botsátván a' per tárgyát, ez meg esküt. 1755. art. 2.

c.) A' szóval folyoperekben.

d.) A' *partialis* széktől 60 forinton allol lévő perekben de ez ma nints szokásba.

e.) A' Felső Itélő Székektől a' Fejedelemhez, tsak az olyan vagyont tárgyzó perekben engedtetik meg, a' tulajdonképpen való apellatio melyekben a' per tárgya 3000 aranyat,⁶³ de *recursu[s]* mellett az ilyen pert is fel lehet vinni 1755. art. 2. A' Székely örökség felett folyo per pedig 3 forintot érő Jozzágon fejül apellatio utjánis fel mégyen. Tr. III. 4. 6. magyarázatjánál fogva.

2.) Birodalmon kívül engedtetik meg az Apellatio (az az elébb az *execution*nak ítéletem szerént meg a *repartition*nak bé kell vég-

* Ered. tévesen 75.

** Helyesen: belül.

⁶² E felosztás első tagja (A) a 67. §-al kezdődik.

⁶³ T. i. meghalad.

zöldni) a leg rövidebb folyamatu perekben odaértvén a Triduale Forumon folyt pertis. Apr. III. 25., III. 81.,⁶⁴ prov. 95, 133, 134, 135, Instr. §. 163.

Apellalt per felyebb botsátását, ha a' Biro a' Törvénytől határozott eseteken kívül meg tagadja, az apellalo fél protestál, *de Literis præceptorio apellatoriis iis vero non obtentis de recursu.*

a.) Præceptorio Apellatorium Mandatumot kér, 's ha törvényes igazsága van nyeris a' kir. petsétesektől, s' azzal az ítélő
57 v. Szék ellen procedálván, vagy fel botsáttyák || ezen szokott kifejezéssel *ob reverentiam* mandati transmittitur* vagy pedig nem 's ebben az esetben meghivattyá a' Birakat a' Kir. Táblára, 200 Rf. büntetésre, azért, hogy a' törvényes Mandatumnak miért nem engedelmeskedtek.

b.) Ha' præceptoriumot nem kapott, recurálhatja a' Kir. Guberniumhoz 's onnan ő vagy a' más fél a' Fejedelemhez az apellatio meg nyerése vagy meg tagadása iránt.

Birodalmon kívül felbotsátott peresnek præceptoriumot azért, hogy a' Birodalmon belől botsátassék, nem adnak, de recurálni ezen esetben is lehet.

§. 74.

A' apelalt per felyebb vitele modja.

Az apelalt per a' felső szék eleibe felvitetik vagy *Transmissio* (in forma apostolorum) vagy *Rotulus* formájában.

1.) A' Transmissioba az egész perfolyta 's abban elé fordult levelek a' Szék ítéletével** együtt beiratnak.

2.) A' rotulus mellett pedig magok az eredeti Allegatiok és bizonyitto Levelek fel küldetnek. Ezen utolsonak csak criminalis perekben vagy pedig akkor van helye, ha mind a' két fél meg egyezik a Transmissio költségének meg kiméllésért, az ily moddal fel küldésben 1755 art. 2. Transmissiot tartozik venni a' vesztő Fél 3 periodus alatt, aztis belé számlálva a' melyen hozatott,
58 r. Tr. III. 35., a' Kir. Táblánál asz. István kir. || napi periodus ki

* Ered. hibás: mandatri tansmittitur.

** Áthúzva: eleibe.

⁶⁴ Helyesen III. 8. 1.

marad aszából, a' periodushoz nem kötött ítélő Székeknél 3 holnap alatt 1755. art. 2. Vehet Transmissiot a' nyertes* Félis, ha praenumberalnak a' Transmissiora, de ha nem kapjákki nem a' peresek hibája. A' Transmissionak fel olvasása 's az eredeti levelekkel 's allegatiokkal valo össze vetése, a' két fél jelenlétében kell hogj történyék.

A' Transmissiot nem tsak ki vinni, hanem a' felső forumnál beadni (apellatioját prosequalni) az apellans fél kötelessége, ha ezt tselekszi, Transmissiojához apellandi ratiokat ir, bé adja a' Felső Széknél, matriculáztatik, proclamáltatik, seriesbe tétetik, mint akármely ujból kezdendő per. Ha a' nyeres Fél a' proclamatiohoz hozzá szoll, az apellandi ratiok eleibe justificandi ratiokatis ezekre replical az apellans, duplicical az apellatus, 's így bévégződván az iratás submittáltatik és ellátatik, hanem a' Transmissio szerént hoz a' felső szék ítéletet.

Ha pedig az Apellans apellatioját aki szabott idő alatt prosequalni elmulatta, az apellatus az apellatiot Cassáltátya a' következendő moddal:

vagy nem vett az Apellans Transmissiot vagy vett, de a' felső széknél nem adja bé.

1.) Ha' nem vett, ugy az Apellatio Cassatioja történik, az also Széknél, egybé adott instantia mellett.

2.) Ha vett, ugy az apellatiot a' felső Széknél kell cassáltatni, e végre szükség hogy az apellatus is vett || legyen Transmissiot, 58 v. ezt bé adván a' felső széknek abból az apellanst proclamáztatya, ha ez akkor vagy 15 nap alatt megjelenik jo, 's ismét minden rendbe jön, ha pedig nem ugy a' felső székbeli sem nézván a' Transmissioba az apellatiot cassálya, 's also Szék ítéletét meg-erösitti (per non venit). Instr. §. 163.

§. 75.

A' pernek elítélése, apellatio mellett.

Mikor a' Felső Szék a' pert apellatio mellett el akarja látni. aző kötelessége tsak az, hogy az also Szék ítéletének a' bé adott vitatásokhoz képpes helyes vagy helytelen voltát meg ítélje, innen:

* Áthúzva: vesztő.

a.) Ha az also Szék a' keresetnek valamely ágát elmellőzte a' Felső Székis azon ágáról adolognak nem ítéltet, hanem vissza veti apert, hogy az also Szék a' maga ítéletét azon pontrolis tegye meg 's úgy küldje felujjbol (rejećta), hasonló képpen vissza veti a' pert ha a' dologba valami olyan homályt lát, mely miat egész bátorsággal és bizonyossággal ítélni nem lehet, p. o. haaz bizonyítások között ellenkezés lévén az also Szék mégis communis inquisitiót rendelt.

b.) Az appellatio mellett semmi ujj bizonyításokat bé adni, sött ujj erősítő okokból is, melyek az also Szék előtt folyo vitatásokban elő nem fordultak, élni nem lehet (apellationi nihil adhaeret), hatsak azt kell kivilágosítani, hogy az also Szék az eleiben terjesztett erősségek és bizonyítások nyomán helyesen ítélte vagy nem.

59 r. Meg tévén ezekhez képpes az apellatorium forum amaga ítéletét vagy:

a.) Ismét az apellans veszt 's ennek ujjra mintsen egyébbb hátra, hanem az appellatio, rendre fel a' Fejedelemig , vagy pedig:

b.) Az első vagy 2^{ik} apellatoriummal veszt az apellatus 's ha valahogy a' per természete graduale remediumot meg szenved, az apellatusnak pedig minthogy az also Széken mindég nyert, ami ötetis illeti a' Graduale remediummal vagy remediumokkal élni modja nem volt, lekéri a' pert az also Székre 's ott a' maga graduale remediumával ujjabb okokkal és bizonyításokkal él, Instr. §. 110, 's mikor őis Graduale remediumokból ki fogy, akkor megyen osztán a' per szakadatlan appellatiok utyán a'leg felső Itélő Biroig, a' Fejedelemig, a' honnan osztán felyebb appellatio nints.

Ötödik Szakasz.

§. 76.

Elégtétel. Executio.

Ha az ítélet már tovább nem apellálható vagy nem apellálták vagy tsak birodalmon kívül botsátották fel, elégtételbe kell venni (executio).

Az elégtételnek tehát tárgja rendszerént*

* Ered. tévesen: résszerént.

1.) Egy törvényes ítélet (*deliberatum*, *sententia*) rendszerént mondom, mert amind felyebb láttuk, vannak nállunk || feles szám- 59 v. mal olyan esetek, melyekben a' törvény rendelésénél fogva minden törvénybe hívás össze Felelkezés és ítélet nélkül egyenesen executiot probalunk, az ilyen esetekről mindég különös és tiszta törvénynek kell lenni, tehát:

2.) Executiot probalunk ítélet nélkülis *articulus* mellett, az ilyen executio ha bénom botsáttatik nemely esetekben az ellent álló, ellent állásának okadására meghivatik, ezekből válnak a' *repulsionalis* *processusok*, melyekről magok helyén szollottunk. Némely esetekben pedig az ellent álló, ellent állásának okadására meg nem hivatik, hanem az executio erőszakkalis tovább folytatik. Ezekis tehát *articularis*, de már nem *repulsionalis*, hanem *executionalis* *processusok*, az *articularis* *processusok* közt leg nevezetesebb a *contractualis* kereset, mely ha tiszta a' pénz adosság *executionalis*, ha egyéb féle ugy *repulsionalis*. Tettzett a' Törvény tudoknak ezt a' nevet a' többi *articularis* *processusok*tol külön számlálni, 's innen jö az a' köz nyelven forgo törvény regula: az *executio* vagy *deliberatum*, vagy *articulus* vagy *contractus* mellett történik ám-bár ezaz utolsois tsak *articularis* keresett.

Mind a' *deliberatum*, mind az *articularis*, mind a' *contractualis* executio némelykor megszenvedik a' *repulsio*t. Ezekről az esetekről már láttunk || felyebb, némelykor nem t. i. ha a' *Deliberatum* már tovább nem remedizálható 's nem apelálható, az *articulus* és *contractus* nem *repulsionalis*. 60 r.

Ezekről az esetekről szollunk tehát.

1.) A' *Deliberatumot* ami illeti:

vagy az *Allperes* nyér vagy a' *Felperes*.

Ha az *Alperes* akkor neki tulajdonképpen *positiva* *executio*ra nincs szüksége, ha nem a' *Deliberatumot* *authentice* kiveszi, 's ennek neve a' *Felső Széknél* *absolutoria* *sententia*; kivéttetik az az eset ha a' költség fáradság meg térítése vagy *poenalitas* ítéltetett, melyeket az *Alperes*nek a *Felperes*en *positive* kell *exequaltatni*.

Ha' pedig a' *Felperes* nyert, neki minden esetben *positive* kell *exequaltatni* az *Alperes*t. Erre nézve öis kiveszi a' *Deliberatumot* magában foglalo kir. parantsolatot, *Felső Székeknél* melynek neve

sententia, a' *sententia* ereje tart esztendeig, ha esztendő eltölt ujra kell resuscitálni, hasanlo képpen az also székek *deliberatumotis*.

Mikor költség fáradság ítéltetik, ezeket külön *Specificatioban* be adja a' nyertes 's a' más fél amaga észre vételit 's ellenvetéseit meg tévén a' Szék legitimálya.

2.) Az *articularis executio* esik az *articulus* nyomán, ha *Cancellisták* tészik *executionale mandatum* melett.

3.) A' *Contractualis Contractus* mellett a' *Cancellisták* aztis *executionale mandatum*mal *exequallják*.*

60 v.

§. 77.

Articularis executionalis processusok.

Az *articularis executionalis processusok* (elhalgatván a' *repulsionalis*okat, melyek fennebb elé számláltunk) főképpen a' következők:

1.) Tiszta pénz adosság (*liquidum debitum*) 's annak interesse, ha kötelező levél van *contractus* van rolla, az utso interes *fizetés*től fogva = 32 esztendő mig el nem tölt prov. 136.

2.) Törvénytelen vámolás. *Comp.* II. 3. 2. *Apr.* V. 90.

3.) Nemtelen ember törvénytelen arestálása *Apr.* III. 11.

4.) Nyom követés. *Apr.* II. 34.⁶⁵ Falubeli kár megtérítés.

5.) Ha a' *dezmatado* természetét *dezma* nélkül elviszi. *Comp.* II. 43.⁶⁶

6.) Ha a' nemes Ember hordás alkalmatosságaival más *Garbonájában* kárt teszen. *Apr.* III. 5. 1.

7.) Rend ellen, törvénytelenül kortsmároló. *Apr.* III. 32.

8.) Utakat elfoglalok, utasokat akadályoztatok. *Comp.* III. 3. 2.

9.) Egy átalyában hol a' törvény az rendeli, hogy a' Tisztek a' megsértett félnek *eo facto nullo ulteriori juridico processu expectato*, tégyenek eleget. De ahol az *akivételfordul* elő: *Comperta tamen rei veritate* ott inkább *repulsionalis processust* kell érteni.

* Ered. tévesen: *exequallja*.

⁶⁵ Helyesen *Apr.* III. 34. Ez a cím a falubeli kár megtérítésére is vonatkozik.

⁶⁶ Helyesen *Comp.* II. 4. 3.

§. 78.

Ki az Executor?

1.) A' Törvényes ítéletekre nézve:

Az also Székeken a' rendes kerületi vagy helybeli executor 61 r. V. Ispány V. K. Biro sat. A' V. Ispány mellett kell egy Fő Bironak vagy Fő Biro képének lenni pro Testimonio. Apr. IV. 10. 1.

A' Felső Székek ítéletének törvényes executorai a' kir. petsétesek vagy rendszerént két Cancellista.

2.) A' Contractusokat exequálják a' vármegyei és Kerületi executorok, a' felső rendelések engedelmeiből a' Vallásos iskolai 's más kegyes intézetek adosságait exequálják a' Cancellistákis.

3.) Articulus mellett, ha az executio a' Directorra van bízva, két Cancellista, ha a' Tisztekre, a' kerületi vagy helybeli Executorok.

§. 79.

Az Executio végbe vitele módja.

Az Executiot meg kell ellőzni a' Certificationak 8^{ad} nap, partiumba 15^{öd} napra. Apr. IV. 10. 1. A' Spoliumban a' meg nyeretett Allperes elébb admoneáltatik, hogy az ítéletnek önként tegyen eleget, melyet ha tselekszik jo, ha nem certificaltatik osztán vitetik véghez ellene az executio, sokszor büntetés is vétetik rajta, azért hogy az executiot meg előző admonitionak nem engedelmeskedett. Apr. II. 81.⁶⁷ A' certificatio 8^{anak} vagy 15^{enek} periodusba kellesni és ha aznap az executio ki nem mehet tsak assessor általís, vagy harmad napot lehet tenni (triduumot profigalni) mely ismét Periodusba essék. Az erről valo bizonyítást tsak a' certificatoria relatoria || oldalára jegyzik fel. Ha perioduson elkezdődött az executio 61 v. folyhat osztán ferián.

Bé telvén tehát a' 8^{ad} nap, vagy respective a' 3^{ad} nap az executorok ki mennek a' helyszínére, ha jóságot az Exequandus lako helyére jóságában, ha egyebet illet az executio 's oda, a Felső Széki Executorok Mandatum convocatorium, az also Székiek tiszti petsét mellett, Bizonyságokat (commetaneus comprovincialisokat)

⁶⁷ Helyesen Apr. III. 8. 1.

gyűjtven azok előtt a' Sententiat Deliberatumot sat. felolvassák, munkálodásaik czélját meg magyarázzák, 's ezzel az executiot tentállyák.

Az executio vagy be botsáttatik vagy nem.

1°) Ha nem csupa szora vagy vékony páltza fel emelésére az executor meg nem áll (mert repulsionak helye nincs) de ha erőszakkal vagy terhes fenyegetődzésekkel meg akadályoztatik, vissza tér, relatoriat is a' szokott helyre, az erőszakos ellent állással oppositio nem repulsio) megakadályoztatott executio folyamatyárol 's a' relatoriat ha kíványák mind a' két félnek ki adják.

Az Exequens az Exequandust oppositioja okadására nem hívja meg, hanem ha 1°. Deliberatum mellett volt az executio, be adván relatoriáját vagy az also Székre haoda tartozo a dolog, vagy a' kir. Táblára, kéri executioját, *pro aplacidando brachio civili sive gente comitatus*, a' Kir. Guberniumnak ajánlatni, ott a' más félis megtévén észrevételeit, a' recommendatiot meg nyeri vagy ha nem recurálhat a' Kir. Guberniumhoz, 's onnan az Udvarhoz. Ha pedig

62 r.

2.) Contractualis vagy articularis executio forog fenn Vármegye ereje (gens Comitatus vagy Sedis) ki rendelését kéri egyenesen a kerületi Fő Tisztól vagy annak Helytartójától, aki a' kérést közli az Exequandussal, 's ha helyesnek láttya a' Vármegye erejét kiis rendeli. Lehet recurálni mind a' két félnek a' Kir. Guberniumhoz s az udvarhoz, de tiszta adosság dolgában, ha a' K. Guberniumtól Brachium van applacidálva, az Udvarhoz jelentett recursus nem függeszti fel annak erejét. A' Városokon rendszerént a' Magistratus rendel Brachiumot adosság tárgyában.

Ki rendeltetvén tehát vagy a' Fő Tisztektől vagy a' K. Guberniumtól a' Brachium annak kivitele előtt 15 nappal admoneáltatik az Exequandus a' Brachium rea menetele éránt, de ezen 15^{öd} napnak szükség periodusba esni, akkor ismét az előbbeni executor számos vármegyei parasztnok kísérése mellett, kiket egy Fő Tisztól rendelt Brachii ductor vezet, ki menvén ujj executiot próbálnak.

Ha mostis az Executio erővel vissza veretik ujyra relatoria irodván a' mellett a' Törvény Szék vagy respective a' Fő Tiszt uttyán valo recommendatióra a' Kir. Gubernium katonai erőt rendel (militare brachium) 's a' hadi kormány széket tudositván anyi katonaság adatik, a' mennyi szükséges. Ennek már ellent állani nem lehet.

A' törvényes Executio bé nem botsáttatásának büntetése (amugj nevezett Brachii pœnalitás) költség fáradság || meg téri-62 v. tésén kívül különböző tekintetben különböző. Több helyeken mégis 200 flor, melynek harmada az Executio kivivőjé, két harmada az Executorok és Brachii Conductoré.

II. Ha bé botsáttatik az Executor, ugy minden bajok elenyésznek, akár ellent állás nélkül botsáttatnak bé (simplex Executio) akár Vármegyei vagy Katonai erő mellett mennyen bé (brachialis executio) az Executor. Valahogj tsak ugyan be menyen és végre hajtodik az executio. A' bé botsáttatott executionak jele egy esova szokott lenni, melyet az Exequendus jóságában felütnek. Az Executor sinor mértéke a' Deliberatum, articulus vagy contractus. Elötte ha tettzik öszve felelkeznek, ö meg teszi a maga határozását 's bé végezvén az executiot még 15 napot vár hogy ha talán az alatt meg egjeznének, az eltelvén, az Executumot az executio kivivőnek assignálja, munkálkodásáról relatoriát ir (a' Vármegyén tulajdonképpen a' Testificans regiusnak vagy Fő Biro képenek kell ' relatoriát adni), azt mind a két félnek, ha kíványa ki adják.

§. 80.

Reportatio.

Ha az Executor nem ugy exequal amint a' Deliberatum articulus vagy contractus értelme hozta volna magával 's következőleg valamelyik fél az Executor hibája által magát meg terhelve || lenni 63 r. tartya, jelenhet ugyan ö elötte *reportatit* 's ennek következésében reportandi reportatiojáról leveleket készítvén, azt minden további meghívás nélkül beadja ahoz a' Székhez, amelyhez az Executor tartozik, ott a' másik felet proclamáztatván azis a maga ellenvetését megteszi; 's ítélet hozatik tsak arrol, ha valyon az Executor executiojában hibákat ejtetté? vagy nem. Ha ugy találhatik hogy igen, a' hibák kitételével 's azoknak megigazittására valo rendszabások mellett az Executio vissza utasittatik. Ezt az ítéletet remedizálni nem, appellálni is tsak extra dominium lehet. Ha ujjra hibázik a' vissza utasított Executor ujjra lehet reportálni 's így tovább még mind a' két fél az execution meg nyugszik.

§. 81.

Novum Gratosum.

Ki folyván az Apellatiok be végződván az utolsó executiois még egyszer fel lehet ami törvényeink szerént minden pert elevenniteni 's ujj szerentsét próbálni, a' vesztő félnek azt az engedelmét ami törvényeink hívják *Novum Gratosumnak*, ezzel élhet a' vesztő fél vagy annak maradéka az executiotól számlálva 32 esztendeig vagy továbbis ha különös éppen arra a' végre tett protestatiokkal időről időre jussát fenn tartotta. Instr. §. 148.

A' novum Gratosummalvalo élés modja a' következendő:

63 v. A' vesztő fél novi Gratosi Mandatumot vészen a' kir. petsétesektől, 's azt kapis minden perben || kivévén t. i. a' pura Fiscalitások örökségi Jussát tárgyazo pereket, melyekben elébb a' Fejedelemtől kell személyesen engedelmet nyerni, Instr. §. 144. Ekkor az ellenkező felet certifikaltatya oda, hol a' per kezdődött, vagy ha ez rendkívül valo vagy arbitrium forum volt nem oda, hanem a' Generalis Székre, Instr. §. 145. Ha pedig executionalis voltaz eredeti kereset, arra az ítélő Székre, melyre az Executorok tartoznak. A' más fél a' nálla lévő előbbeni perfolytá leveleket tartozik ki adni, hogy azoknak folytatása szerént legyen az ujj össze felelkezés.

A' Novum Gratosummal élőnek Személye, feruma, perbéli lépései ellen a' más fél tehet ki fogásokat, a' Novizans pedig csak úgy kezdheti vitatását, hogy kifogásokon ha novum előtt mindég csak per non venit állott. Egyébb aránt mint a' több novumok melett ujj erősségeket és bizonyságokat hozhat fel in merito.

Ha a' Novum Gratosumos per valamely a' Novum ellen tett exceptio romlik össze ujjra meg ujjra más novum Gratosumat vehet a' vesztő fél.

Ha pedig ujjra in merito veszt, örökös halgatásra van kárhozattva azon perre nézve, Calumnia büntetés alatt. Instr. §. 147.

§. 82.

Bé fejező Jegyzések.

64 r. Imé tehát ennyiből áll az Erdélyi rendesebb természetü perek folyamattya. Némely különös || perekről különösön megjegyezni valo pontokat minthogy azokat akik a' jus privatumból az oda

tartozó tárgjjal meg nem esmérkedtek, bajoson is érthetnek meg, itt elmellőzök, csak azt jegyzem meg, hogy amit eddig elé láttunk, az a' pereknek szakadatlan telyes és rendes környül állások között való folyamatyá, ugyde

1.) Nem minden per foly szakadatlanul, a' meg magyarázott lépéseken keresztül, hanem neha megáll, aluszik.

2.) Nem minden per megyen minden lépéseken keresztül, neha egy többs közbül ki marad, néha az egész per félbe szakad, 's elenyészik minek előtte végét érné.

3.) Különös és rendkívül való környül állások jönnek elő, melyek a' perfolytánis változtattnak, lássunk tehát befejezésül ezen pontokrolis rövideden.

§. 83.

I. A' perben nem mindenkor követik szakadatlanul egj mást az elé számlált lépések.

Sokszor egyik fél sem sürgetvén, esztendőket nyugszik, aluszik a' per. Kérdés tehát ha egy per pontyában meg állott 's egy darabig nyugott, leheté minden nehézség nélkül ismét tovább folytattni, a Felelet ez:

1.) Némely lépések megtételére határozott időt szabott a' törvény p. o. az apellatiót, a' Szék elbomlása előtt kell jelenteni, a' repulsiót az executio || alkalmatosságával, a' novum caedendo 15 64 v. nap alatt sat., az ilyen lépéseket ki szabott (fatalis terminuson tull) meg tenni nem lehet, hanem procuratoris revocatio mellett (lásd alább), sőt nemelyek vélekedése szerént ugy sem.

2.) Más lépéseknek p. o. Allegatioknak nints határozott idő szabva, vagy ha volnais megkivántatik, hogy fatalis terminus kitélésével, amásik fél kérje a jelentett de nem prosequalt lépéseknek cassatioját, az ilyenek a' Novumok, procuratoris revocatio, apellatio, ezekben a' lépésekben tehát, ha meg állottis a' per. mindég tovább lehet folytattni; az első esetben simpliciter, a' másodikban, ha az ellenkező fél a' cassatiót elmulatta 32 esztendeig, Tr. I. 79. §. 3. Instr. §. 60. Ha pedig 32 esztendeig nyugodott a' per, tovább folytatni már késő, ez a' Judicialis* praescriptio. Tr. T. 69. §. 3. Instr. §. 148.

* Ered. javítva: Juridicalisból.

§. 84.

II. Nem fordulnak minden perben minden lépések, hanem

1.) Némelyek közül ki maradnak p. o. ha nints okom fori exceptiora nem teszek, ha nints evictorom nem kérdzem* evictorra, ha nintsenek ujj okaim nem élek novummal sat. tsak a' rendet nem szabad megváltoztatni, 's ha a' későbbi lépésre által mentem, az előbbenire vissza nem mehetek, p. o. ha a' meritumra le szállottam már többé exceptiot nem tehetek, || hanem ha procuratoris revocatio mellett, sőt ha volt már egy Deliberatum meritale ugy sem. Instr. §. 60.⁶⁸

2.) Nemelykor a' végső lépések maradnak el, az az a' per nem folyik végig, hanem félbe szakad, ez 4 féleképpen eshetik meg:

- A.) Ha a' perlekedő Felek meg békélnek.
- B.) Ha a' Felperes peréről le mond.
- C.) Ha az Allperes magát eloldoztattya.
- D.) A' praescriptio által.

§. 85.

[A.] A' megbékélés. *Transactio, litis intermedialis compositio.*

Ha a' két fél a' per folyta előtt megbékélik, természet szerint félbe szakad a' per, az ilyen per nevezetik *transactio, litis intermedialis, compositio* 's olyan ereje van, sőt még nagyobb mint egy törvényes ítéletnek, tsak hogy birjon a' törvénytől megkivántato essentialis tulajdonságokkal, u. m. hogy:

a.) Tsak a' Definitiva előtt

b.) A' per tárgja ne tsak egyiknél maradjon, hanem mind a' kettő vigyen részt belőlle. Tr. I. 62. Ha ezek a' tulajdonságok megvannak egy litis intermedialis compositioba, a' pert annyira elenyészteti, hogy Novum Gratosummal is fel eleveníteni nem lehet, tsak az egyezésbe tsalárdság vagy erőltetés jött közbe, lehet annak magának felbontására perelni.

* Ered. áthúzva: fori.

⁶⁸ Helyesen: Instr. §. 69.

B. Perről való lemondás (depositio causae).

A' Felperes peréről lemondhat (depositio causae) Tr. II. 82. §. 22. 6 forint dijj mellett (depositionis onus) melynek $\frac{1}{3}$ az allperesé, $\frac{2}{3}$ a' Biroé, még pedig:

a.) A' minek előtte az allperes a' Felperes leveléből párt kért, vagyakármí más iratást tett volna, tsak onussal.

b.) Azon tul a' Definitiva Sententiaig az onuson kívül az allperes költsége fáradsága megtérítettésével is. Instr. 166.

c.) A' betsület járo perbe ha már a' proclamatio meg esett, a' fennebbieken kívül nyelv váltságot is kell fizetni a' perről le mondo a' Felperesnek. Instr. §. 164.⁶⁹

d.) Definitiva Sententia után vagy ha a' Felperes az allperes-től bévett repulsionis vagy non venientiae onusokból részt vett az előttis a' Depositionak helye nints. Instr. 168.

§. 87.

C. Az allperes feloldoztatása (absolutio).

Ha a' Felperes perét nem folytatya, az Allperes[nek] jussa van magát fel oldoztatni a' kereset allol (absolutio obnon prosecutionem causae) ez a' következő modon esik meg: Valahányszor a' Felperes amaga idejében jelen nints 's perét nem folytatya, az Allperes mindég protestálhat, feloldoztatása iránt, 's ha a' Felperes 66 r. azon a' perioduson, melyen a' protestatio esett meg nem jelenik ugyan, de elkésésének helyes okát nem adja, a' periodus utolso napján az allperes bizonyság leveleket kap protestatiojáról (a lehető megjelenés ki kerüléséért, ma már a' periodus utolso napján szoktak a' procatörök az efféle protestatiót tenni) az első protestatio után meglehet elérkezik a' Felperes 's perét folytatya, de ujjból anyiba hadgya, ekkor az allperes protestálhat másodsor, hasonlóképpen 3^{or} 's mikor három ilyen protestatióról, ilyen 3 bizonyság levele van, azokat egy instantia mellett az Itéző Széknek bé mutattván a' Felperes keresete aloll (megpedig a' természetes igasságánál fogva költsége, fáradsága megtérítése mellett) feloldoztatik. Instr. §. 172, 173.

⁶⁹ Helyesen: Instr. §. 167.

§. 88.

D. Praescriptio.

Ha valamely lépésnél megállapodván a' per 32 esztendeig nyugszik, tovább folytatni nem lehet.

§. 89.*

Az a' szerént félbe szakadott pert novum Gratosummal vagy anélkül fel leheté eleveníteni?

F. 1.) Ha a' perének békesség vetett véget, sem novum Gratosummal sem a' nélkül fel nem lehet eleveníteni.

66 v. 2.) Ha a' per amás három mod közzül valamelyikkel || szakadott félbe, ugy az a' kérdés, le szállott volté a' meritumra 's volté már benne meritalis itélet, mikor *Depositio, absolutio és praescriptio* közbe jött? Ha volt, ugy tsak Novum Gratosummal egyszer, novum Gratosum nélkül akár hányszor ujra lehet ugyan azon pert kezdeni.

§. 90.

III. Elöre nem látható rendkívülváló esetek jöhetnek elő a' perben, főképpen a következők:

- 1.) A' perlekedő személyek változnak.
- 2.) Idegen személy avatya magát a' perben.
- 3.) A' per folytába elé jövő Tiszti Személyek, Biro, procurator hibáznak.
- 4.) Fatumok, szerentsétlenségek, akadályok.

§. 91.

1. A' perlekedő Személyek változnak két féle képpen:

- a.) Ha valamelyik meghal, a' per maradékairá száll.
- b.) Ha a' per tárgja az alperestől perközbe akár mimodon más kezire kerül.

Hogy esik tehát ilyenkor a' pernek megváltozott Személyek közt való tovább folytatása?

A' per az ujjonnan abba belé jövő Személyre a' Felperes rész által le szállítatik, még pedig:

* Ered. javítva 90-ről.

Ha a' per folytában van, vagy legalább nints 12 esztendeje hogy nyugszik, a' leszállítás (condescendallitas) tsak a' per vagy allegatiok rendébe esik két három szoval, de ha több 12 esztendejénél || annak, hogy a' per aluszik, 's személyes változás jön közbe, 67 r. ilyenkor az a' fél, amelyik a' pert valamelyik lépésben tovább folytatni akarja (tehát az allperes is p. o. ha absolutiorol akar protestalni) amás felett 3 honappal előre a' pernek tovább folytatására 's az ujj Személyre valo le szállítása iránt certificálni tartozik ez az ugy nevezett trimestralis certificatio. Apr. IV. 1. 39. Instr. 60. §.

§. 92.

2.) *Idegeny személy avatya magát a perbe (ingessio).*

Ha valaki egy más által már elkezdett per tárgyához annyi vagy talán még több jussátis képzele lenni mint a' Felperesnek van, nem szükség, hogy ugyan azon tárgy iránt ugyanazon allperes ellen, külön pert kezdjen, hanem a' már elkezdett perbe magát belé avatya, ez a' belé avatkozás nevezetik *ingessionak*.

Ingeralhat valaki a más által indított perbe:

a.) *Ugyan azon jusson** a Testvérem zálog válto peribe, ilyenkor azt tartya a' köz vélekedés, hogy leg első köteleessége genelogiáját a' Felperessel össze kötni.

b.) *Más jusson* ha ugyan azon tárgy iránt vagy ugyan azon factumbol neki is lehet, ámbár más fele praetensioja. Így p. o. az örökös vásár elrontására indult perbe lehet ingeralni az elzállogositonak. Illyenek a' Criminalis perek, || melyet ha a' Fiscus kezd, a' 67 v. meg sértődött Fél ingeral. Kára megfordítására nézve tsak zálogos, spoliomos, potentiás perbe nem lehet örökös jus szine alatt ingeralni. Tr. II. 84.

Az ingessionak törvényei a' következők.

1º) Az *ingessio* természet szerént a' Felperes mellett az Allperes ellen történik, az allperes oltalmára ingeralni a' Felperes ellen nem lehet, vagy nem szabad kivéve két esetett:

a.) A' Nemesség megbizonyittására indított keresetben (causa super nobilitate productionalis) a' Fiscus ingeral a' Felperes producens ellen.

* Aláhúzás tölem.

b.) Az arulásért vádoltatott idegeny országba lévő embernek atyafiai aző mentségére ingerálnak A. III. 14. 1.

2°) Az Ingressionak esni kell a' definitiva sententia előtt. Tr. II. 84. §. 1.

3°) Az Ingerens a' Felperesnek a' perre tett költségeit anyi részbe amenyi akereset tárgyából nekiis fog íteltetni, ajánlani tartozik. Tr. II. 84. §. 1.

4.) Az Ingerens ellen, bár aper a felp[re]ssel a' meritumba járis, exceptiokat^u tehet az alperes 's az ellene valo mentségre egy rendkívül valo exmissio adatik. Tr. II. 82.

5.) Az Ingerens a' Felperesnek tsak az accessoriuma levén, ha a' két peres fél megbékellik egy más között, minekelőtte még az Ingerensnek íteltetett volna valami az egész perből kimarad 's
68 r. || tovább a maga részére is nem folytathatya. De ha már neki rész íteltetett, vagy talán az egész, ami sokszor megesik, késő a' Felek békessége, 's már a' Felperes nélkül is a' pert tovább folytatya.

§. 93.

3. A' Perbe belé jövő Tiszti Személyek, procurator, Biro hibázhatnak, ez a' hiba nem terheli a' peres felet, gondoskodott azért a' törvény az afféle közbe jövő hibák megorvoslásáról.*

§. 94.

A. Hibáznak azok a' Tiszti Személyek, akik a' perbe elő fordult leveleket készitik mint a' kir. Petsétesek admonitiot litis motiot, sat. megtévő Regiusok, executorok sat. Ha ahiba valamely törvényes lépésbe magában van (p. o. személyesen citáltak), azon segíteni nem lehet, hapedig a' levél meg írásba p. o. Mandatumba, relatoriába van írásbeli hiba, azt meglehet igazítani (reformálni) a' Felső Széknél reformatorium mandatum mellett; az Alsoknál, bemutatván a' hibás levelet a' Székre arg. Instr. §. 72., a' honnan Deliberatum mellett ad *reformatum* kiadatik.

§. 95.

B. Hibázhatik a' Procurator kétféle képpen.

1.) Hibázik kötelessége ellen, a' pert huzva halasztva leveleket elszikkasztva sat. vagy az illendőség ellen motskos allegatiokkal,

* Ered. tévesen: megorvoslását.

adologhoz || nem tartozó vitatásokkal (inutiles digessiones). Ilyen 68 v. hibaért a' Szék bünteti intéssel prævaricatio díjjával (33) hivatalától való fel függesztéssel ideig oráig vagy örökösön etc.

2.) Hibázik a' per folytatásába, mentésébe, allegatiók be vagy nem adásába, melyekből principallissának kára 's az egész pernek elvesztése következhetnek. Ha tehát a' peres procuratorának ilyen hibáját veszi észre, segít azon procuratoris revocatioval (szoszolloi meghívással) és a' hibát megjobbitya. Ez az engedelme a' Törvénynek olyan határozatlan (vagum quid) a' mái Szokás szerint, hogy alig lehet rolla valami regulát állítani meg, probályunk megis egynehanyat.

§. 96.

A' Procuratoris revocationak regulai.

1.) A' procuratoris revocationak rendszerént a' pernek akár melly állásába, akár melyik hibás lépésére nézve helye van, tsak annyi meg szorittást találunk rolla a' törvénybe, hogy:

a.) A' hosszú processusokba ugyis elég Menedék lévén a Definitiva Sententia után Procuratoris Revocationak nints helye. Tr. II. 80. init. Instr. §. 150, az előttis tsak cum majori onere (66 fl. vagy Homagium) mindég.

b.) A' rövid folyamatu perekbeis a' definitiva sententia után tsak ugy engedtetik meg, ha || a' procuratoris revocatio mellett bé 69 r. adando ujj össze felelkezésekkel, még azon perioduson ugy elkészülhetnek a' peresek, hogy ugyan azon a' perioduson, melyen a' Definitiva Sententia kimondatott ismét submitáltassék. En legalább így értem a' Tl. Instr. 151^{ik} §-át.

c.) Rövid folyamatu perekben 's kéttség kívül a' leg rendezebbekbeis különböző a' procuratoris revocatio díjja (onus) u. m. ha a' hibát észre vettem, még minekelötte ítéletet hoztak volna rea, vagy ha hoztak volna is, mégis azon nap díjj nélkül esik a revocatio, azon napon tul az egész periodus alatt cum minore onere (6 fl) az utolso napját kivéve a periodusnak. Ezen utolso nap pedig vagy a' következő perioduson cum majori onere (66 fl) Tr. II. 80. §. 3.

d.) Ha a' perbe meritale deliberatum hozatott a' simplex exceptiokra procuratoris revocatio mellett sem lehet vissza térni. Instr. 69. §.

e.) Valyon azon lépéseknek elmulatása, melyeknek fatalis terminusok van p. o. appellatio nem jelentés etc. procuratoris revocatio mellett orvosolható, két kérdés alatt van.

2.) A' procuratoris revocatiot személyesen maga a' peres fél jelenti a' Felső Székeken. Kir. Petsétes Testimoniumat vévén rolla, az also Székeken pedig egy Notarius előtt, aki a' perfolytában be írja az arrol valo bizonyittást.

3.) A' procuratoris revocatio által tulajdon képpen csak a' 69 v. procurator hibája revocaltatik, azért a' peres előbbeni procuratorát hivatalába vissza állitván ahibát általa jobbithatya meg 's folytathatya tovább a' pert. Instr. §. 149.

4.) Vigyázni kell ne hogj alevelek bé nem adásáért revocálván Procuratort, abé adott levelek ujjabban készültek legyenek a' revocationál.

§. 97.

A' Procuratoris Revocatio graduale remediumé?

A' procuratoris revocatio ha mindjárt meritale Deliberatum orvoslására használtatik, meg sem Graduale remedium tulajdonképpen, 's éppen azért, alap törvénye a' procuratoris revocationak, hogy ha meritale deliberatum orvoslására használtatik, a' revocatio revocandi ratiot még azon a' perioduson beadni tartozik, 's ha ezt nem tselekszi amás fél a' revocatiot cassálhattya.

§. 98.

C.) Hibázhatik a' Biro.

Ha a' Biro meritalis itélétbe hibázik lehet orvosolni appellatioval a' fennebbiek szerint; Ha pedig hibázik az exceptiokra 's más incidensekre hozott itéletébe, vagy hibázik abba, hogy a peresnek nem enged meg valamely ilyen törvényes || beneficiumot vagy remediumot, melyel a' perlés regulái szerint élni jussa volna. Az ilyen Biroi hibák orvoslására hozta bé az ujjabb szokás a' *Recursusokat*; recursust jelent amegterhelt fél a' K. Guberniumhoz stante sessione, a' recursus a' per további folyamatyát függeszti, a' recurens az ötöt terhelő itéletet tulajdonképpen 15 nap alatt a' Széktől ki venni vagy recursussárol lemondani tartozik. Ma szokás szerint mondhat le rolla 60 napig. Ha le mondani nem akar ugjan

ezen 60 nap alatt a' K. Guberniumtól Testimoniumot venni tartozik hozni arról, hogy a' Recursussát az az sérelmét felfedező kérő levelét be adta. A' Kir. Gubernium nemelykor az ítélő Széktől informatiot kérve, némelykor a' nélkül meg teszi amaga határozását, mely leküldetvén 's a' Dietaturán ki hirdetvén ameg nem nyugott fél jelenthet recursust az Udvarhoz, onnan 3 holnap alatt kell bizonyosság levelet hozni a' recursus bé adásáról promovéálásáról, vagy pedig le mondani rolla. Mind a' Guberniumhoz, mind az Udvarhoz contra recursualis instantiát adhatbe, s' abba a' maga ügyét mentegetheti az ellenkező fél; megérkezvén a' Felső Határozás annak értelme szerint a' per vagy félbe szakad, vagy tovább foly, ha pedig a' recurrens recursussát a' maga idejébe bé nem adta a' más || fél kérésére a' recursus confiscáltatik indebita 70 v. büntetéssel, ha maga idejében másrol le nem mondott, ha le, simpliciter.

§. 99.

4.) Fatumok, szerentsétlenségek, Physicai akadályok jönnek közbe valamelyik peres Fél részéről p. o. a' peresnek hivatalos elfoglaltatása, betegsége, más phisikai akadályok tekintetéből, nem volt modja Procuratorával értekezödni, vagy mentségére készülni, etc. Tr. II. 59., A. IV. 2., A. IV. 1. 38., Instr. §. 59.

Illyen esetben kér és nyer a' peres hosszabb vagy rövidebb idő haladékot (dilatiot) vagy pedig a' törvényes menedékek ideje meg hosszabbittatik p. o. Novum adatik két periodusra. Instr. §. 132.

Vége.

9br 1^{en} 836.

71 r. *Büntetések, ki szedve, a' H. T. Aprob. C. és C.'s T. utasi[tásból]*

- 1.) *Articularis poena*: 200 Mfl. C. C. V. 1 edictum
 2.) *Homagium Mortuum: a' vivum* fele a' mortuumnak
 Nemes — 66 (Élő dijj — holt dijj)
 Székely — 25 lásd III. 5, 3, 4, T.⁷⁰
 Szász — 40.
 Városi polgár 66. H. T. III. 9.
 Nemtelen paraszté 25. III. 3. t. §. 14.
 3.) *Calumnia*
 A' K. Táblán 200 II. 70. t.
 Generalis Szék 66
 Székely derékon — 25
 „ vice — 12½
 Partialis — 33.
 4.) *Emenda Capitis*
 66 — Székely 24. III. t. §. 3.
 5.) *Sedis fractio*
 Diaeta 's Gubernium 100. III. 3. t.
 Királyi Tábla — 50
 Generalis Szék — 50
 Alsobbon — 12½ II. 69.⁷¹
 6.) *Emenda linguae*
 Erdélyben 33. M. országon 100.
 II. 72.
 Székelyek 12½. III. 4. t. §. 2.
 7.) *Minor potentia*
 50 fl., Székelyek 12½.
 8.) *Indebita* a' K. Táblán 33 fl.
 a' vármegyén 12½. Székely 12½.
 K Tábla — 25
 9.) *Prohibita onussa* 6 fl.
 10.) *Repulsio* — II. 74.
 A' K Tábla 72 fl., D. Szék 25.
 Generalis Szék 36. Vice 12½.
 Partialis 18.
 11.) *Depositio Causae* II. 82. 83.
 Felsőbb Forumon 6 fl.
 Alsobbon — 3 fl.
 Székely vice szék 1½.
 12.) *Procuratoris revocatio*
 II. 79, 80, 81.
 a K. Táblán 66 fl. onus majus
 „ 6 — minus
 onus majus 6 forint, minus 3 fl.⁷²
 's ezeket mind ezüst pénzben értve.
 Mvásárhely. febr. 839.

⁷⁰ Helyesen: Tr. III. 5. §. 3, 4.

⁷¹ Az összeg az idézett helyen 100 forint, Werbőczy éppen a 25 forintot kívánó álláspontot ítéli el. A 12½ forint a gyakorlat eredménye lehet. Magyarországon a XVII—XVIII. századi törvények a megyei széksértés büntetését 25 forintra szállították le.

⁷² T. i. az alsóbb fórumokon.